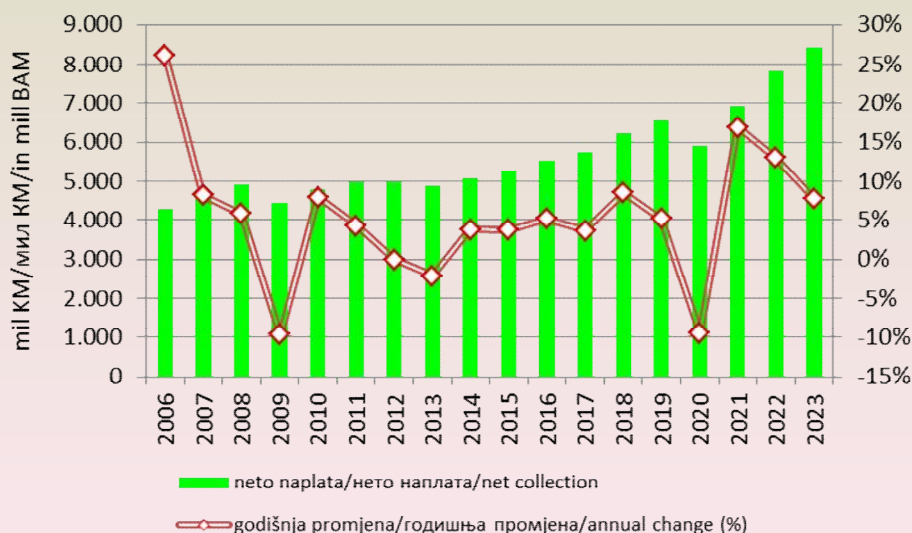

Macroeconomic Unit of the Governing Board of the Indirect Taxation Authority

ОМЈА Билтен

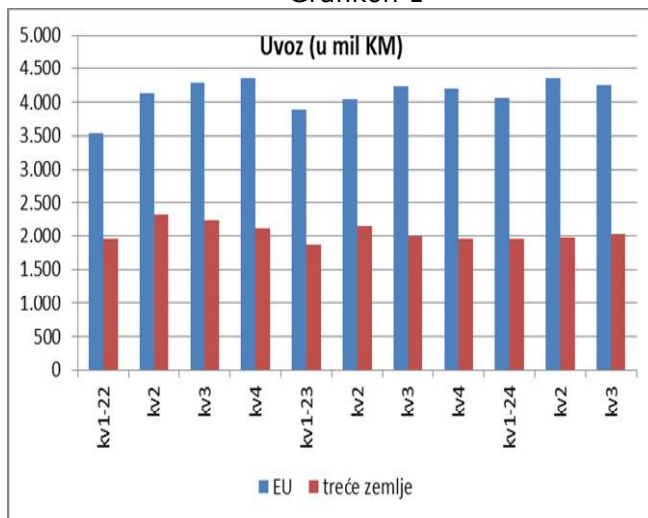

Broj
Број
Number **233/234**

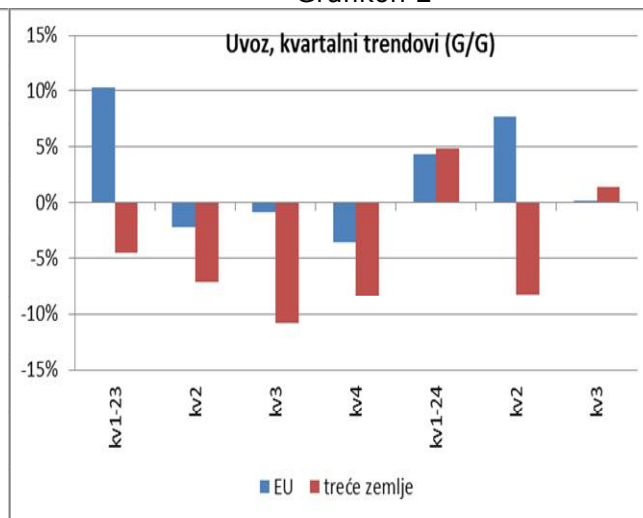
U fokusu...

Prilikom izrade revidiranih projekcija prihoda od indirektnih poreza za period 2024-2027, koje objavljujemo u ovom Biltenu, a koje su dostavljene fiskalnim vlastima BiH polovinom oktobra 2024., na raspolaganju su bili analitički podaci o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH samo za osam mjeseci 2024. Za razliku od mjesečnih analiza, koje ukazuju na snažne oscilacije u uvozu, kvartalna poređenja, koja su moguća na osnovu najnovijih podataka o uvozu u periodu januar – septembar 2024., omogućavaju sagledavanje trendova. Za naplatu prihoda od carina relevantan je uvoz roba iz trećih zemalja i dijela roba iz EU koje su ostale pod režimom carina. Primjećuje se usporavanje uvoza iz EU u trećem kvartalu 2024. u apsolutnom iznosu, dok je uvoz iz trećih zemalja bio na nivou uvoza u drugom kvartalu (Grafikon 1).

Grafikon 1

Grafikon 2

Međutim, poređenje uvoza sa istim kvartalom prethodne godine (G/G) pokazuje snažno usporavanje uvoza iz EU. Nakon rasta od 7,8% u drugom kvartalu, u trećem kvartalu 2024. rast je iznosio samo 0,2%. S druge strane, evidentan je oporavak uvoza iz trećih zemalja, koji je, nakon pada od 8,3% u drugom kvartalu, porastao za 1,4% u trećem kvartalu 2024. (Grafikon 2).

dr.sc. Dinka Antić
šef Odjeljenja

Sadržaj:

Revidirane projekcije prihoda od indirektnih poreza za period 2024-2027	2
Lista tabela i grafikona	2
Sažetak	3
I. Osnove i pretpostavke revidiranih projekcija prihoda od indirektnih poreza	4
II. Revidirane projekcije prihoda od indirektnih poreza 2024-2027 (osnovni scenario)	10
III. Analitika revidiranih projekcija prihoda od indirektnih poreza po vrstama	15
1. PDV	15
2. Akcize i putarina	21
3. Carine	32
IV. Rizici	35
Dodatak: posljednje projekcije međunarodnih institucija	36
Potrošnja derivata nafte u periodu I-VI 2024. godine	37
Analiza kretanja prihoda od akciza na kahvu	44

tehnička obrada : Sulejman Hasanović, IT saradnik
lektor : Darija Komlenović, prof. anglistike

REVIDIRANE PROJEKCIJE PRIHODA OD INDIREKTHNIH POREZA ZA PERIOD 2024-2027**LISTA TABELA I GRAFIKONA****Tabele**

Tabela 1. Projekcija rasta BDP-a, DEP, septembar 2024	4
Tabela 2. Udio prihoda od indirektnih poreza sa JR UIO u BDP-u i ukupnoj potrošnji (C).....	8
Tabela 3. Osnovni scenario revidiranih projekcija prihoda od indirektnih poreza (2024-2027), oktobar 2024. g.	10
Tabela 4. Osnovni scenario revidiranih projekcija prihoda od indirektnih poreza u % BDP-a,oktobar 2024. g.	10
Tabela 5. Razlike projekcija prihoda u odnosu na projekcije iz aprila 2024. godine.....	11
Tabela 6. Projekcije EK, proljeće 2024	36
Tabela 7. Projekcije realnog rasta BDP-a, MMF, juli 2024.....	36
Tabela 8. Projekcije ECB rasta BDP-a i inflacije za Eurozonu, septembar 2024.	36

Grafikoni

Grafikon 1. Razlika stopa rasta makroekonomskih pokazatelja za 2024. godinu.....	5
Grafikon 2. DEP: posljednje i prethodne projekcije nacionalnih računa	6
Grafikon 3. Neto prihodi od indirektnih poreza na JR UIO, 2006-2023	7
Grafikon 4. Indirektni porezi u potrošnji i BDP-u, 2006-2023	8
Grafikon 5. Indirektni porezi po vrstama u potrošnji	9
Grafikon 6. Naplata prihoda od indirektnih poreza u I-IX 2024. godine	12
Grafikon 7. Naplata indirektnih poreza po mjesecima i kvartalima	13
Grafikon 8. Projekcije indirektnih poreza: udio u BDP-u i potrošnji.....	14
Grafikon 9. Neto nominalni efekti naplate po vrsti poreza, I-IX 2024.....	15
Grafikon 10. Trendovi u naplati bruto PDV-a u 2024. godini	16
Grafikon 11. PDV na uvoz i domaći PDV, I-IX 2024	16
Grafikon 12. Kvartalni trendovi u naplati komponenti bruto PDV-a	17
Grafikon 13. Trendovi u isplati povrata PDV-a i robna razmjena	18
Grafikon 14. Isplata povrata PDV-a u (mil KM i kvartalna poređenja)	18
Grafikon 15. Mjesečni i kvartalni trendovi u naplati neto PDV-a	19
Grafikon 16. Neto PDV (naplata i projekcije)	20
Grafikon 17. Mjesečni i kvartalni trendovi u naplati ukupnih akciza	21
Grafikon 18. Trendovi u naplati akciza na duhan	22
Grafikon 19. Kvartalne stope rasta akciza na duhan	23
Grafikon 20. Projekcija prihoda od akciza na duhan, 2024-2027	24
Grafikon 21. Sedmične cijene dizel goriva.....	25
Grafikon 22. Prihodi od akciza na derivate nafte i putarine.....	26
Grafikon 23. Trendovi u naplati akciza na derivate nafte.....	27
Grafikon 24. Trendovi u naplati putarine.....	28
Grafikon 25. Neto akcize na derivate nafte (naplata i projekcije)	29
Grafikon 26. Neto putarina (naplata i projekcije)	30
Grafikon 27. Trendovi u naplati akciza na kahvu.....	30
Grafikon 28. Trendovi u naplati ostalih kategorija akciza	31
Grafikon 29. Trendovi u naplati carina.....	32
Grafikon 30. Trendovi u naplati uvoza	33
Grafikon 31. Kvartalne promjene u naplati carina	33
Grafikon 32. Neto carine (naplata i projekcije)	34

Sažetak

Projekcije makroekonomskih pokazatelja

Prema podacima Agencije za statistiku BiH za 2023. godinu u Bosni i Hercegovini je zabilježen nominalni rast BDP-a od 11,7% u odnosu na prethodnu godinu. Projekcija Direkcije za ekonomsko planiranje (septembar 2024) za nominalni rast BDP-a u Bosni i Hercegovini u 2024. godini iznosi 5,1%. Prema istoj projekciji očekuje se ekonomski rast od 5,1% u 2025., 5,3% u 2026., te 5,2% u 2027. godini.

Trendovi naplate prihoda od indirektnih poreza 2006-2023

U 2006. godini je prikupljeno 4,12 mlrd KM neto prihoda od indirektnih poreza na JR UIO. U skoro svim godinama od uvođenja PDV-a zabilježen je rast prikupljenih prihoda na JR UIO. Izuzeci su bile: „krizna“ 2009. godina kada je ostvaren pad prihoda od 9,9%, stagnacija i blaži pad prihoda u 2012. i 2013. godini, te pad u 2020. godini od 9,3% kao posljedica efekata virusa korona. U svim ostalim godinama zabilježen je rast, a najveći je ostvaren u 2021. godini, i to po stopi od 16,7%. U 2023. godini je ostvaren rast prihoda od indirektnih poreza od 7,8% i rekordna nominalna naplata od 2006. godine u iznosu od 8,43 mlrd KM. Konačno, rast naplate u 2023. godini u odnosu na 2006. godinu iznosio je visokih 104,6%.

Trendovi naplate prihoda od indirektnih poreza u periodu I-IX 2024

U periodu januar – septembar 2024. ostvaren je rast bruto naplate prihoda od indirektnih poreza od 8%, dok su isplate povrata bile manje za 92,3 mil KM. Neto efekat naplate indirektnih poreza u periodu januar - septembar 2024. iznosio je 721,5 mil KM, što predstavlja rast od 11,5%.

Projekcije prihoda od indirektnih poreza

Projektirana stopa rasta prihoda od indirektnih poreza za 2024. godinu je za 0,5 p.p. niža od devetomjesečne stope rasta i iznosi 11%. Projektirane stope rasta neto prihoda od indirektnih poreza za 2025., 2026. i 2027. godinu iznose 3,9%, 4% i 4,1% respektivno. Projekcija prihoda u navedenom periodu zasnovana je na projektiranim relevantnim makroekonomskim pokazateljima, istorijskoj sezonskoj shemi naplate i projekcijama pojedinih kategorija prihoda za 2024. godinu.

Rizici

Postoje značajni rizici za ostvarenje projekcija prihoda od indirektnih poreza. Ostvarenje projektiranog nivoa prihoda od indirektnih poreza u periodu 2024-2027 je podložno sljedećim rizicima: svim rizicima za ostvarenje projektiranih makroekonomskih pokazatelja (DEP) i rizicima koji se odnose na samu naplatu prihoda od indirektnih poreza i borbu protiv sive ekonomije.

I OSNOVE I PRETPOSTAVKE REVIDIRANIH PROJEKCIJA PRIHODA OD INDIREKTNIH POREZA

Projekcije prihoda od indirektnih poreza temelje se na projekcijama makroekonomskih pokazatelja DEP-a iz septembra 2024. godine, a uzimaju u obzir trendove naplate indirektnih poreza, te tekuće vladine politike u oblasti indirektnog oporezivanja (osnovni ili *baseline* scenario).

1. Projekcije makroekonomskih pokazatelja, DEP

1.1. Projekcije, DEP, septembar 2024

U Tabeli 1. su predstavljene posljednje projekcije Direkcije za ekonomsko planiranje BiH (DEP, septembar 2024) nominalnog i realnog rasta BDP-a za period 2024-2027.

Tabela 1. Projekcija rasta BDP-a, DEP, septembar 2024

	Zvanični podaci		Projekcije			
	2022	2023	2024	2025	2026	2027
Nominalni rast	13,6	11,7	5,1	5,1	5,3	5,2
Realni rast	3,7	1,9	2,4	2,8	3,1	3,3

Izvor: DEP, septembar 2024. godine

1.1.1. Ekonomska kretanja u 2023. godini

Prema objavljenim podacima Agencije za statistiku BiH, bruto domaći proizvod prema rashodovnom pristupu procijenjen je u iznosu od 50.932 mil KM za 2023. godinu KM, što predstavlja nominalni rast od 11,7%, te realni rast od 1,9% u odnosu na 2022. godinu.¹ Izdaci za ukupnu krajnju potrošnju iznosili su 43.658 mil KM, predstavljajući nominalni rast od 11,1% u odnosu na prethodnu godinu, pri čemu su izdaci za krajnju potrošnju domaćinstava i NPUSD iznosili 34.111 mil KM (nominalni rast od 10,9% i realni rast od 1,1% u odnosu na prethodnu godinu). Izdaci za krajnju potrošnju vlade iznosili su 9.548 mil KM u 2023. godine (nominalni rast od 12,2% i realni rast 2,1%, u odnosu na prethodnu godinu). Bruto investicije u stalna sredstva su u 2023. iznosile 11.519 mil KM (nominalni rast 14,3% i realni rast 12,1%, u odnosu na 2022. godinu). Izvoz roba i usluga u 2023. u odnosu na 2022. ostvario je nominalni pad u iznosu od 0,5%, dok je kod uvoza roba i usluga zabilježen nominalni pad od 1,6%

1.1.2. Projekcije za period 2024-2027

U DEP-ovim projekcijama makroekonomskih pokazatelja navodi se da je procjena ekonomskih kretanja u Bosni i Hercegovini za 2024. godinu zasnovana na trenutno raspoloživim domaćim i međunarodnim statističkim podacima i njihovim izračunima na osnovu raspoloživih ekonometrijskih modela. Navode da bi uprkos nepovoljnim kretanjima u vanjskom okruženju, domaća tražnja (finalna potrošnja i investicije) trebala predstavljati osnovni stub ostvarenja ekonomskog rasta do kraja godine, zahvaljujući očekivanom rastu broja zaposlenih, određenom rastu plata i penzija, te rastu novčanih priliva iz inostranstva i kreditnom rastu u okviru sektora stanovništva. Prema projekcijama DEP-a, u BiH se očekuje bruto domaći proizvod u iznosu od 53.519 mil KM u 2024. godini, što predstavlja nominalni rast od 5,1%, a realni od 2,4%, u odnosu na prethodnu godinu.

Za period 2025-2027 se ističe da, pored internih dinamika, ekonomska kretanja u vanjskom okruženju, naročito u zemljama EU27, predstavljaju važnu strukturnu odrednicu ekonomskih

¹ „Bruto domaći proizvod za BiH 2023; Rashodni pristup, prvi rezultati“, Agencija za statistiku BiH, 30.09.2024. godine
Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

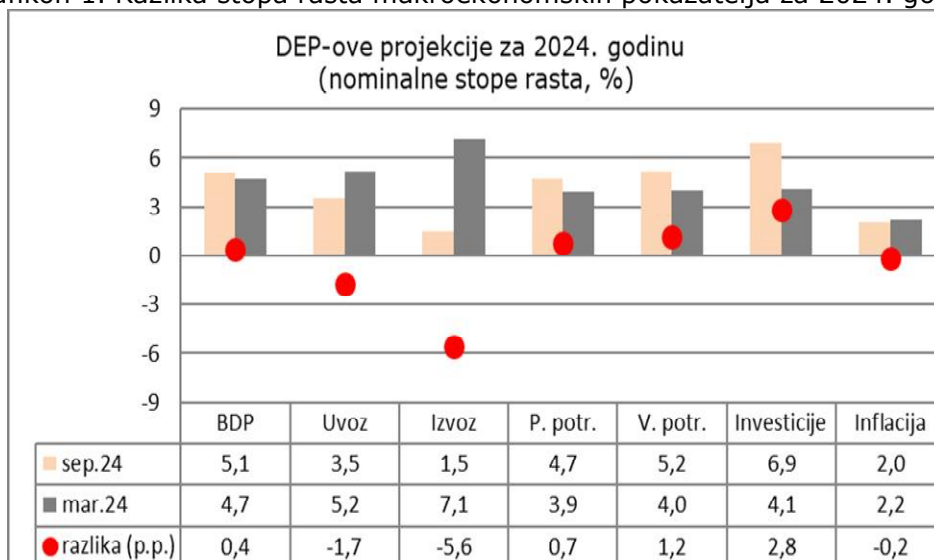
kretanja u BiH. Posebno ističu da su u proteklom periodu svjetsku ekonomiju obilježili veliki izazovi, kao što su globalna pandemija, sukobi u Ukrajini i dr., a da se negativne ekonomske posljedice ovih dešavanja manifestuju kroz trgovinske, finansijske i cjenovne šokove u BiH. Osim toga, takođe navode da, pored eksternih dinamika, jako bitan faktor za ekonomski rast u zemlji predstavljaju i institucionalni kapaciteti zemlje u provedbi strukturalnih reformi. Prema projekcijama DEP-a, u BiH se očekuje realni ekonomski rast od 2,8% u 2025., 3,1% u 2026. te 3,3% u 2027. godini (Tabela 1).

1.2. DEP, revizija projekcija makroekonomskih pokazatelja za BiH

1.2.1. Revizija projekcija makroekonomskih pokazatelja za 2024

Na osnovu Grafikona 1. se mogu uporediti DEP-ove posljednje projekcije (septembar 2024) sa prethodnim (mart 2024), a koji se odnose na stope rasta BDP-a za 2024. godinu i njegovih komponenti. Nominalna stopa rasta BDP-a revidirana je za +0,4 p.p., sa 4,7% na 5,1%. Stope rasta uvoza i izvoza revidirane su naniže (-1,7 p.p. i - 5,6 p.p.). Stope rasta privatne i vladine potrošnje revidirane su naviše, za +0,7 p.p. i +1,2 p.p., respektivno. Stopa rasta investicija revidirana je naviše za +2,8 p.p., dok je stopa inflacije blago revidirana naniže (-0,2 p.p.).

Grafikon 1. Razlika stopa rasta makroekonomskih pokazatelja za 2024. godinu

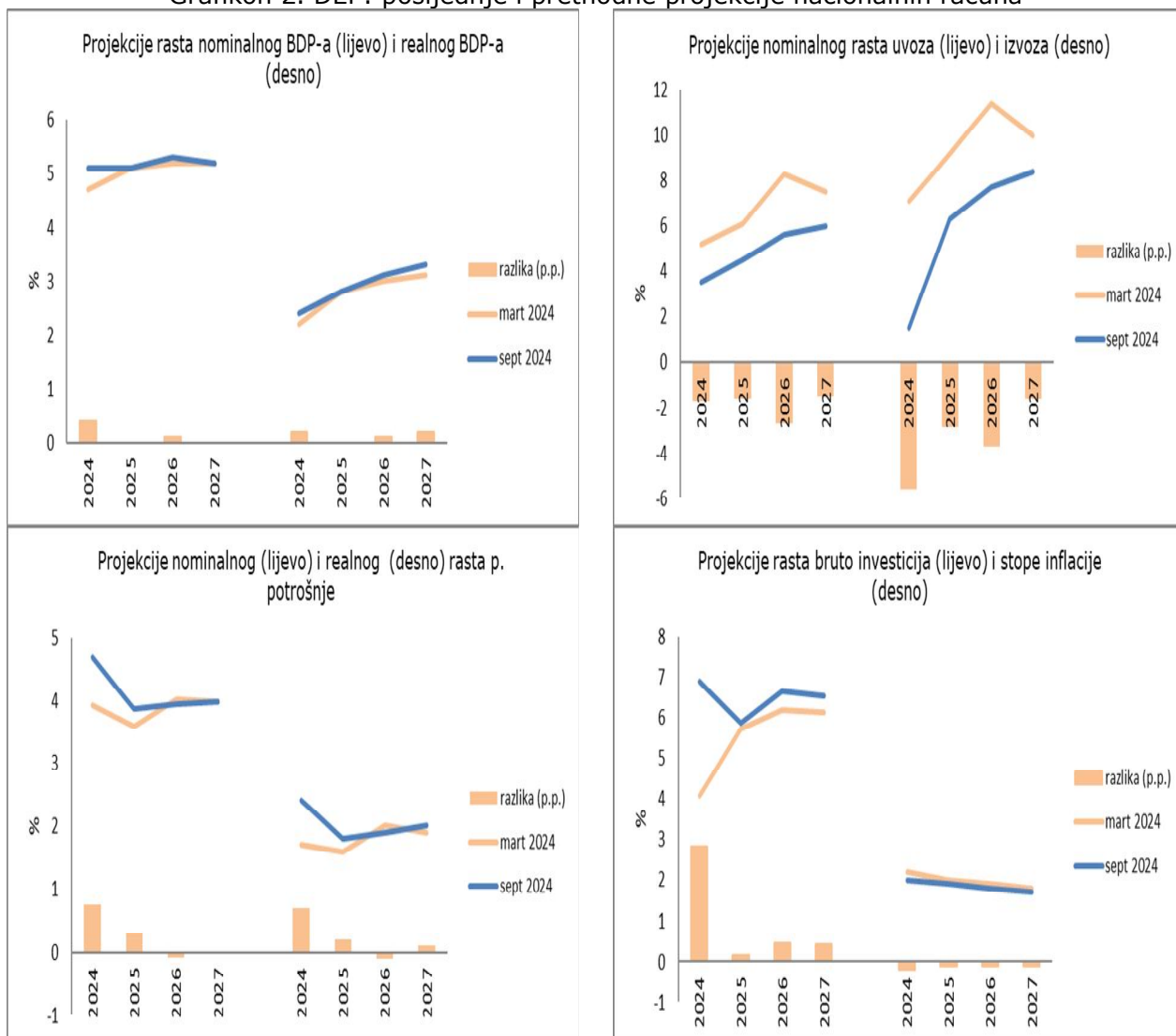
Izvor: Izračun i prikaz OMA na osnovu projekcija DEP-a iz septembra i marta 2024.godine

1.2.2. Revizija projekcija makroekonomskih pokazatelja za 2025-2027

U odnosu na prethodne, martovske projekcije, DEP-ove projekcije stopa rasta iz septembra 2024. godine nisu značajno revidirane kada se radi o stopama rasta BDP-a za period 2025-2027, kako nominalnim, tako i realnim. Što se tiče nominalnih stopa rasta BDP-a, jedino je izvršena blaga korekcija za 2026. godinu (+0,1 p.p.), dok je kod realnih stopa rasta BDP-a izvršena blaga korekcija naviše, i to: +0,1 p.p. za 2026. i +0,2 p.p. za 2027. godinu (Grafikon 2, gore, lijevo).

Projekcije nominalnog rasta uvoza i izvoza su, sa druge strane, značajnije revidirane, i to naniže (vid. Grafikon 2, gore, desno). Projekcije nominalnog rasta privatne potrošnje (grafikon 2, dolje, lijevo) nisu značajno revidirane (+0,3 p.p. za 2025 i -0,1 p.p. za 2026 godinu), kao ni projekcije rasta bruto investicija (Grafikon 2, dolje, desno; korekcija +0,2 p.p., + 0,5 p.p. i +0,4 p.p. za 2025., 2026. i 2027. godini, respektivno).

Grafikon 2. DEP: posljednje i prethodne projekcije nacionalnih računa

Izvor: Izračun i prikaz OMA-e na osnovu projekcija DEP-a iz marta 2024 i septembra 2024.

2. Tekuće politike u oblasti indirektnog oporezivanja

Obaveze i sistem plaćanja PDV-a regulišu se Zakonom o porezu na dodatnu vrijednost ("Službeni glasnik BiH", br. 9/05, 35/05, 100/08 i 33/17). Politika akciza regulisana je Zakonom o akcizama u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", br. 49/09, 49/14, 60/14, 91/17 i 50/22)². Politika akciza na duhan u 2024. godini utvrđena je Zakonom o akcizama i Odlukom³ Upravnog odbora UIO. Budući da je zakonski plafon ukupne akcize na cigarete od 176 KM/1000 cigareta dostignut za sve cjenovne kategorije cigareta u 2019. godini, okončana je harmonizacija sa standardima EU u sferi oporezivanja cigareta, dok se na oporezivanje rezanog duhana primjenjuje politika prema

² Napominjemo da su se izmjene Zakona o akcizama („Službeni glasnik BiH“ br. 50/22) počele primjenjivati od momenta stupanja na snagu podzakonskih akata koje je usvojio Upravni odbor UIO.

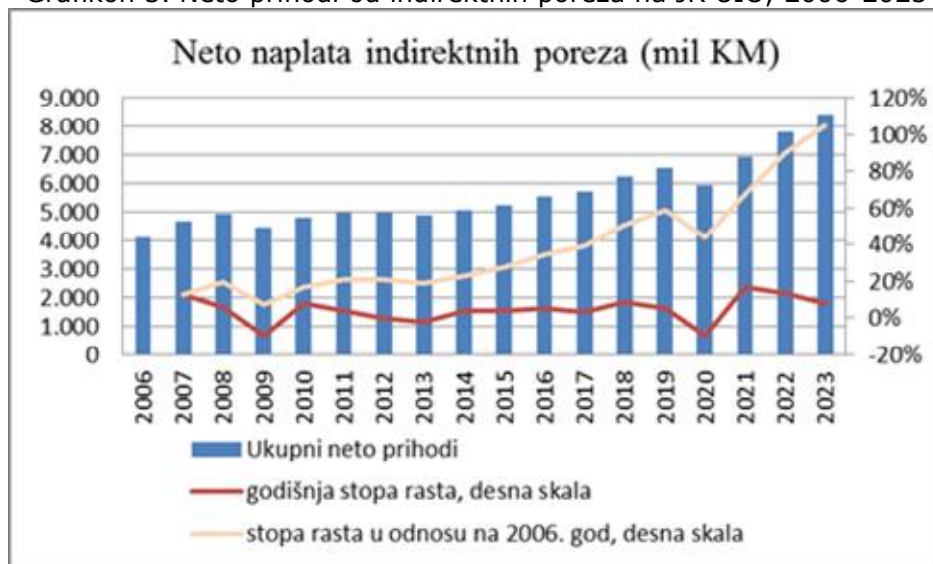
³ Odluka o utvrđivanju specifične i minimalne akcize na cigarete i iznos akcize na duhan za pušenje za 2024. godinu (Službeni glasnik BiH br. 87/23).

izmjenama Zakona iz 2014. godine.⁴ Zakonom⁵ o carinskoj politici u Bosni i Hercegovini uređuju se osnovni elementi carinske politike, te opća pravila i postupci koji se primjenjuju na robu koja se unosi i iznosi iz carinskog područja Bosne i Hercegovine.

3. Trendovi naplate indirektnih poreza (2006-2023)

U 2006. godini je prikupljeno 4,12 mlrd KM neto prihoda od indirektnih poreza na JR UIO. U skoro svim godinama od uvođenja PDV-a zabilježen je rast prikupljenih prihoda na JR UIO. Izuzeci su bile: „krizna“ 2009. godina kada je ostvaren pad prihoda od 9,9%, stagnacija i blaži pad prihoda u 2012. i 2013. godini, te pad u 2020. godini od 9,3% kao posljedica efekata virusa korona. U svim ostalim godinama zabilježen je rast ovih prihoda, a najveći je ostvaren u 2021. godini, i to po stopi od 16,7%. U 2023. godini je ostvaren godišnji rast prihoda od indirektnih poreza od 7,8% i rekordna nominalna naplata od uvođenja PDV-a u iznosu od 8,43 mlrd KM. Konačno, rast naplate u 2023. godini u odnosu na 2006. godinu iznosio je visokih 104,6%.

Grafikon 3. Neto prihodi od indirektnih poreza na JR UIO, 2006-2023

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Udio indirektnih poreza sa JR UIO u BDP-u je značajno varirao proteklih godina (Tabela 2). Od uvođenja PDV-a (2006) se raspon ovog pokazatelja kretao od 16,6% (minimalna vrijednost, 2009. i 2023. godina) do 19,2% (maksimalna vrijednost, 2007. godina). U 2023. godini je iznosio 16,6%, ponavljajući svoju minimalnu vrijednost iz 2009. godine. Dinamika indirektnih poreza u BDP-u zavisila je od brojnih faktora: kretanja poreznih stopa i porezne osnovice, efikasnosti naplate poreza, kretanja potrošnje, ali i drugih kategorija bruto društvenog proizvoda (investicije, uvoz i izvoz), koje osim potrošnje utiču na visinu nazivnika ovog pokazatelja.

Udio indirektnih poreza sa JR UIO u ukupnoj potrošnji je takođe varirao, a od 2014. do 2019. godine imao je neprekidni trend rasta. U 2019. godini je iznosio 19,9%, dok je u 2020. godini opao na 18,4%. U 2021. godini je ponovo narastao na 20,2%, što je maksimum od uvođenja PDV-a. U 2022. godini iznosio je 19,9%, a procjenjuje se da je iznosio 19,3% u 2023. godini.

⁴ Nova politika je u primjeni od 01.08.2014. (Izmjene Zakona o akcizama u BiH „Službeni glasnik BiH“ br. 49/14).

⁵ Novi Zakon o carinskoj politici („Službeni glasnik BiH“ br. 58/15) primjenjuje se od 01.08.2022. godine („Službeni glasnik BiH“ br. 23/22), a do tog datuma se primjenjivao stari Zakon o carinskoj politici, sa izuzetkom člana 207. novog Zakona, koji se primjenjuje od 25.04.2018.g.

Tabela 2. Udio prihoda od indirektnih poreza sa JR UIO u BDP-u i ukupnoj potrošnji (C)

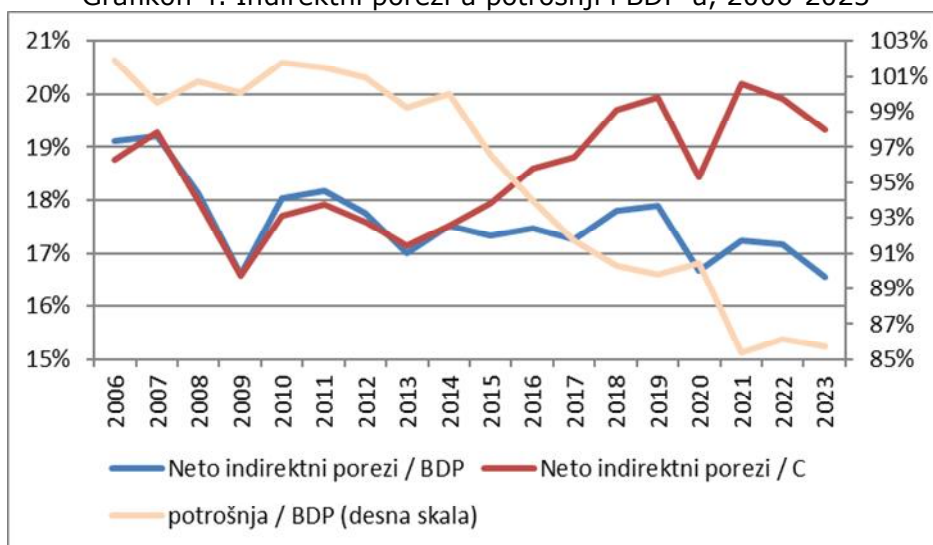
u %	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Indirektni porezi / BDP	19,1	19,2	18,1	16,6	18,0	18,2	17,8	17,0	17,5	17,3	17,5	17,3	17,8	17,9	16,7	17,2	17,2	16,6
Indirektni porezi / C	18,8	19,3	18,0	16,6	17,7	17,9	17,6	17,1	17,5	17,9	18,6	18,8	19,7	19,9	18,4	20,2	19,9	19,3

Izvor: Kalkulacija na osnovu podataka UIO, i BHAS⁶

U Grafikonu 4. je udio indirektnih poreza u BDP-u BiH u periodu 2006-2023 razložen na komponente, u skladu sa metodologijom iz OECD analize⁷ na proizvod: (1) udjela prihoda od indirektnih poreza u ukupnoj potrošnji i (2) udjela ukupne potrošnje u BDP-u. Na osnovu Grafikona 4. se može zaključiti da je udio indirektnih poreza u BDP-u i u potrošnji bio na približno jednakom nivou sve do 2015.g, do kada se udio potrošnje u BDP-u kretao na nivou oko visokih 100%. Od 2015. godine je nastupio trend pada udjela potrošnje u BDP-u (sa izuzetkom blagog rasta u 2020. i 2022. godini), a u 2023. godini on je iznosio 85,7%. Sa padom udjela potrošnje u BDP-u, od 2015. godine je linija udjela indirektnih poreza u potrošnji iznad linije njihovog udjela u BDP-u.

Udio indirektnih poreza u BDP-u je u 2023. godini opao za 0,61 p.p. u odnosu na nivo iz prethodne godine i iznosio je 16,6%. Analizirano prema komponentama iz jednačine OECD, pad indirektnih poreza u BDP u 2023. godini kumulativni je rezultat godišnjeg pada udjela indirektnih poreza u potrošnji za 0,6 p.p., te pada udjela potrošnje u BDP-u za 0,44 p.p.

Grafikon 4. Indirektni porezi u potrošnji i BDP-u, 2006-2023

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH i BHAS (izračun i prikaz OMA)

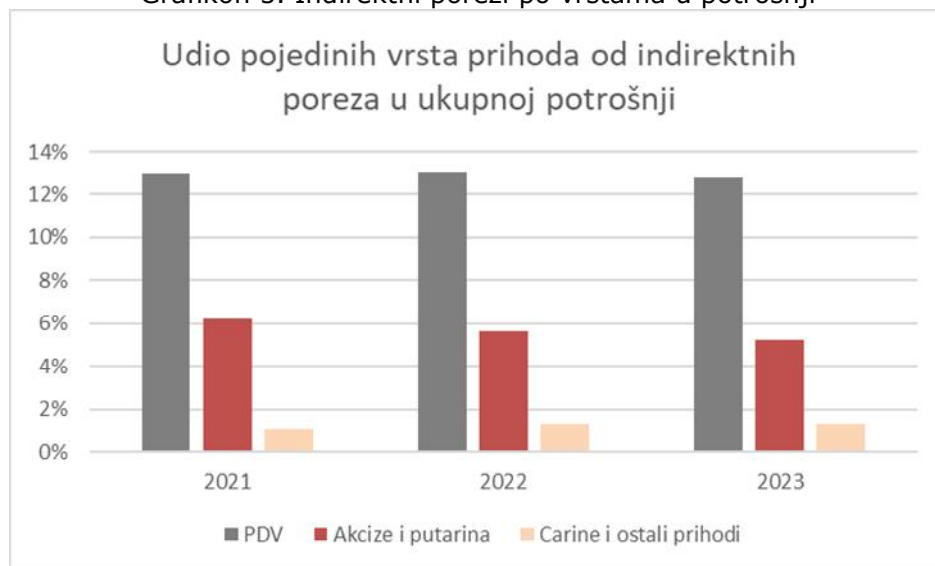
Posmatrano po vrstama prihoda, pad udjela indirektnih poreza u potrošnji u posljednje dvije godine uglavnom je rezultat pada udjela akciza u potrošnji, što je razumljivo, s obzirom da se radi o specifičnim porezima koji se naplaćuju na količine proizvoda (sa izuzetkom dijela akciza na duhan koji se naplaćuje *ad valorem*), dok je osnovica za poređenje (ukupna potrošnja) bila pod

⁶Agencija za statistiku BiH: Bruto domaći proizvod za BiH 2023 rashodni pristup - prvi rezultati; 30.09.2024. godine (za podatke 2019-2023); Bruto domaći proizvod prema proizvodnom, dohodovnom i rashodnom pristupu 2022, objavljen 29.12.2023. godine (za podatke 2015-2018); Bruto domaći proizvod - vanredno saopštenje od 19.07.2021. godine (za podatke do 2014).

⁷Simon, H. and M. Harding (2020), "What drives consumption tax revenues?: Disentangling policy and macroeconomic drivers", OECD Taxation Working Papers.

uticajem rasta cijena. U odnosu na 2021. godinu, kada je udio naplaćenih indirektnih poreza u potrošnji bio najviši, udio prihoda od PDV-a u potrošnji je opao za 0,13 p.p., udio akciza i putarine (zajedno) za 0,99 p.p., dok je udio ostalih prihoda (carine i dr.) za porastao za 0,25 p.p. (vid . Grafikon 5).

Grafikon 5. Indirektni porezi po vrstama u potrošnji

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH i BHAS (izračun i prikaz OMA)

II REVIDIRANE PROJEKCIJE PRIHODA OD INDIREKTNIH POREZA 2024-2027 (osnovni scenario)

1. Tabelarni prikaz revidiranih projekcija prihoda (2024-2027)

Tabela 3. Osnovni scenario revidiranih projekcija prihoda od indirektnih poreza (2024-2027), oktobar 2024. g.

Vrsta prihoda (neto)	u mil KM						Projektirana stopa rasta			
	Izvršenje	Projekcija					2024	2025	2026	2027
		2023	2024	2025	2026					
PDV	5.586,6	6.204,1	6.444,3	6.698,0	6.964,0		11,1%	3,9%	3,9%	4,0%
Akcize	1.604,0	1.807,5	1.886,3	1.969,4	2.057,3		12,7%	4,4%	4,4%	4,5%
Carine	506,7	574,9	600,8	634,4	672,5		13,5%	4,5%	5,6%	6,0%
Putarina	677,7	729,5	749,9	773,2	798,7		7,7%	2,8%	3,1%	3,3%
Ostalo	59,5	49,7	51,7	51,7	51,7		16,5%	4,0%	0,0%	0,0%
UKUPNO	8.434,5	9.365,8	9.733,0	10.126,7	10.544,2		11,0%	3,9%	4,0%	4,1%
Namjenska putarina *)	-423,5	-455,9	-468,7	-483,2	-499,2		7,7%	2,8%	3,1%	3,3%
Sredstva za raspodjelu	8.011,0	8.909,8	9.264,3	9.643,5	10.045,0		11,2%	4,0%	4,1%	4,2%

Napomena:

Kako bi se osigurala uporedivost projektiranih i naplaćenih prihoda od indirektnih poreza, projekcije prihoda od indirektnih poreza prikazane su na gotovinskoj osnovi u skladu sa izvještajima UIO o naplati po vrstama prihoda.

*) Namjenska putarina je do 1.2.2018. iznosila 0,10 KM/litar derivata nafte, namijenjena u cijelosti za izgradnju autoputeva, a od 1.2.2018. 0,25 KM/litar derivata nafte, za izgradnju autoputeva (0,20 KM/litri) i izgradnju i rekonstrukciju ostalih puteva (0,05 KM/litri).

Kategorija „Ostalo“ uključuje ostale prihode koji se prikupljaju na JR UIO (prihodi od terminala, zakupnina i sl.), te neusklađene prihode (prihodi koji ostanu neusklađeni nakon konačnog usklađivanja naplate prihoda sa prijavama i deklaracijama u IT sistemu UIO), netirane sa ostalim povratima koji nisu direktno vezani za vrste prihoda.

Tabela 4. Osnovni scenario revidiranih projekcija prihoda od indirektnih poreza u % BDP-a, oktobar 2024. g.

Vrsta prihoda (neto)	u % BDP-a				
	Izvršenje	Projekcija			
	2023	2024	2025	2026	2027
PDV	11,0%	11,6%	11,5%	11,3%	11,2%
Akcize	3,1%	3,4%	3,4%	3,3%	3,3%
Carine	1,0%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%
Putarina	1,3%	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%
Ostalo	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
UKUPNO	16,6%	17,5%	17,3%	17,1%	16,9%
Namjenska putarina	-0,8%	-0,9%	-0,8%	-0,8%	-0,8%
SREDSTVA ZA RASPODJELU	15,7%	16,6%	16,5%	16,3%	16,1%

Izvor podataka za BDP: BHAS, Bruto domaći proizvod za BiH 2023 rashodni pristup - prvi rezultati; 30.09.2024. godine; DEP, Makroekonomske projekcije, septembar 2024

2. OMA, revizija projekcija prihoda od indirektnih poreza

2.1. Razlike projekcija za 2024. godinu u odnosu na projekcije iz aprila 2024.

U odnosu na prethodne projekcije Odjeljenja (april 2024. godine), projekcije prihoda indirektnih poreza za 2024. godinu uvećane su za 113,5 mil KM, dok je projektirana stopa njihovog rasta uvećana za 1,3 p.p. Najviša korekcija odnosi se na neto prihode od PDV-a (+57,2 mil KM), a onda na carine (+32,6 mil KM) i akcize (+25,2 mil KM). Manje korekcije naviše izvršene su na projekcijama prihoda od putarine (+3,7 mil KM), a naniže na projekcijama ostalih prihoda (-5,2 mil KM). Projekcije prihoda od PDV-a i akciza uvećane su zbog boljih trendova naplate nego što je to bilo projektirano u aprilu, što je u skladu sa blagom revizijom naviše projekcija potrošnje i BDP-a (vid. dio 1.2.1. Revizija projekcija makroekonomskih pokazatelja za 2024). Sa druge strane, projekcije prihoda od carina su takođe revidirane naviše uprkos smanjenju projektirane stope rasta uvoza od strane DEP-a u odnosu na njihove prethodne projekcije. To se može objasniti posljednjim trendovima puno višeg rasta prihoda od carina u odnosu na ostvarene stope rasta uvoza, nego što je to bilo pretpostavljeno u aprilu.

2.2. Razlike projekcija prihoda za period 2025-2027 u odnosu na oktobarske projekcije

Razlike projekcija prihoda za period 2025-2027 u odnosu na projekcije iz aprila 2024. godine predstavljene su u Tabeli 5. U odnosu na prethodne projekcije, projekcije prihoda za 2025., 2026. i 2027. godinu revidirane su za +143,2 mil KM, +141,1 mil KM i +152,0 mil KM, respektivno.

Tabela 5. Razlike projekcija prihoda u odnosu na projekcije iz aprila 2024. godine

Vrsta prihoda (neto)	2025	2026	2027
PDV	77,4	75,4	77,3
Akcize	39,8	53,0	68,9
Carine	25,4	11,3	2,6
Putarina	3,8	4,6	6,3
Ostalo	-3,2	-3,2	-3,2
UKUPNO	143,2	141,1	152,0

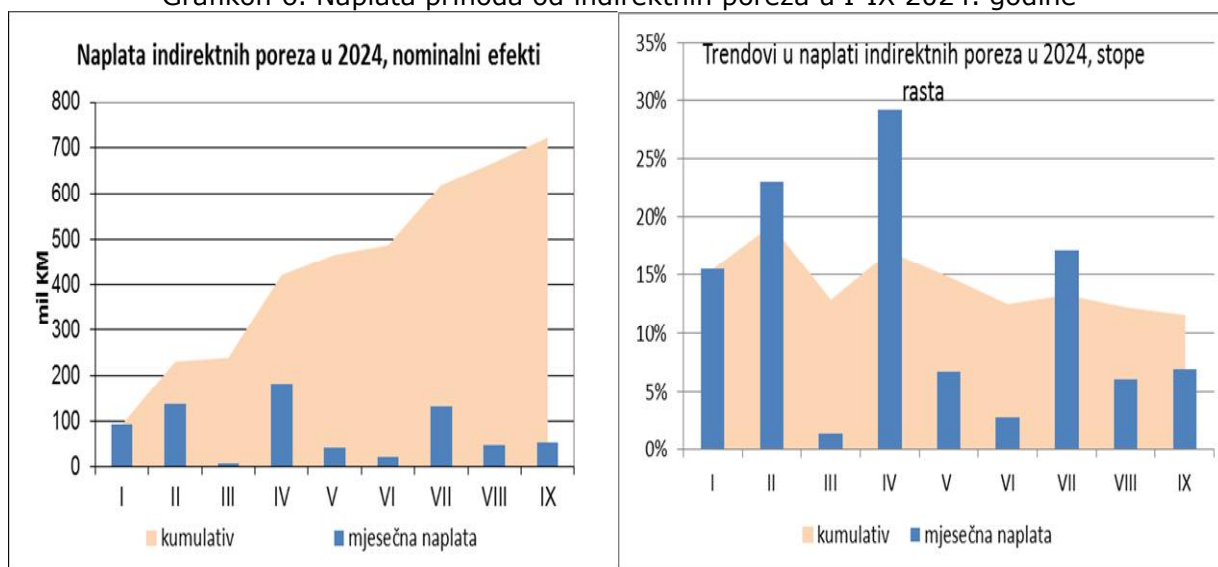
U odnosu na prethodne, martovske projekcije, DEP-ove projekcije stopa rasta iz septembra 2024. godine za period 2025-2027 nisu značajno revidirane kada se radi o stopama rasta BDP-a, potrošnje i investicija. Projekcije rasta uvoza i izvoza su, sa druge strane, značajnije revidirane, i to naniže (vid. dio 1.2.2. Revizija projekcija makroekonomskih pokazatelja za 2025-2027). Možemo zaključiti da je revizija projekcija PDV-a i akciza prvenstveno rezultat uvećanja statističke osnovice (projekcije za 2024. godinu) i blage revizije naviše projekcije rasta privatne potrošnje za 2025. godinu. Projekcije prihoda od carina su takođe revidirane naviše kroz cijeli period 2025-2027, ali sa opadajućim iznosima. Revizija je kumulativni rezultat rasta statističke osnovice (projekcije za 2024. godinu) i revizije naniže projekcija rasta uvoza.

3. Projekcija ukupnih prihoda od indirektnih poreza

3.1. Projekcije za 2024

Prema preliminarnom izvještaju UIO je u septembru 2024.g. na JR naplatila 990 mil KM bruto prihoda od indirektnih poreza, što je bilo 57,2 mil KM više nego u istom mjesecu 2023. Isplate povrata su bile veće za 3,3 mil KM, tako da je neto naplata u konačnici bila veća za 53,9 mil KM, odnosno za 7%. Rast naplate u septembru je povećao kumulativni suficit akumuliran u prethodnih osam mjeseci. Tako je u periodu januar – septembar 2024. ostvaren rast bruto naplate od 8%, dok su isplate povrata bile manje za 92,3 mil KM. U konačnici neto efekat naplate indirektnih poreza u periodu januar-septembar 2024. iznosio je 721,5 mil KM (Grafikon 6, lijevo, "kumulativ"), što je predstavljalo rast od 11,5% (Grafikon 6, desno, "kumulativ").

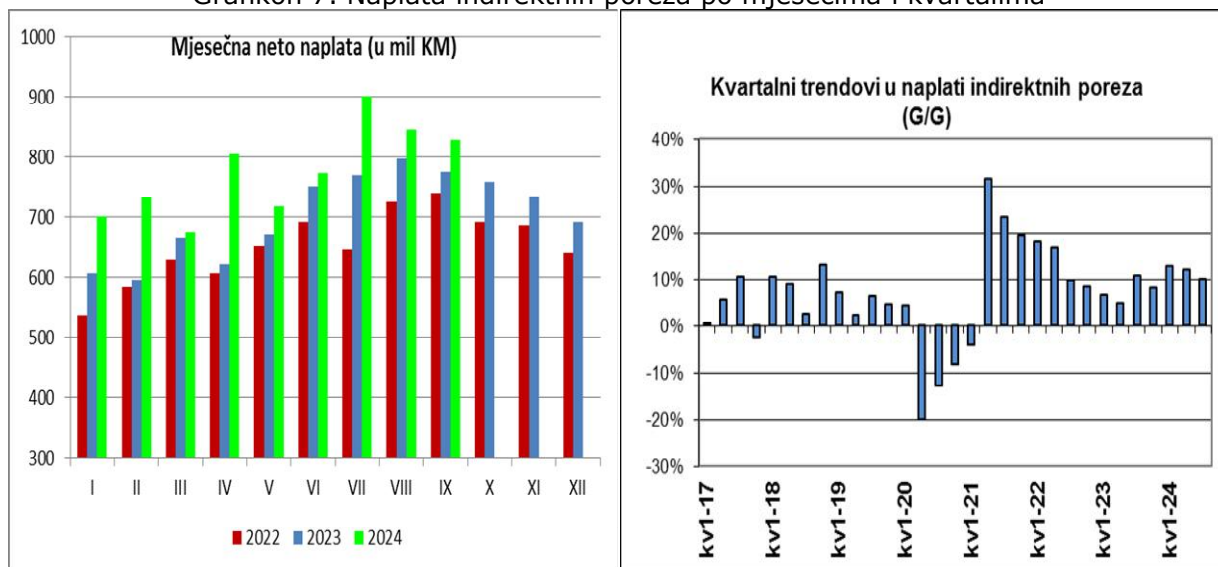
Grafikon 6. Naplata prihoda od indirektnih poreza u I-IX 2024. godine

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Analiza gotovinskog toka naplate za devet mjeseci 2024. ukazuje na nekoliko zaključaka. Prvi zaključak odnosi se na nagli pad kumulativne stope rasta, koja je za devet mjeseci manja za 1,7 p.p. u odnosu na stopu rasta za sedam mjeseci (Grafikon 6, desno). Iako je u septembru nastavljen trend pozitivnog rasta u naplati indirektnih poreza primjećuje se usporavanje rasta kumulativnih efekata u smislu iznosa dodatnih neto prihoda (Grafikon 6, lijevo). Drugo, u svim mjesecima do sada su ostvarene pozitivne stope rasta prihoda, što je velikim dijelom posljedica smanjenih isplata povrata. Treće, primjetne su snažne mjesečne osilacije naplate indirektnih poreza. Mjesečne stope rasta su oscilirale u velikom rasponu od 27,9 p.p. Najniža stopa rasta od 1,4% je ostvarena u martu 2024., a najviša od 29,2% u aprilu. Visoke stope rasta u prva četiri mjeseca 2024. dijelom su posljedica tzv. efekta baze. Naime, u prvih pet mjeseci 2023. je bila zabilježena značajno niža naplata prihoda od indirektnih poreza, kao posljedica visokih isplata povrata PDV-a i prelaska na novi režim plaćanja akciza na duhanske prerađevine. Niža statistička osnovica rezultira višim mjesečnim stopama rasta u prvom dijelu 2024. U narednim mjesecima zabilježen je značajan oporavak naplate prihoda od indirektnih poreza, pogotovo u julu, kada je ostvarena rekordna neto naplata indirektnih poreza, premašujući po prvi put od osnivanja UIO granicu od 900 mil KM (Grafikon 7, lijevo).

Grafikon 7. Naplata indirektnih poreza po mjesecima i kvartalima

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Efekat baze se odražava i na kvartalne trendove. Pozitivni kvartalni rast prihoda od indirektnih poreza u kontinuitetu traje od 2021., kada je nastupio oporavak nakon pada prihoda prouzrokovanog pandemijom korona virusa (Grafikon 7, desno). Međutim, rat u Ukrajini i energetska kriza su doveli do smanjenja stopa rasta. Iako je porast cijena hrane, sirovina i ostalih roba rezultirao povećanom naplatom prihoda od *ad valorem* poreza (PDV, carine), pad potrošnje energenata je doveo do pada prihoda od akciza i putarine, što je značajno umanjilo rast ukupne naplate indirektnih poreza. Iako su cijene na svjetskom tržištu energenata i ostalih robnih berzi stabilizirane u prvom polugodištu 2023. je ostvaren niži rast prihoda od indirektnih poreza zbog rasta isplata povrata PDV-a i gubitka prihoda od akciza na duhanske prerađevine nakon prelaska na novi režim plaćanja. Uspostava nove sheme naplate akciza na duhanske prerađevine u drugom dijelu 2023., te značajno usporavanje isplata povrata PDV-a rezultirali su višim stopama rasta u trećem i četvrtom kvartalu 2023. Efekat niže baze iz prvog polugodišta 2023. imao je za posljedicu više stope rasta u prvom i drugom kvartalu 2024., kada su ostvarene stope u visini od 12,8% i 12,2%. Očekivano usporavanje naplate prihoda u drugom dijelu 2024., s obzirom na višu bazu iz 2023., donijelo je stopu rasta od 10% u trećem kvartalu 2024. (Grafikon 7, desno).

Prema projekcijama DEP-a, očekuje se nominalni rast BDP-a od 5,1% u 2024. godini, te rast privatne potrošnje od 4,7%. Projektirana stopa inflacije iznosi 2%⁸. Imajući u vidu da stopa rasta prihoda u prva tri kvartala 2024. godine dijelom proizilazi iz specifičnosti u statističkoj osnovici za poređenje, projektirana stopa rasta prihoda od indirektnih poreza za 2024. godinu je blago niža od devetomjesečne stope rasta prihoda i iznosi 11%.

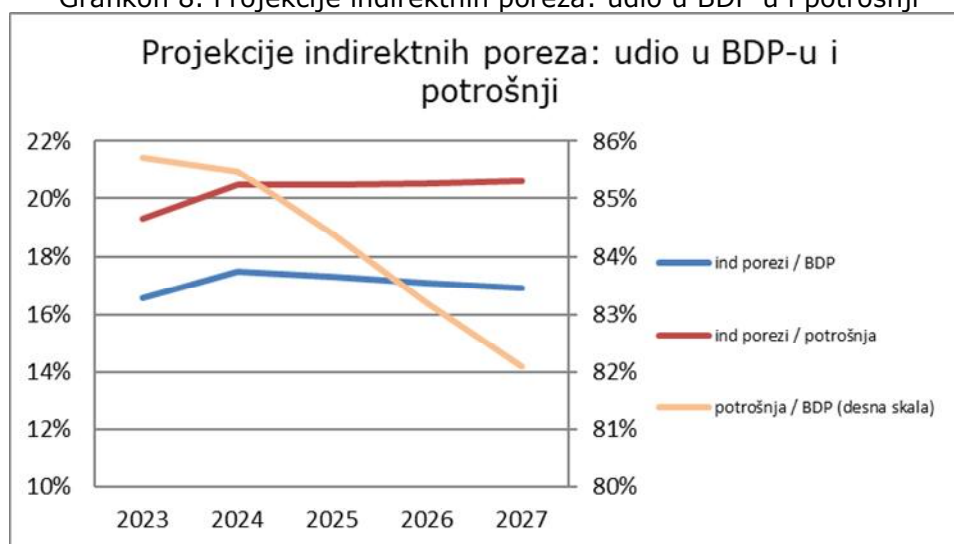
3.2. Projekcija za period 2025-2027

Projektirane stope rasta neto prihoda od indirektnih poreza za 2025., 2026. i 2027. godinu iznose 3,9%, 4% i 4,1% respektivno. Projekcija prihoda u navedenom periodu zasnovana je na projektiranim relevantnim makroekonomskim pokazateljima, istorijskoj sezonskoj shemi naplate i projekcijama pojedinih kategorija prihoda za 2024. godinu.

⁸ Inflacija mjerena indeksom potrošačkih cijena, DEP, septembar 2024

Za razliku od projektiranog pada indirektnih poreza u BDP-a u periodu 2024-2027 (Tabela 4, Grafikon 8), projektirani udio prihoda od indirektnih poreza (OMA) u potrošnji (DEP) u navedenom periodu sasvim blago raste od 20,5% u 2024. do 20,6% u 2027. godini. Pad projektiranog udjela indirektnih poreza u BDP-u u periodu 2024-2027 kumulativni je rezultat blagog rasta indirektnih poreza u potrošnji te pada projektiranog udjela potrošnje u BDP-u (Grafikon 8).

Grafikon 8. Projekcije indirektnih poreza: udio u BDP-u i potrošnji

Izvor: Podaci UIO i projekcije OMA

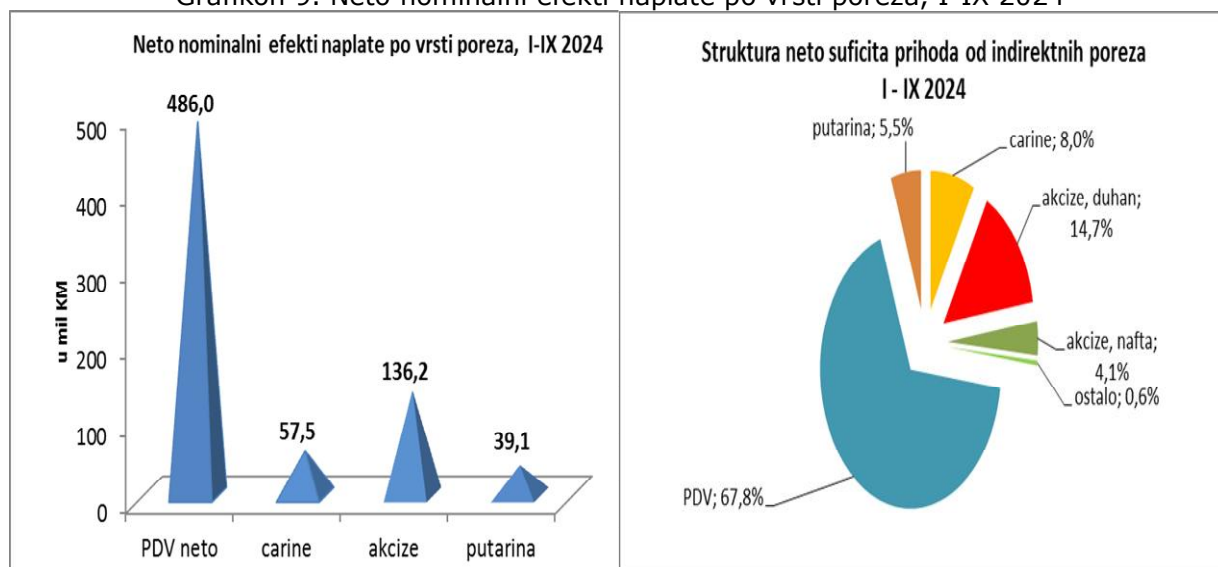
Okvir 1: Projekcije prihoda od indirektnih poreza

	2023	2024	2025	2026	2027
Projekcije, KM	8.434,5	9.365,8	9.733,0	10.126,7	10.544,2
Projekcije, % rasta		11,0%	3,9%	4,0%	4,1%
Projekcije, % BDP	16,6%	17,5%	17,3%	17,1%	16,9%

III ANALITIKA REVIDIRANIH PROJEKCIJA PRIHODA OD INDIREKTNIH POREZA PO VRSTAMA

Posmatrano po vrstama prihoda najveći rast prihoda u periodu januar - septembar 2024. je zabilježen kod prihoda od carina, te PDV-a i akciza. S druge strane, najveći suficit u apsolutnom iznosu za devet mjeseci 2024. u odnosu na isti period 2023. ostvaren je u naplati PDV-a u visini od 486 mil KM, te akciza od 136,2 mil KM (Grafikon 9, lijevo). Prihodi od PDV-a dominiraju u strukturi neto suficita za devet mjeseci 2024. sa udjelom od 67,8%. Neto suficitu od 721 mil KM značajno su doprinijeli i prihodi od akciza na duhanske prerađevine, koji imaju udio od 14,7% (Grafikon 9, desno).

Grafikon 9. Neto nominalni efekti naplate po vrsti poreza, I-IX 2024

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Budući da je prilikom izrade preliminarne izvještaja ostalo neusklađeno cca 35,7 mil KM prihoda nakon konačnog usklađivanja naplate prihoda sa prijavama i deklaracijama u IT sistemu UIO može se očekivati manji rast efekata, na prvom mjestu, prihoda od PDV-a.

1. PDV

1.1. Projekcije prihoda od PDV-a za 2024

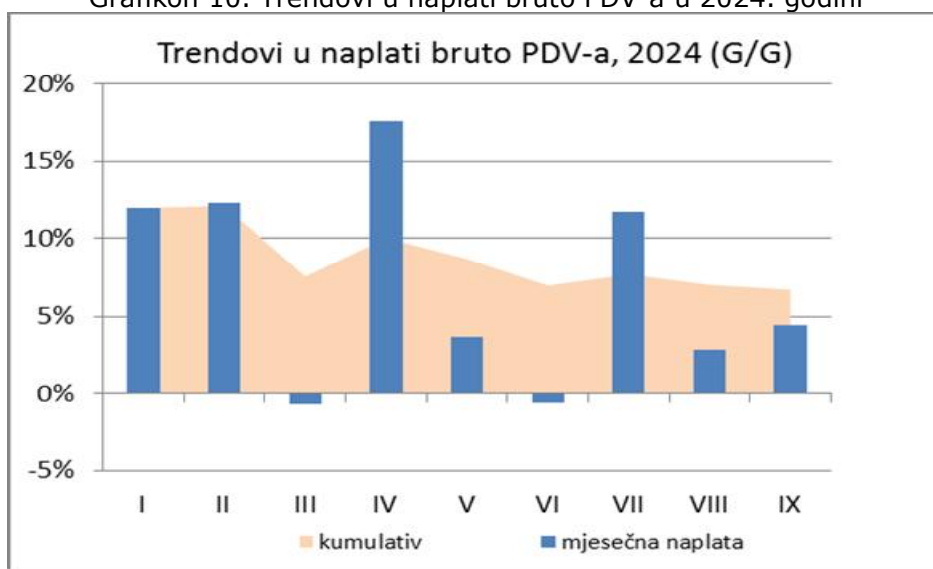
Bruto PDV-e

Nakon usporavanja stopa rasta krajem 2023., početkom 2024. ponovno su ostvarene visoke stope rasta bruto naplate PDV-a, oko 12% (Grafikon 10, „mjesečna naplata“). Međutim, od marta su zabilježene snažne oscilacije mjesečne bruto naplate, od negativnog rasta ostvarenog u martu i junu, do visokih stopa rasta u aprilu i julu. U avgustu i septembru je stopa rasta iznosila samo 2,9% i 4,5%, respektivno. Snažne oscilacije u naplati tokom godine imale su za posljedicu kontinuirani silazni trend kumulativne stope rasta, koja je, sa visokih stopa početkom godine, u septembru pala na 6,7% (Grafikon 10, „kumulativ“).

Analiza strukture bruto PDV-a tokom 2024. ukazuje na zaključak da je naplata PDV-a na uvoz bila podložna snažnim oscilacijama (Grafikon 11, lijevo), dok je naplata domaćeg PDV-a u kontinuitetu bilježila pozitivne trendove rasta (Grafikon 11, desno), sa stopama iznad projekcija potrošnje.

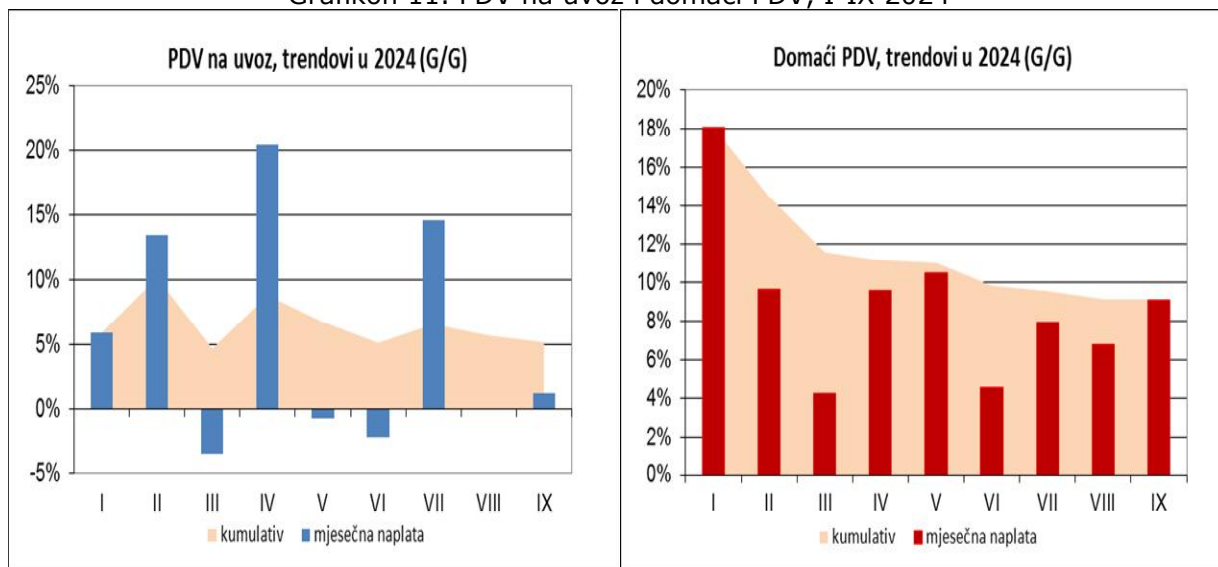
Raspon oscilacije stope rasta PDV-a na uvoz je bio od -3,4% u martu do +20,4% u aprilu. U avgustu je naplata bila na nivou naplate u istom mjesecu 2023., a u septembru je ostvaren rast od samo 1,2%. Osciliranje mjesečne stope rasta PDV-a na uvoz u prvom dijelu godine je dovelo do oscilacija kumulativne stope rasta, no, smirivanje u posljednjih nekoliko mjeseci je donijelo i stabilizaciju kumulativne stope rasta PDV-a na uvoz na nivou 5-6% (Grafikon 11, lijevo, „kumulativ“).

Grafikon 10. Trendovi u naplati bruto PDV-a u 2024. godini

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Grafikon 11. PDV na uvoz i domaći PDV, I-IX 2024

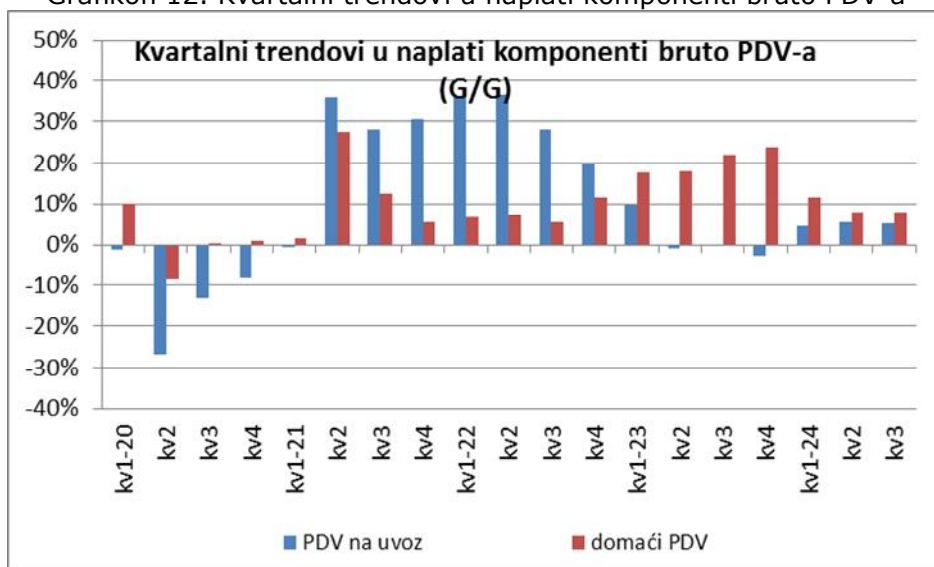
Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

I u naplati domaćeg PDV-a zabilježene su snažne mjesečne oscilacije, no, mjesečne stope su bile konstantno u pozitivnoj zoni rasta (Grafikon 11, desno). Raspon oscilacija se kretao od 4,4% do 18,1% u prvim mjesecima godine, da bi od aprila stope rasta oscilirale u znatno užem rasponu. Zbog takvih trendova kumulativna stopa rasta je, nakon početnih visokih stopa, tokom narednih

mjeseci kontinuirano bila u padu, da bi se u posljednja četiri mjeseca zadržala na nivou od 9% (Grafikon 11, desno, „kumulativ“).

Mjesečne oscilacije naplate PDV-a na uvoz nisu se značajnije odrazile na kvartalne stope rasta. U prvom kvartalu 2024. ostvarena je stopa rasta od 4,7%, u drugom 5,5%, a u trećem 5,3% (Grafikon 12, „PDV na uvoz“). S druge strane, usporavanje stopa rasta domaćeg PDV-a i silazni trend u posljednjih pet mjeseci je imao za posljedicu silazni trend kvartalnih stopa rasta. Tako je u prvom kvartalu ostvaren rast od 11,6%, u drugom 8%, a u trećem 7,9% (Grafikon 12, „domaći PDV“).

Grafikon 12. Kvartalni trendovi u naplati komponenti bruto PDV-a

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

S obzirom da je u septembru evidentirano cca 35,7 mil KM neusklađenih prihoda, može se očekivati i veći rast domaćeg PDV-a, imajući u vidu da se veći dio neusklađenih prihoda redovito odnosi na uplate PDV-a.

Povrati PDV-a

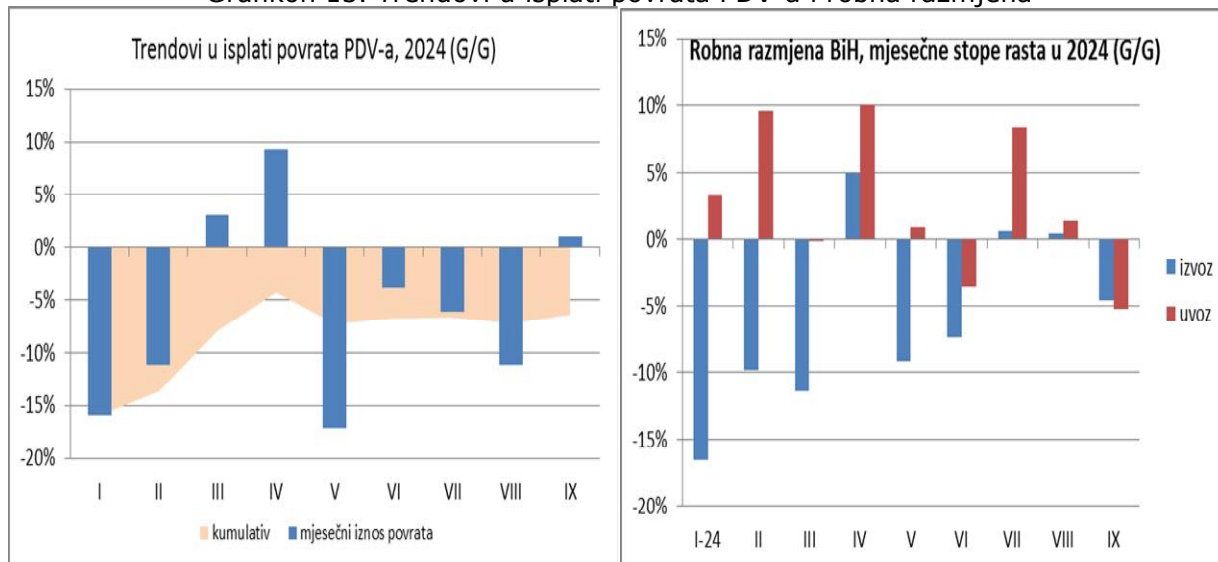
U prvom polugodištu isplate povrata su snažno oscilirale, dok u nastavku godine dominira trend smanjenih isplata (Grafikon 13, lijevo). U većem dijelu godine isplate povrata PDV-a su bile znatno manje od isplata u istom periodu 2023., u maju manje čak za 17% u odnosu na isti mjesec 2023. U posljednja četiri mjeseca je nastavljen trend negativnih mjesečnih stopa rasta isplata povrata, sa trendom sve većeg smanjenja isplata, osim u septembru. Međutim, rast povrata u septembru nije posljedica povećanih isplata obveznicima, već značajnih isplata povrata po osnovu međunarodnih projekata. Kontinuirani trendovi su doprinijeli stabilnom negativnom rastu koji oscilira u uskom rasponu između -6% i -7% (Grafikon 13, lijevo, „kumulativ“).

Radi se o nastavku pozitivnih trendova u pogledu isplata povrata koji traju od maja 2023. Smanjene isplate povrata su povezane sa padom uvoza i, pogotovo, sa padom izvoza BiH. U periodu januar - septembar 2024. izvoz je pao za 6%, dok je uvoz bio veći za 2,6%⁹ (Grafikon 13,

⁹ Izvor: preliminarni podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH.

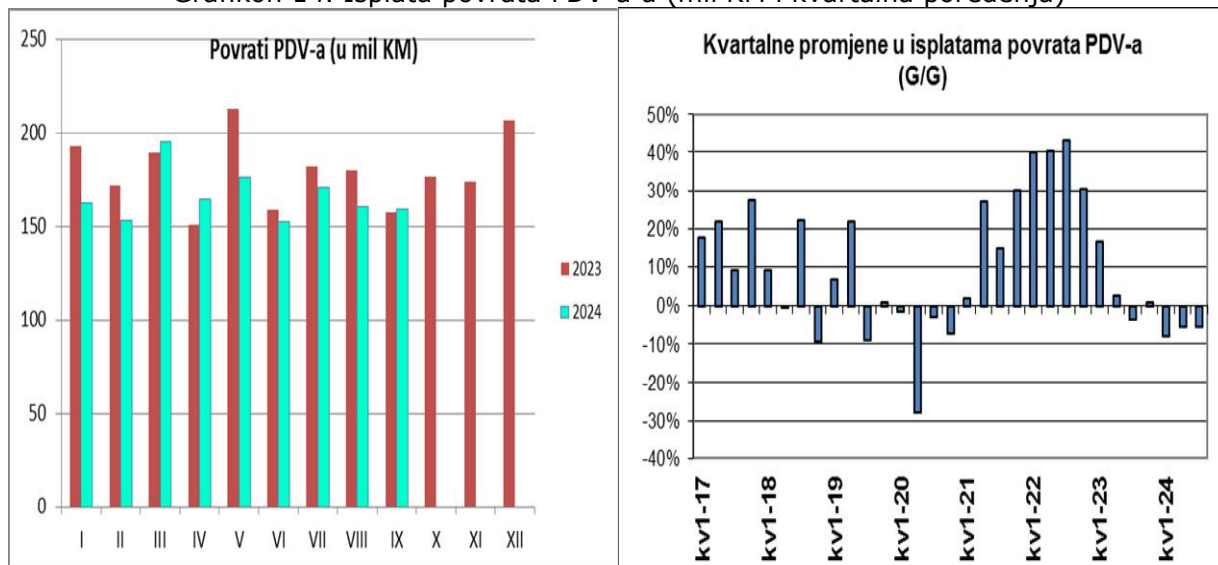
desno). Trendovi u isplatama povrata krajem 2023. i početkom 2024. povezani su i sa dešavanjima u velikim kompanijama.¹⁰

Grafikon 13. Trendovi u isplati povrata PDV-a i robna razmjena

Izvor: Agencija za statistiku BiH za period januar – avgust 2024. i Uprava za indirektno oporezivanje za septembar 2024.; izračun i prikaz OMA

Grafikon 14. Isplata povrata PDV-a u (mil KM i kvartalna poređenja)

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Jedan od faktora koji su utjecali na oscilacije stope rasta povrata PDV-a je i efekat baze. Analize trendova u naplati PDV-a u 2023. su pokazala dva perioda sa suprotnim trendovima (Grafikon 14,

¹⁰ Kompanija Arcelor Mittal je obustavila proizvodnju od novembra 2023. do januara 2024. zbog nepovoljnih uvjeta na svjetskom tržištu u pogledu cijena čelika. Radi se o kompaniji koja ima udio od 3,4% u godišnjim povratima PDV-a. Obustava rada Arcelor Mittala, kao velikog izvoznika, imala za posljedicu manje isplaćene povrate PDV-a početkom 2024. S druge strane, u martu su isplate povrata PDV-a bile povećane za 2,9%, kao posljedica jednokratne isplate povrata PDV-a po osnovu obustave investicija u TE Tuzla. Radi se o čak 18,4% ukupno isplaćenih povrata PDV-a u martu 2024.

lijevo). U periodu januar - maj 2023. dominirale su visoke isplate povrata, što je imalo za posljedicu veći pad povrata PDV-a u istom periodu 2024.

Smanjene isplate povrata PDV-a u prvom polugodištu 2024. odrazile su se i na kvartalne trendove. U prvom kvartalu 2024. zabilježen je pad povrata PDV-a od 8%, što je najveći pad još od vremena pandemije u 2020. godini, u drugom kvartalu 5,5%, a u trećem od 5,7% (Grafikon 14, desno).

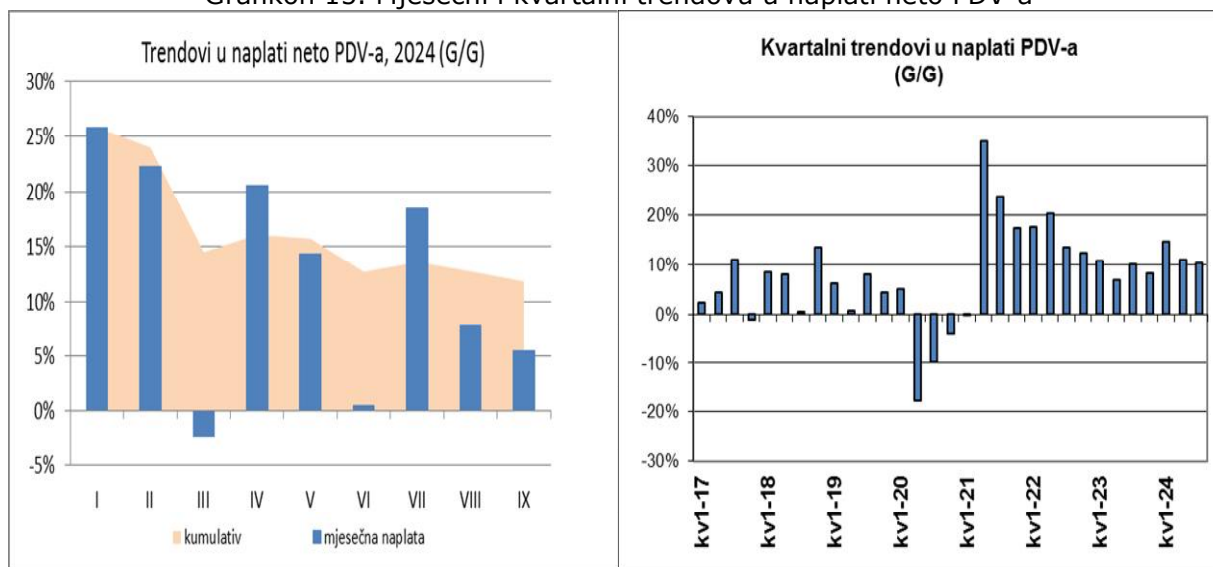
U pogledu strukture isplata povrata za devet mjeseci 2024. obveznicima je isplaćeno 87,2 mil KM povrata PDV-a manje nego u istom periodu 2023., dok su isplate povrata međunarodnim projektima bile manje za 14,3 mil KM.

Zbog naglog usporavanja isplata udio kumulativa povrata PDV-a u kumulativu bruto PDV za devet mjeseci 2024. je manji za 4,5 p.p. u odnosu na udio u istom periodu 2023.

Neto PDV-e

Oscilacije bruto naplate PDV-a i isplata povrata imale su još snažniji odraz na kretanje mjesečnih stopa neto PDV-a (Grafikon 15, lijevo). Raspon stopa se kretao između -2,3% i +25,8%. Podudaranje rasta bruto naplate i pada povrata PDV-a u pet mjeseci je proizvelo kumulativni pozitivni efekat u vidu ekstremno visokih stopa naplate neto PDV-a. Međutim, nulta stopa rasta u junu, te skromnije stope rasta u avgustu i septembru su doprinijele silaznom trendu kumulativne stope rasta, koja za devet mjeseci iznosi 11,8% (Grafikon 15, lijevo, „kumulativ“).

Grafikon 15. Mjesečni i kvartalni trendovu u naplati neto PDV-a

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Usporavanje stope rasta neto PDV-a najbolje se ogleda u kvartalnim trendovima. Na nivou prvog kvartala 2024. ostvaren je rast od 14,5%, najviše od drugog kvartala 2022., no, u drugom kvartalu rast je iznosio 11%, a u trećem kvartalu 10,3% (Grafikon 15, desno). Nakon usklađivanja neusklađenih prihoda može se očekivati i nešto viša stopa rasta, jer se veći dio neusklađenih prihoda redovito odnosi na uplate PDV-a. I dalje se radi o vrlo visokim stopama rasta, imajući u vidu projekcije potrošnje, ali i dominantan značaj prihoda od PDV-a u strukturi prihoda od indirektnih poreza.

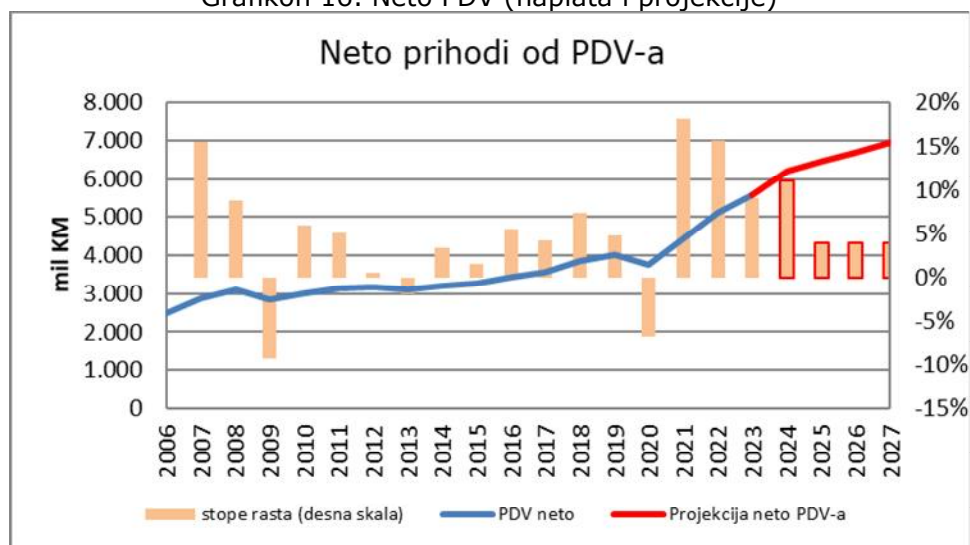
Projektirani iznos neto prihoda od PDV-a u 2024. godini iznosi 6.204,1 mil KM, što je za 11,1% više od ostvarenja u 2023. godini (Grafikon 16). Projekcija je zasnovana na istorijskoj sezonskoj shemi naplate pojedinih kategorija PDV-a (koja ne uključuje godine sa specifičnostima), te kretanjima i projekcijama makroekonomskih pokazatelja.

1.2. Projekcije prihoda od PDV-a za period 2025-2027

Prihodi od PDV-a predstavljaju najveći generator godišnjeg apsolutnog rasta ukupnih prihoda od indirektnih poreza u periodu 2025-2027¹¹. Prihodi od PDV-a u navedenom periodu projektirani su u skladu sa dugoročnim trendovima naplate, istorijskom sezonskom shemom te projekcijama relevantnih makroekonomskih pokazatelja.

Analiza trendova naplate ukazuje na dugogodišnji rast prihoda od PDV-a. U godini uvođenja PDV-a (2006) naplaćeno je 2.483,8 mil KM neto prihoda od PDV-a. U svim narednim godinama, izuzev 2009. i 2020. godine¹², zabilježen je rast ovih prihoda. Visoke stope rasta bile su posebno izražene u godini nakon uvođenja PDV-a (2007), te u godinama koje su uslijedile nakon godine izbijanja pandemije virusa korona (2021 i 2022). Konačno, u 2023. godini je naplaćeno za 3.102,8 milion KM više neto prihoda od PDV-a nego u 2006. godini, što predstavlja rast od visokih 124,9%. Nakon projektirane stope rasta od 11,1% u 2024. godini, u narednim godinama planirane su stabilne stope rasta u skladu sa projektiranim stopama rasta potrošnje (Grafikon 16 i Okvir 2).

Grafikon 16. Neto PDV (naplata i projekcije)

Izvor: Podaci UIO i projekcije OMA

Okvir 2: Projekcije prihoda od PDV-a

	2023	2024	2025	2026	2027
Projekcije, KM	5.586,6	6.204,1	6.444,3	6.698,0	6.964,0
Projekcije, % rasta		11,1%	3,9%	3,9%	4,0%
Projekcije, % BDP	11,0%	11,6%	11,5%	11,3%	11,2%

¹¹ Preko 66% asolutnog rasta prihoda u svim godinama odnosi se na prihode od PDV-a.

¹² Godine u kojima su bili izraženi efekti globalne finansijske krize (2009) i pojave pandemije virusa korona (2020)

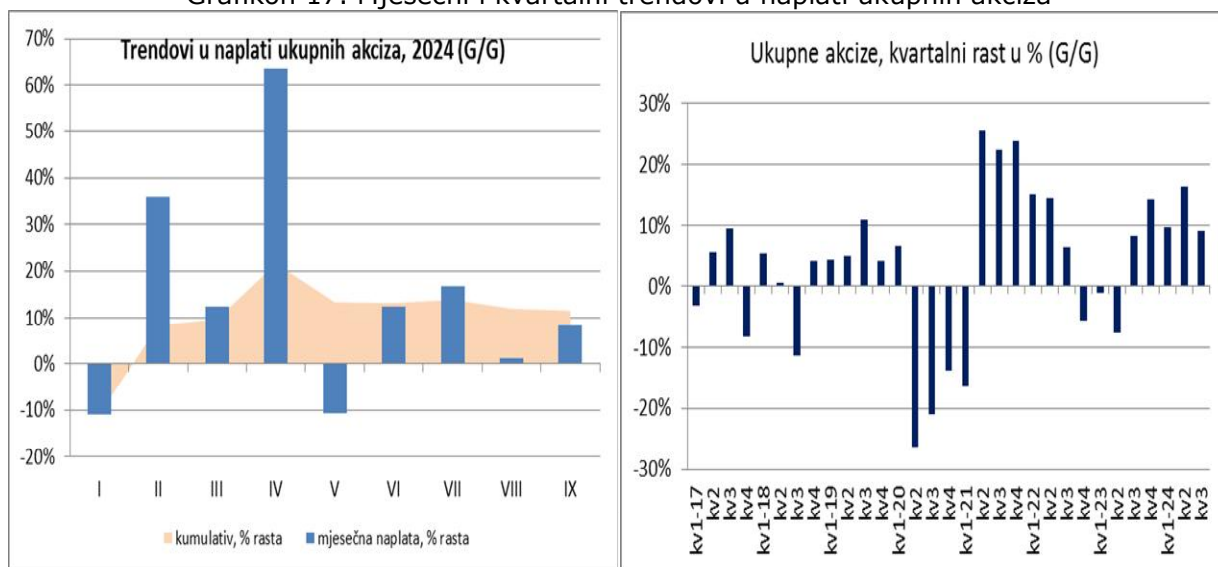
Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

2. Akcize i putarina

2.1. Ukupne akcize

Početak godine je obilježen lošijom naplatom prihoda od akciza, no oporavak je nastupio već u februaru, dok je u aprilu zabilježen enorman rast naplate akciza od čak 63,7%¹³. Oscilacije su nastavljene i u naredna četiri mjeseca, ali u blažem obliku. Kumulativna stopa rasta je rasla do aprila, no, pad naplate akciza u maju, te niže stope rasta u narednim mjesecima su je stabilizirale u uskom rasponu od 12% do 14% (Grafikon 17, lijevo. „kumulativ“).

Grafikon 17. Mjesečni i kvartalni trendovi u naplati ukupnih akciza

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Može se zaključiti da se nastavlja trend pozitivnih stopa rasta iz drugog polugodišta 2023., s tim da se mjesečne oscilacije u naplati akciza odražavaju i na kvartalne trendove. U zadnjih pet kvartala naizmjenično se smjenjuju visoke i umjerene stope rasta (Grafikon 17, desno). U trećem i četvrtom kvartalu 2023. ostvarene su stope rasta od 8,2% i 14,4%, dok su u prvom, drugom i trećem kvartalu 2024. ostvarene stope rasta prihoda od akciza od 9,8%, 16,3% i 9%, respektivno (Grafikon 17, desno).

Okvir 3: Projekcije prihoda od akciza

	2023	2024	2025	2026	2027
Projekcije, KM	1.604,0	1.807,5	1.886,3	1.969,4	2.057,3
Projekcije, % rasta		12,7%	4,4%	4,4%	4,5%
Projekcije, % BDP	3,1%	3,4%	3,4%	3,3%	3,3%

¹³ Radi se o bruto naplati, budući da je početkom 2024., jednako kao i krajem 2023., bilo značajnih povrata akciza u vezi sa prelaskom na novi režim plaćanja akciza na duhanske prerađevine. S obzirom da se radi o nestandardnim povratima, koji nemaju regularan gotovinski tok, u analizi se koriste podaci o bruto naplati ukupnih akciza i bruto naplati akciza na duhanske prerađevine.

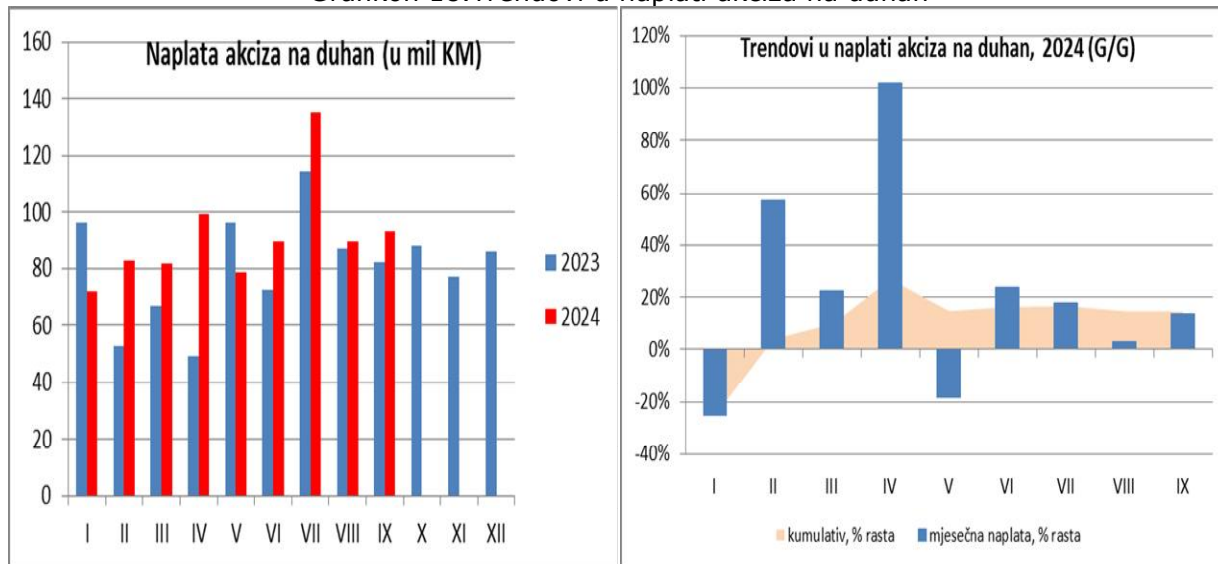
2.2. Akcize na duhanske prerađevine

Projekcije akciza na duhanske proizvode za 2024

Naplata prihoda od akciza na duhanske prerađevine je u porastu, u pogledu naplaćenih iznosa, no, i dalje sa snažnim mjesečnim oscilacijama. Oscilacije u naplati akciza na duhanske prerađevine su uobičajene, s obzirom da naplata ovisi o prodajnim politikama dvije multinacionalne duhanske korporacije. Međutim, u 2024. oscilacije u naplati akcize su dodatno zaoštrene zbog primjene novog režima plaćanja akciza koji je promijenio shemu plaćanja akciza¹⁴. U prvih nekoliko mjeseci 2023. (Grafikon 18, „2023“), zbog promjene režima plaćanja je ostvaren gubitak prihoda od akciza, umanjujući bazu za poređenje naplate akciza na duhanske prerađevine u 2024. i, posljedično, dovodeći do viših stopa rasta u 2024. Raspon mjesečnih stopa rasta prihoda od akciza na duhanske prerađevine u prvih pet mjeseci je iznosio čak 127 p.p., od -25,1% u januaru do +101,8% u aprilu 2024. (Grafikon 18, desno). Može se zaključiti da su velike oscilacije mjesečnih stopa rasta u prva četiri mjeseca 2024. u većoj mjeri posljedica efekta baze a manje naplate akciza u apsolutnom iznosu. Za razliku od turbulentnih kretanja u većem dijelu godine u avgustu je stopa rasta prihoda od akciza na duhanske prerađevine iznosila skromnih 2,9%, a u septembru nakon ponovnog oporavka naplate 13,6% (Grafikon 18, desno).

Na nivou devet mjeseci ostvaren je rast naplate prihoda od akciza na duhanske prerađevine od 14,6% (Grafikon 18, desno, „kumulativ“). Na prvi pogled bi se moglo zaključiti da se radi o vrlo visokom rastu, koji ima za rezultat i visok suficit prihoda zbog visoke osnovice. Međutim, potrebno je imati u vidu da je 2023. zbog novog režima plaćanja akciza izgubljen najmanje jedan mjesec naplate. Dodavanjem izgubljenih prihoda na osnovicu iz 2023. kumulativna stopa rasta naplate akciza za devet mjeseci iznosi svega 3,1%. Isto tako, na prodaju cigareta i na naplatu akciza negativno su uticala povećanja maloprodajnih cijena cigareta u dva navrata u periodu januar – septembar 2024¹⁵.

Grafikon 18. Trendovi u naplati akciza na duhan

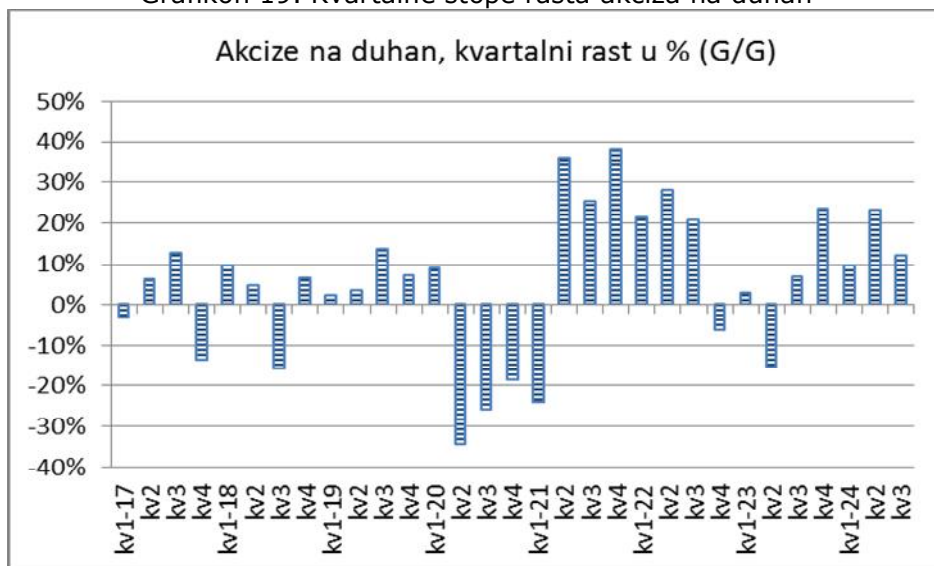
Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

¹⁴ Izmjene Zakona o akcizama („Službeni glasnik BiH“ br. 50/2023).

¹⁵ Prvo povećanje maloprodajnih cijena jednog dijela brendova cigareta bilo je 19.2.2024., a ostalih brendova 1.3.2024. Drugo povećanje maloprodajnih cijena jednog dijela brendova cigareta bilo je 1.7.2024., a ostalih brendova 15.7.2024.

Kvartalni trendovi su pozitivni i stabilni, sa visokim stopama rasta. U prvom kvartalu je ostvaren rast od 9,6%, u drugom čak 23%, a u trećem 12,1% (Grafikon 19). Treba imati u vidu da su stope rasta akciza na duhanske prerađevine u prvom i drugom kvartalu dijelom više zbog efekta baze i gubitka prihoda zbog promjene režima plaćanja u prvim mjesecima 2023.

Grafikon 19. Kvartalne stope rasta akciza na duhan

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Usljed promjene načina plaćanja akciza na duhanske prerađevine u 2023. godini je stvoren vremenski vakuum u naplati akciza, što je imalo za posljedicu gubitak prihoda od akciza najmanje u visini jedne prosječne mjesečne naplate. Druga posljedica je strukturalni prekid u seriji podataka o naplaćenim akcizama. Od 2023. podaci o preuzetim akciznim markicama više nisu u potpunosti u korelaciji sa naplatom prihoda, jer je pomjeranjem obaveze plaćanja akciza sa momenta preuzimanja akciznih markica na moment uvoza nastala diskrepanca između obračunate akcize na preuzete količine akciznih markica i naplaćene akcize. Iz navedenih razloga, osnovno polazište za projekcije prihoda od akciza na duhanske prerađevine za 2024. jesu tekući trendovi naplate akciza na duhanske prerađevine u periodu januar – septembar 2024., koje karakteriziraju velike oscilacije. Podaci o preuzetim akciznim markicama za cigarete i duhan koji će se uvesti u narednom periodu ukazuju na rast količina i vrijednosti cigareta i ostalih duhanskih prerađevina, što je pozitivno iz ugla buduće naplate. Imajući u vidu efekat niže osnovice iz 2023., pod pretpostavkom da će se u četvrtom kvartalu nastaviti pozitivni trendovi iz prethodnih mjeseci, u 2024. godini se očekuje rast prihoda akciza na duhanske prerađevine od 13,7%. Visoka projektirana stopa rasta je posljedica efekta niske baze iz 2023. godine.¹⁶

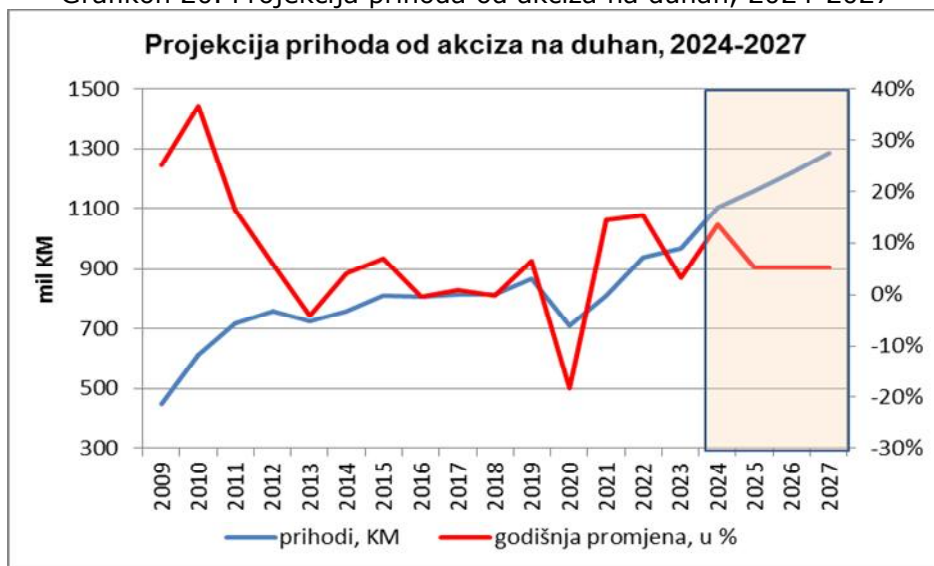
Projekcije akciza na duhanske proizvode za period 2025-2027

Važan faktor ostvarenja projekcija naplate akciza jeste nepromijenjena akcizna politika i kontinuirana borba protiv crnog tržišta cigareta i duhana u BiH. U naredne tri godine očekuje se stabiliziranje političke situacije u svijetu i stabilizacija robnih berzi i cijena na svjetskom tržištu, oporavak i rast ekonomije, dohotka i potrošnje u skladu sa makroekonomskim projekcijama. Isto tako, očekuje se da će se stabilizirati dinamika uvoza cigareta i plaćanja akciza po novom režimu. Rast tržišta duhanskih prerađevina bi trebao pratiti makroekonomske projekcije BDP-a i potrošnje,

¹⁶ Uključivanjem izgubljenih prihoda od akciza u baznu 2023. godinu projektirana stopa rasta prihoda od akciza na duhanske prerađevine bi iznosila 5%.

što bi, uz rast prosječne ponderirane cijene cigareta u skladu sa projekcijama inflacije, trebalo dovesti do daljeg rasta vrijednosti prometa cigareta i oporezovanih količina cigareta. Pod navedenim pretpostavkama u 2025., 2026., i 2027. može se očekivati rast prihoda od akciza na duhanske prerađevine od 5,2%, 5,4% i 5,3% (Grafikon 20).

Grafikon 20. Projekcija prihoda od akciza na duhan, 2024-2027

Izvor: Podaci UIO i projekcije OMA

2.3. Akcize na derivate nafte i putarina

Projekcije akciza na derivate nafte ne mogu se odvojiti od projekcija prihoda od putarine, zbog osnovice na koju se obračunavaju, a koju čine derivati nafte. Postoje određene razlike u ostvarenim stopama rasta ove dvije vrste prihoda u proteklom periodu, koje su posebno bile izražene u 2023. godini, a one potiču od: 1. različitog obuhvata derivata u osnovicama za obračun akciza i putarine¹⁷; 2. oslobađanja plaćanja putarine za rudnike, željeznice i termoelektrane (primjenjivano do 2023. godine, vid. fusnotu br. 17); 3. diferenciranih stopa akciza na derivate i 4. promjena u strukturi osnovice za akcize u proteklom periodu (prekompozicija strukture osnovice u korist dizel goriva koje je oporezovano po nižoj stopi akcize u odnosu na benzin).

Iako je potrošnja derivata nafte cjenovno neelastična, snažne turbulencije cijena u proteklom periodu su zajedno sa kretanjima relevantnih makroekonomskih indikatora odredile potrošnju derivata nafte na tržištu BiH, a time i prikupljene prihode po osnovu akciza, putarine i pripadajućeg PDV-a, koji imaju značajan udio u ukupnim prihodima od indirektnih poreza. Faktori koji određuju cijene derivata na tržištu BiH su prvenstveno cijene sirove nafte, trgovačke marže te visine poreznih stopa. Cijene sirove nafte¹⁸ su bile relativno stabilne u 2019. godini, a kretale su se u rangu od 59,0 do 71,3 dolara po barelu. U periodu od 2019-2022 godine su zabilježile ogromne fluktuacije, isprva kao rezultat efekata pandemije koronavirusa, a poslije zbog rata u Ukrajini. U aprilu 2020. godine cijene sirove nafte su pale na svega 18,4 dolara po barelu, što je najniža vrijednost nakon 1999. godine. Nakon toga je nastupio trend rasta, da bi u junu 2022. bila

¹⁷ Osnovica za obračun putarine razlikuje se od osnovice za akcize na derivate nafte iz razloga što ista ne obuhvata potrošnju kerozina i lož ulja, a uključuje potrošnju tečnog naftnog plina, te zbog postojanja olakšica, u vidu oslobađanja plaćanja putarine, za rudnike, termoelektrane i željeznice. Međutim, rješenjem Vijeća za državnu pomoć BiH („Službeni glasnik BiH” 49/23 i „Službeni glasnik BiH” 63/23), oslobađanje plaćanja je suspendovano u 2023. godini, osim za željeznice.

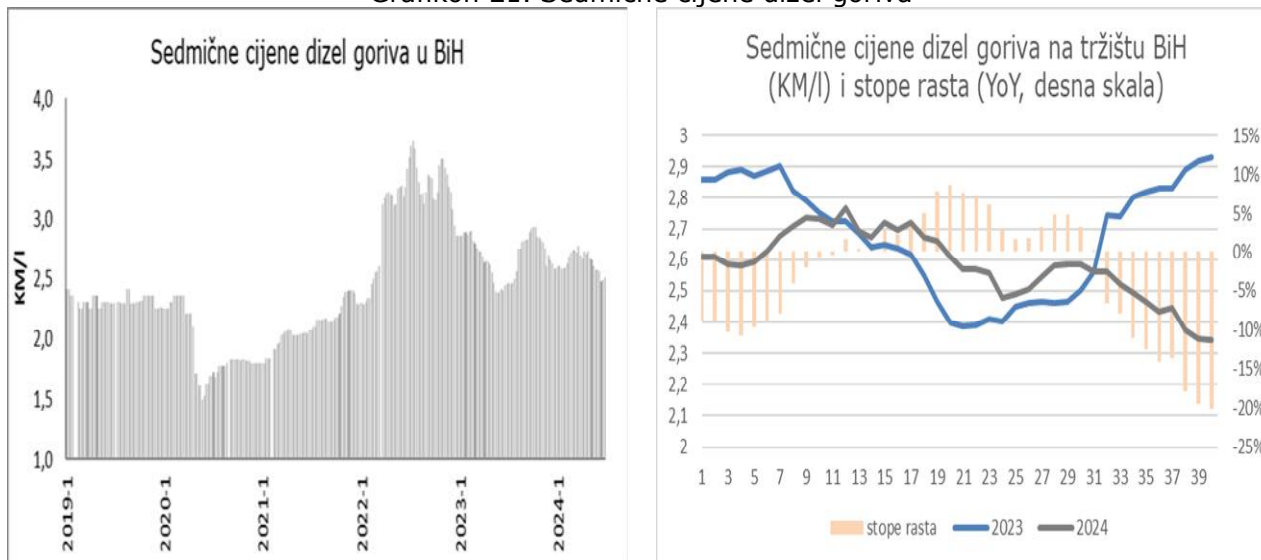
¹⁸ Podaci Američke uprave za energetske informacije, www.eia.gov

zabilježena maksimalna cijena u posmatranom periodu u iznosu od visokih 122,7 dolara po barelu. Od jula 2022. godine ponovo je nastupio trend pada cijena sirove nafte, a na kraju 2022. godine su iznosile 80,9 dolara po barelu. U odnosu na prethodni period, u 2023. godini su cijene bile relativno stabilne, a kretale su se u rangu 80,1 do 93,7 dolara po barelu. U prvih devet mjeseci 2024. godine su varirale između 74 (septembar) i 89,9 dolara po barelu (april).

Prosječne sedmične cijene dizel goriva na tržištu BiH, derivata koji ima najviši ponder u ukupnoj potrošnji derivata nafte, takođe su imale ogromne turbulencije u prethodnom periodu. Cijene su bile izrazito niske u 2020, te izrazito visoke u 2022. godini. Nakon zabilježenog maksimuma u sedmici na sredini jula 2022. godine od 3,7 KM/l, uslijedio je trend pada sedmičnih cijena dizel goriva sve do sredine maja 2023. godine kada su iznosile 2,4 KM/l. Nakon toga uslijedio je period u kojem nije bilo tako velikih turbulencija. Do kraja analiziranog perioda (septembar 2024) prosječne sedmične cijene dizel goriva su se kretale u rangu 2,3-2,9 KM/l. Maksimumi prosječnih sedmičnih cijena dizel goriva su zabilježeni u sedmici na početku oktobra 2023. godine (2,9 KM/l), te u sredini marta 2024 (2,8 KM/l). Nakon mjeseca marta 2024. cijene su uglavnom padale sve do kraja septembra 2024. kada su iznosile 2,3 KM/l.

Ako uporedimo sedmične cijene dizel goriva u 2024. sa cijenama iz iste sedmice prethodne godine može se zaključiti da su one padale do 11. sedmice 2024. godine (sredina marta). Prelazak stopa rasta sedmičnih cijena dizel goriva u pozitivnu zonu, odnosno „iznad X ose” Grafikona 21 (desno), nastupio je od 12. sedmice 2024. godine. Zanimljivo je da je u toj sedmici zabilježen maksimum sedmičnih cijena u 2024. godini, te da je nakon toga nastupio trend pada cijena u 2024. godini, ali je prelazak u pozitivnu zonu rasta u odnosu na prethodnu godinu rezultat trenda pada cijena koji je bio aktuelan u istom periodu u 2023. godini. Sedmične stope rasta su se zadržale u pozitivnoj zoni do 31. sedmice (kraj jula), kada su bile jednake u 2024. u odnosu na 2023. godinu. Nakon toga su, kao rezultat pada cijena u 2024. godini i snažnog rasta u istom periodu prethodne godine, uslijedile negativne stope rasta sedmičnih cijena, i to sve veće stope pada, koja je u posljednjoj sedmici septembra iznosila visokih -20% (Grafikon 21, desno).

Grafikon 21. Sedmične cijene dizel goriva

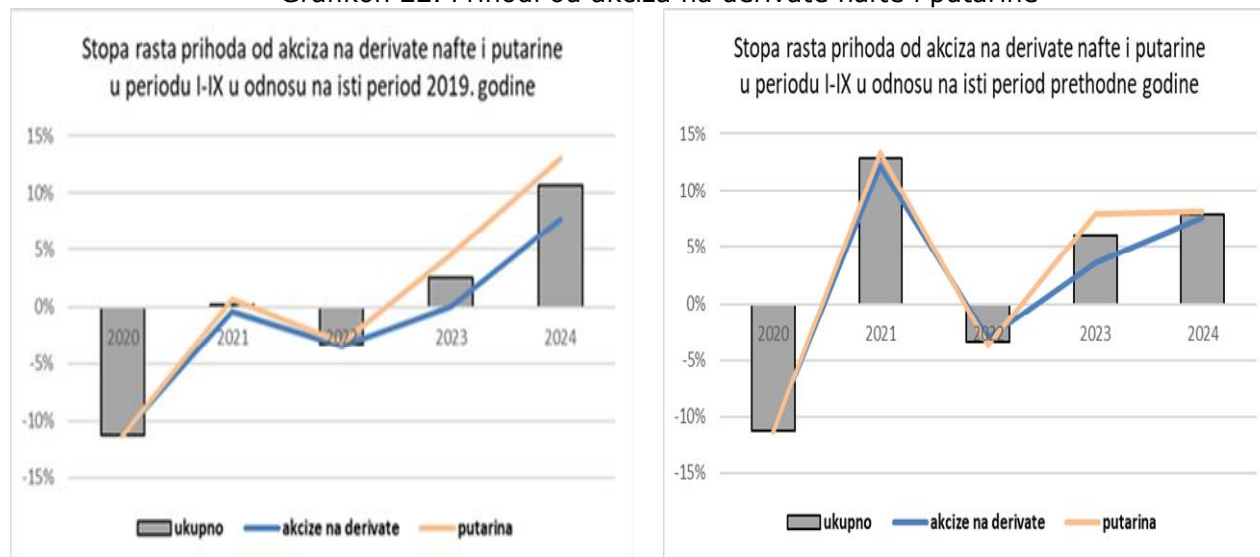
Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

Projekcije akciza na derivate nafte i putarine za 2024

U prvih devet mjeseci 2024. godine, potrošnja ukupnih derivata nafte¹⁹ je porasla za 7,7% u odnosu na isti period prethodne godine, pri čemu je potrošnja dizel goriva porasla za 8,6%, a potrošnja benzina za 7,7%. U odnosu na isti period 2019. godine, u I-IX 2024. godine potrošnja ukupnih derivata nafte bila je viša za 7,9%. Pri tome je potrošnja dizel porasla za 13,4%, a potrošnja benzina opala za 3,7%.

Ukupni prihodi od akciza na derivate nafte i putarine u periodu I-IX 2024. godine premašili su prikupljeni iznos iz odgovarajućeg perioda prethodne godine, 2019. godine za 10,7%, pri čemu su prihodi od akciza porasli za 7,7% a od putarine za 13,1% (Grafikon 22, lijevo). Sa druge strane, ukupni prihodi od akciza i putarine u I-IX 2024. godini porasli su za 7,9% u odnosu na isti period prethodne godine, pri čemu su prihodi od akciza porasli za 7,6%, a prihodi od putarine porasli za 8,1% (Grafikon 22, desno).

Grafikon 22. Prihodi od akciza na derivate nafte i putarine

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Osnovni razlog većih razlika u stopama rasta prihoda od akciza i putarine (i njihovog suprotnog predznaka) u periodu I-IX 2023 u odnosu na isti period prethodne godine, kao i u odnosu na isti period bazne 2019. godine, je izostanak oslobođanja plaćanja putarine za rudnike, termoelektrane i željeznice počevši od 2023. godine.²⁰ Isti je razlog većih razlika stopa rasta akciza na derivate nafte i putarine u periodu I-IX 2024. godine u odnosu na isti period 2019. godine (efekat različite osnovce za poređenje), dok su stope rasta akciza i putarine u periodu I-IX 2024 u odnosu na isti period prethodne godine na približno jednakom nivou, zbog izostanka oslobođanja u obje navedene godine.

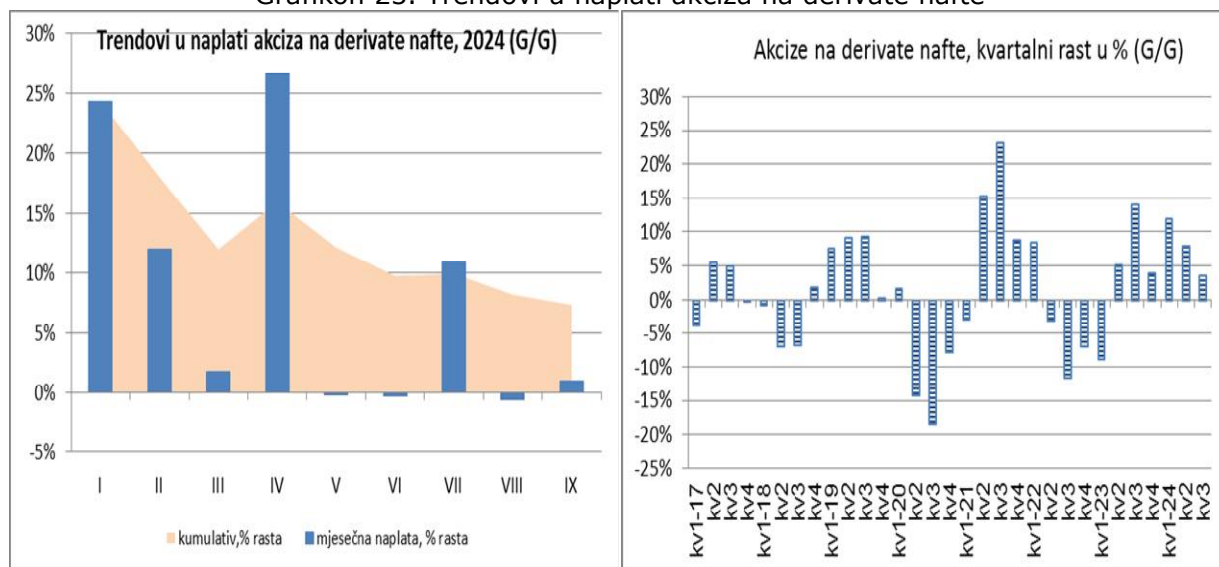
¹⁹ Pojam „potrošnja derivata“ u ovom prilogu podrazumijeva količine izračunate od strane autora, a uključuje količinu uvezenih derivata nafte i količinu domaćih derivata nafte stavljenih u promet. Posljednja godina u kojoj su domaći derivati stavljeni u promet je 2019, zbog obustave proizvodnje Rafinerije nafte Brod nakon havarije koja se dogodila u oktobru 2018. godine.

²⁰ Vid. Rješenje Vijeća za državnu pomoć BiH, „Službeni glasnik BiH“ 49/23

Akcize na derivate nafte

Naplata akciza na derivate nafte je bila u prva četiri mjeseca u pozitivnoj zoni rasta. U januaru i februaru zabilježene su visoke stope rasta od 24,3% i 12%, respektivno, što je posljedica niske baze iz istog perioda 2023. Tada je potrošnja derivata bila niža zbog viših maloprodajnih cijena derivata, a time i niža naplata akciza. Lošiji trendovi u martu, te od maja do septembra su u velikoj mjeri umanjili efekte visoke naplate akciza u prva dva mjeseca 2024. (Grafikon 23, lijevo). Zbog lošijih trendova od maja kumulativna stopa rasta je konstantno u padu, da bi za devet mjeseci pala na 7,6% (Grafikon 23, lijevo, „kumulativ“).

Grafikon 23. Trendovi u naplati akciza na derivate nafte

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

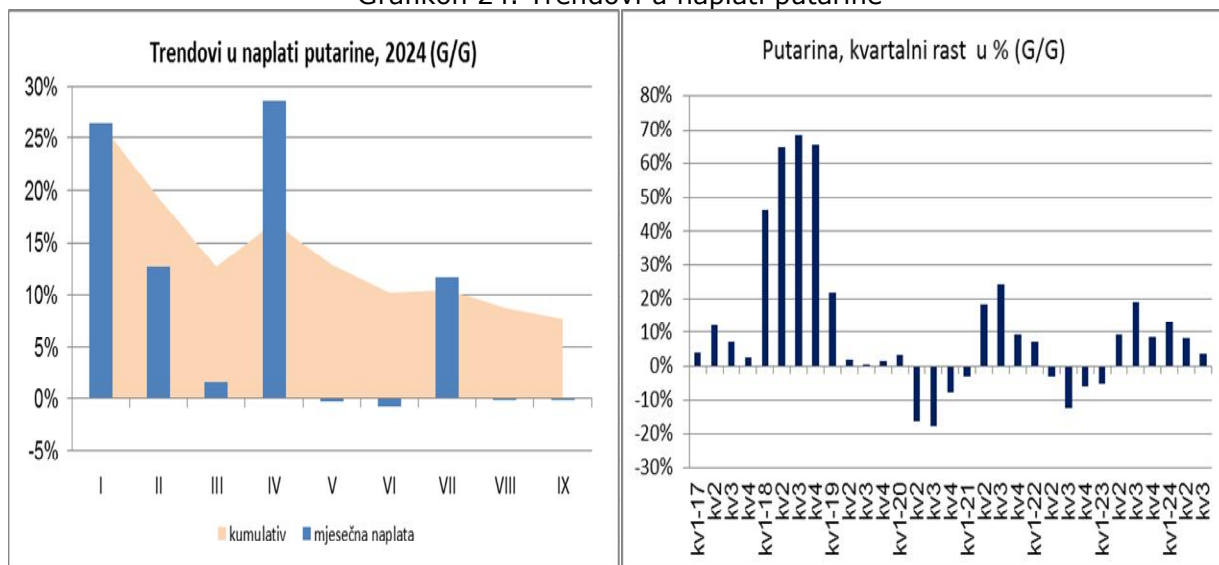
Kumulativna stopa rasta od 7,6% je značajno iznad projekcija potrošnje i donekle „zamagljuje“ silazni trend naplate akciza na derivate nafte. Da je to tako pokazuju kvartalna poređenja. U prvom kvartalu 2024. je zabilježen rast prihoda od akciza na derivate nafte od visokih 12%, u drugom kvartalu 2024. stopa rasta je iznosila 7,9%, a u trećem tek 3,6% (Grafikon 23, desno).

Imajući u vidu sve navedeno, a na osnovu projekcija makroekonomskih pokazatelja, kretanja cijena na svjetskom tržištu nafte i cijena derivata na tržištu BiH, te posljednjih trendova naplate akciza i sezone sheme naplate koja ne uključuje godine sa specifičnostima, projektirana stopa rasta neto prihoda od akciza na derivate nafte za 2024. godinu iznosi 7,5%.

Putarina

Naplata prihoda od putarine prati naplatu akciza na derivate nafte, sa sličnom dinamikom naplate, koja uključuje snažne oscilacije (Grafikon 24, lijevo).

Grafikon 24. Trendovi u naplati putarine

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Imajući u vidu sužavanje²¹ opsega oslobađanja od plaćanja putarine razlike između stopa rasta akciza na derivate nafte i putarine su sve manje. Slično trendovima u naplati akciza na derivate nafte u periodu maj – septembar 2024. pozitivna stopa rasta je ostvarena samo u julu, a u preostala četiri mjeseca perioda naplata bila na nivou naplate iz istih mjeseci 2023.

Lošija kretanja u posljednjih pet mjeseci su doveli do smanjenja neto kumulativne stope rasta na 8,1% (Grafikon 24, lijevo, „kumulativ“).

Silazni trend rasta prihoda od putarine se najbolje može uočiti na osnovu kvartalnih stopa rasta. Najviša stopa rasta prihoda od putarine od 13,1% je ostvarena u prvom kvartalu 2024. godine, u drugom kvartalu je stopa rasta iznosila 8,2%, a u trećem 3,7% (Grafikon 24, desno).

Projektirani iznos neto naplate putarine u 2024. godini iznosi 729,5 mil KM, što je za 7,7% više nego u prethodnoj godini. U skladu sa rješenjima Vijeća za državnu pomoć, projekcije prihoda od putarine podrazumijevaju naplatu putarine za sve obveznike, osim za željeznice.

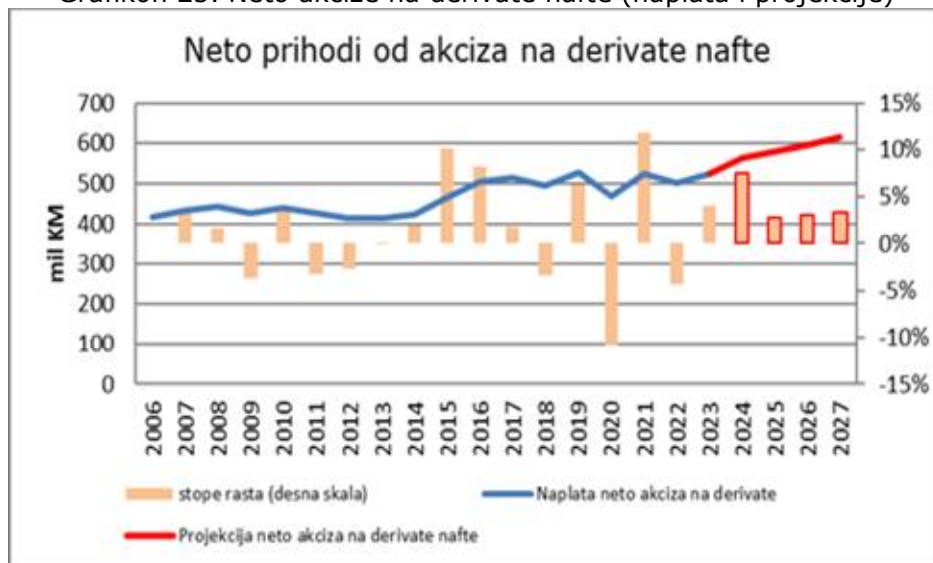
Projekcije akciza na derivate nafte i putarine za period 2025-2027

Akcize na derivate nafte

Projekcije akciza na derivate nafte za period 2025-2027 prate projekcije relevantnih makroekonomskih pokazatelja (Grafikon 25). U 2025., 2026. i 2027. godini planirane su stabilne stope rasta prihoda od akciza na derivate nafte po stopama 2,8%, 3,1% i 3,3%, respektivno.

²¹ U skladu sa odlukama Vijeća za državnu pomoć suspendirana su oslobađanja plaćanja putarine za rudnike i termoelektrane, tako da je opseg oslobađanja sveden samo na dva obveznika, entitetske željeznice.

Grafikon 25. Neto akcize na derivate nafte (naplata i projekcije)

Izvor: Podaci UIO i projekcije OMA

Putarina

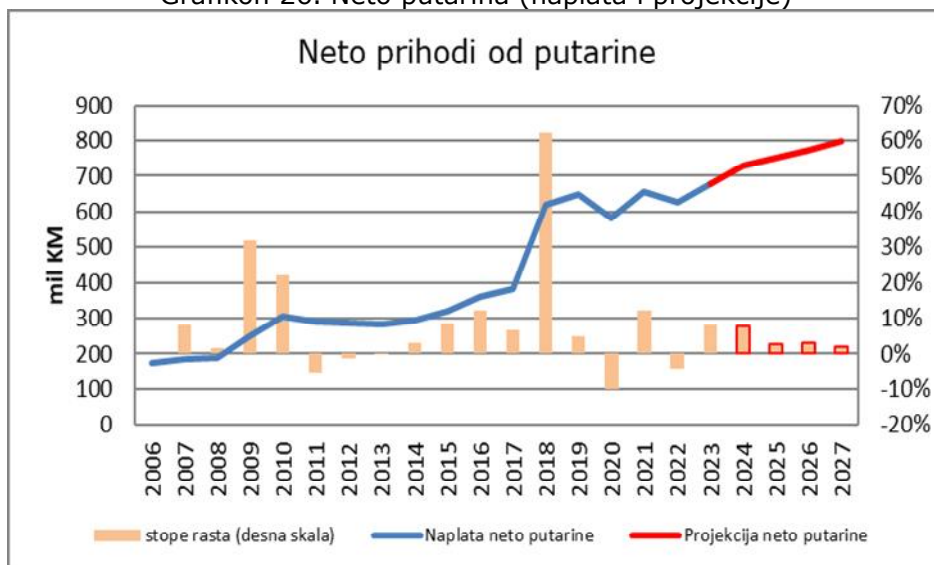
Na dugoročnu dinamiku prihoda od putarine su najviše su uticale izmjene stopa oporezivanja. Do 2009. godine, učešće prihoda od putarine nije bilo značajno u prihodima od indirektnih poreza. Sa rastom stope namjenske putarine na sredini 2009. godine, prihodi od putarine imaju značajnije učešće u indirektnim porezima. Posmatrano u apsolutnim iznosima, u periodu 2009-2014 neto prihodi od putarine su se kretali u rasponu 250,2-307 mil KM (Grafikon 26). Sa padom cijena nafte na svjetskom tržištu i cijena derivata nafte na tržištu BiH, u 2015. godini rastu prihodi od putarine. U periodu 2015-2017, neto prihodi od putarine su se kretali u rasponu 320,5-382,7 mil KM. U februaru 2018. godine ponovo dolazi do rasta stope namjenske putarine, a neto prihodi od putarine bilježe nagli skok naplate. U periodu 2018-2023 kretali su se u rasponu 584-677,8 mil KM, a značajno kolebanje u ovom periodu posljedica je restriktivnih mjera u borbi protiv virusa korona, rata u Ukrajini i posljedičnih ogromnih razlika u cijenama nafte na svjetskom tržištu i derivata nafte na tržištu BiH.

Projekcije putarine prate projekcije relevantnih makroekonomskih pokazatelja (Grafikon 26, Okvir 4). Imajući u vidu rješenja Vijeća za državnu pomoć BiH, projekcije prihoda od putarine podrazumijevaju naplatu putarine za sve obveznike, osim za željeznice.

Okvir 4: Projekcije prihoda od putarine

	2023	2024	2025	2026	2027
Projekcije, KM	677,7	729,5	749,9	773,2	798,7
Projekcije, % rasta		7,7%	2,8%	3,1%	3,3%
Projekcije, % BDP	1,3%	1,4%	1,3%	1,3%	1,3%

Grafikon 26. Neto putarina (naplata i projekcije)

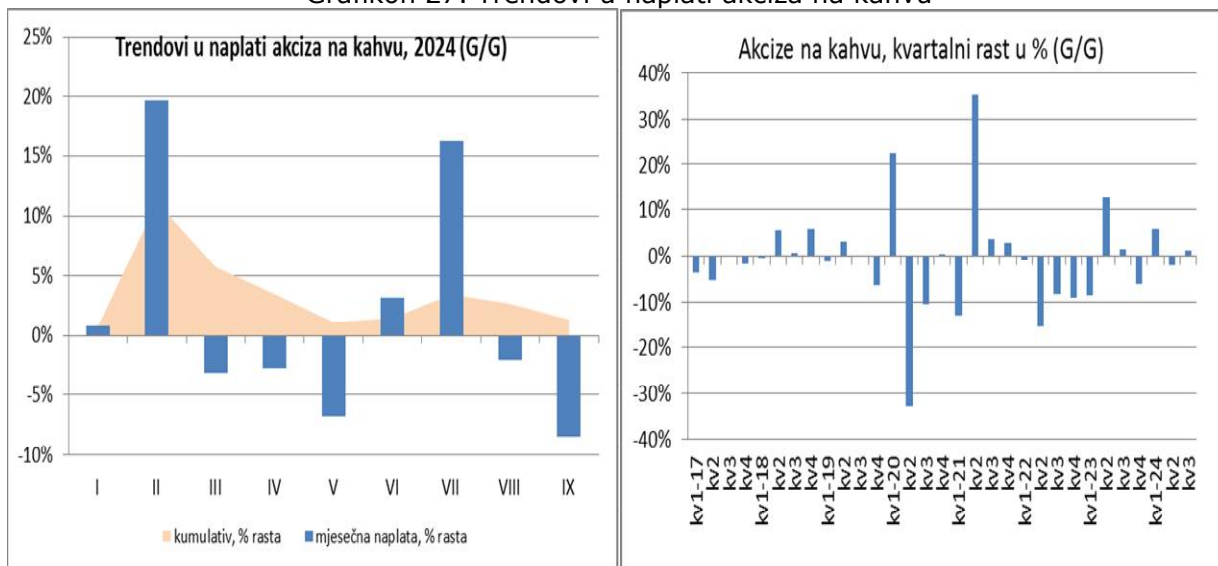
Izvor: Podaci UIO i projekcije OMA

2.4. Ostalo

Akcize na kahvu

Oscilacije u naplati su zabilježene i kod akciza na kahvu. Tokom perioda januar – septembar 2024. u pet mjeseci je ostvaren pad prihoda od akciza na kahvu, a pogotovo je to izraženo u septembru, kada je naplaćeno 8,5% manje prihoda od akciza nego u istom mjesecu 2023. S druge strane, pozitivne stope rasta su zabilježene u četiri mjeseca, sa maksimumom u februaru (Grafikon 27, lijevo), što je, i pored negativnih trendova u posljednja dva mjeseca, bilo dovoljno da se ostvari pozitivna kumulativna stopa rasta od 1,4% (Grafikon 27, lijevo, „kumulativ“).

Grafikon 27. Trendovi u naplati akciza na kahvu

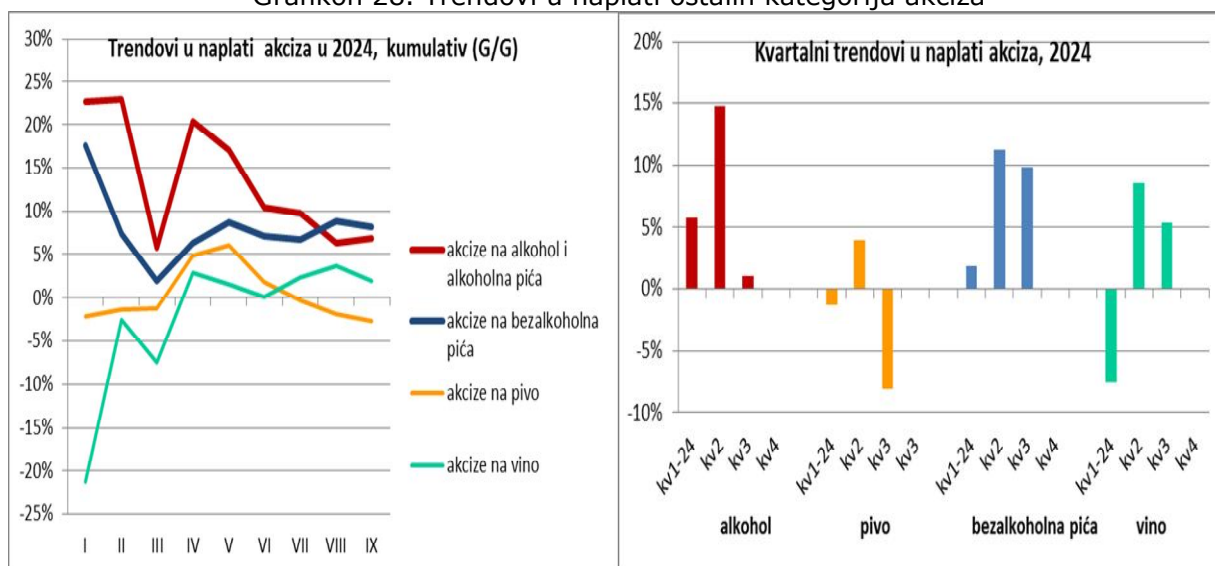
Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Kvartalna poređenja ipak ukazuju na zaključak da je najlošija naplata akciza na kahvu bila u drugom kvartalu 2024. kada je zabilježen pad od 2,1%. Loša naplata akciza na kahvu u avgustu i septembru nije mogla neutralizirati visoki rast prihoda od akciza u julu, tako da je u trećem kvartalu ostvarena pozitivna stopa rasta akciza na kahvu od 1,1% (Grafikon 27, desno).

Akcize na pivo, vino, alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića

Oscilatorni trendovi u naplati tokom 2024. godine su zabilježni i kod akciza na pivo, vino, alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića. U prvih nekoliko mjeseci ostvaren je rast prihoda od akciza na alkohol, alkoholna i bezalkoholna pića, dok je naplata akciza na pivo i vino bila manja nego u istom periodu 2023. U narednim mjesecima naplata akciza na pivo je izašla iz negativne u pozitivnu zonu rasta, ali je od jula ponovno u negativnoj zoni rasta. Naplata akciza na ostale proizvode iz grupacije je stabilna sa pozitivnim kumulativnim stopama rasta na kraju perioda januar - septembar 2024. (Grafikon 28, lijevo).

Grafikon 28. Trendovi u naplati ostalih kategorija akciza

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

Kvartalna poređenja pokazuju snažno usporavanje naplate akciza na alkohol te veliki pad naplate akciza na pivo u trećem kvartalu. S druge strane, kvartalne stope rasta prihoda od akciza na bezalkoholna pića i vino ukazuju na stabilne pozitivne trendove (Grafikon 28, desno).

Prihodi od ostalih kategorija akciza (alkohol i alkoholna pića, pivo, vino, bezalkoholna pića i kahva) nemaju značajno učešće u ukupnim prihodima od akciza.²² Projektirani su u skladu sa tekućim trendovima naplate, istorijskom sezonskom shemom te projekcijama relevantnih makroekonomskih pokazatelja.

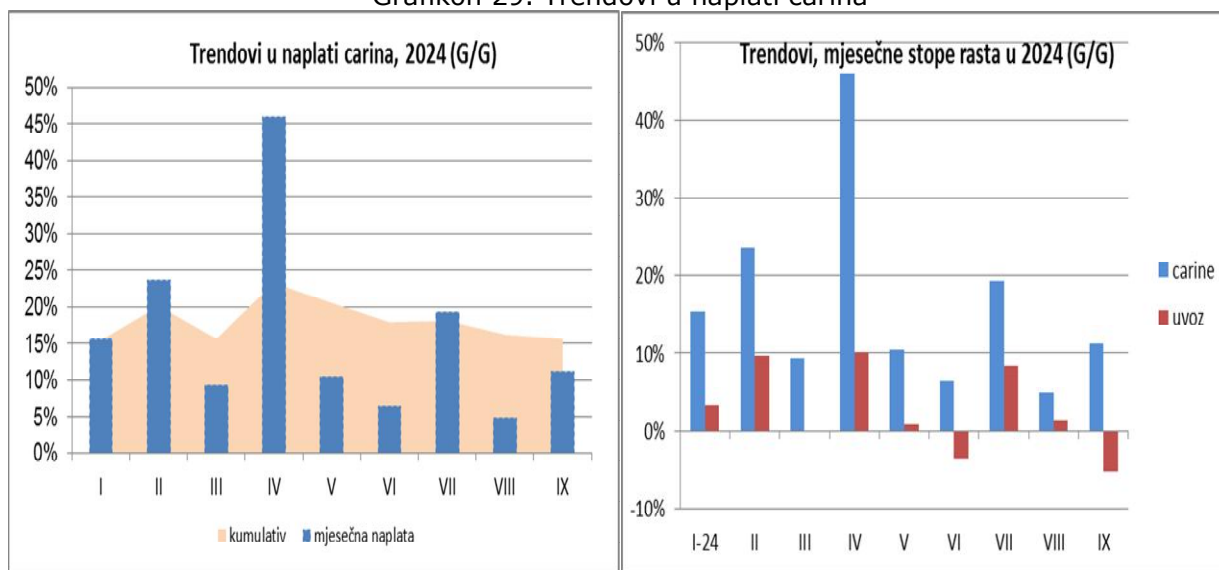
²² Bruto prihodi od svih pobrojanih vrsta akciza imali su učešće svega 9,2% u bruto prihodima od akciza u 2023. godini.

3. Carine

3.1. Projekcije prihoda od carina za 2024

Naplata prihoda od carina je u kontinuitetu u pozitivnoj zoni rasta, sa maksimalnom mjesečnom stopom rasta od 45,9% koja je ostvarena u aprilu (Grafikon 29, lijevo). U narednim mjesecima ostvarene su umjerenije stope rasta, a stopa od 6%, koja je zabilježena u junu, predstavlja najnižu mjesečnu stopu rasta u 2024. U septembru su prihodi od carina rasli po stopi od 11,2%, no, to nije moglo zaustaviti silazni trend kumulativne stope rasta, koja je sa maksimalnih 23,3% u aprilu pala na 15,6% za devet mjeseci (Grafikon 29, lijevo, „kumulativ“).

Grafikon 29. Trendovi u naplati carina

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

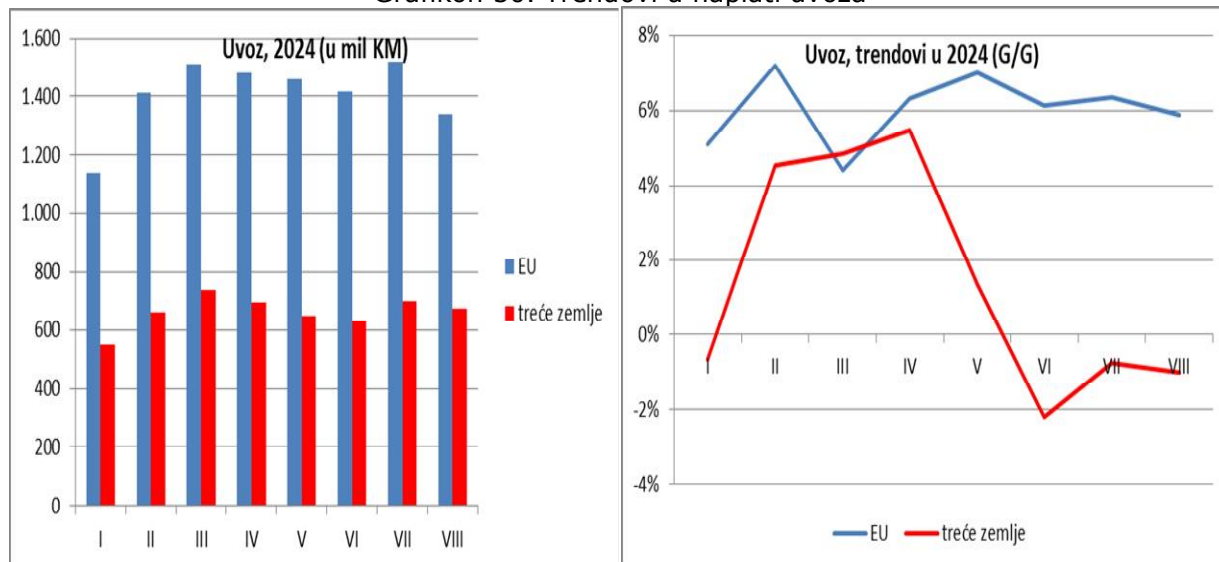
Rast prihoda od carina bi trebao biti u korelaciji sa rastom uvoza jer je najveći dio prihoda od carina *ad valorem*, odnosno obračunava se kao postotak od osnovice. Razlike između stopa rasta uvoza i prihoda od carina su moguće jer ovisi o strukturi osnovice koju, u svrhu analize, čine dvije kategorije roba - robe koje su u režimu carina i ostala roba na koju se ne plaćaju carine, odnosno o kretanju uvoza svake od navedenih kategorija. Međutim, poređenje stopa rasta prihoda od carina i statističkih²³ podataka o kretanju uvoza za devet mjeseci 2024. ukazuju na neuobičajeno veliku diskrepancu u korist rasta prihoda od carina, pogotovo u aprilu (Grafikon 29, desno). Druga situacija se odnosi na juni i septembar kada je zabilježen pad uvoza i rast prihoda od carina.

S obzirom da je u svim mjesecima stopa rasta carina veća od stope rasta uvoza može se zaključiti da je u strukturi uvoza roba ostvaren brži rast uvoza roba na koje se plaćaju carine. Pod režimom carina je dio roba iz EU i uvoz roba iz trećih zemalja. Vrijednost uvoza prvih mjeseci u godini tradicionalno je najniža, no, prikaz kretanja uvoza po glavnim grupacijama zemalja relevantnih za naplatu prihoda od carina pokazuje rast uvoza iz EU i iz trećih zemalja, izraženo u apsolutnim iznosima u prva tri mjeseca, te opadajući trend naplate u drugom kvartalu. Međutim, u julu je ponovno povećan uvoz do nivoa uz marta, no u avgustu je uvoz iz EU bio značajno niži u odnosu na većinu mjeseci u 2024. (Grafikon 30, lijevo). Poređenje sa uvozom u 2023. godini ukazuje na snažno osciliranje kumulativne stope rasta uvoza iz trećih zemalja, dok su trendovi kod uvoza iz

²³ Izvor: Agencija za statistiku BiH za period januar – avgust 2024. i Uprava za indirektno oporezivanje za septembar 2024.
 Banja Luka: Bana Lazarevića, 78 000 Banja Luka, Tel/fax: +387 51 335 350, E-mail: oma@uino.gov.ba
 Sarajevo: Zmaja od Bosne 47b, 71 000 Sarajevo, Tel:+387 33 246 081, Fax:+387 033 246 080, Web: www.oma.uino.gov.ba

EU stabilniji, ali ipak sa blagim padom. Za osam mjeseci 2024. uvoz iz EU porastao za 5,9%, dok je uvoz iz trećih zemalja manji za 1% u odnosu na isti period 2023. (Grafikon 30, desno).

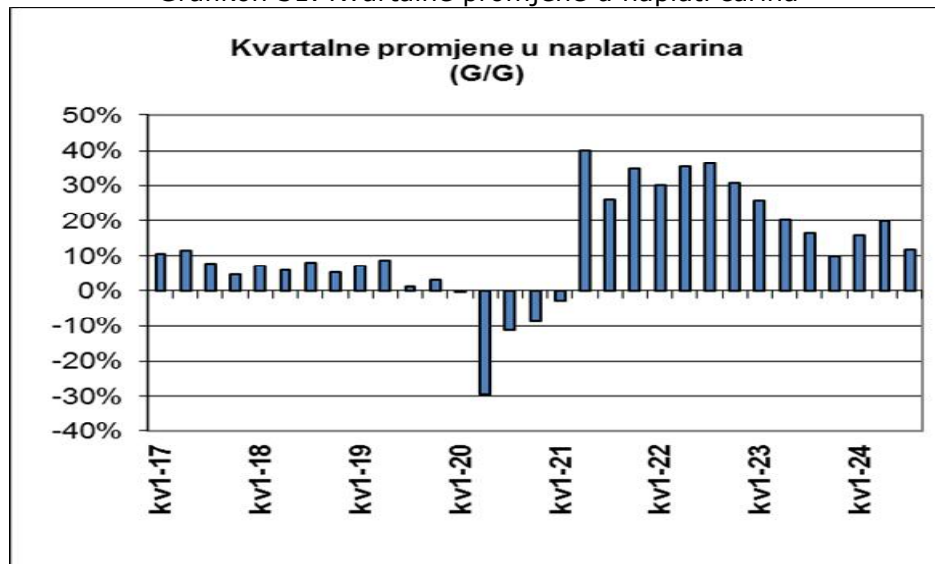
Grafikon 30. Trendovi u naplati uvoza

Izvor: Agencija za statistiku BiH za period januar – avgust 2024. i Uprava za indirektno oporezivanje za septembar 2024.; izračun i prikaz OMA

Pregled kvartalnih trendova u naplati prihoda od carina ukazuje na oporavak naplate prihoda, tako da je u prvom kvartalu 2024. zabilježen rast od 15,7%, a u drugom čak 19,8%. Usporavanje naplate prihoda od carina u posljednja tri mjeseca odrazilo se i na kvartalnu stopu rasta koja je u trećem kvartalu 2024. iznosila 11,6% (Grafikon 31).

Grafikon 31. Kvartalne promjene u naplati carina

Izvor: Uprava za indirektno oporezivanje BiH, izračun i prikaz OMA

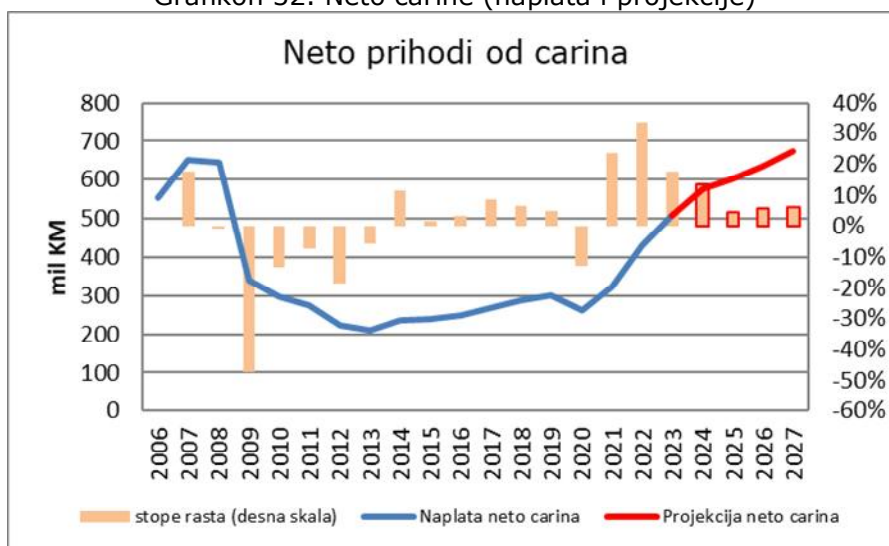
Prema podacima UIO u periodu I-IX 2024. godine ostvarena je stopa rasta uvoza od 2,6% u odnosu na isti period prethodne godine. Prema projekcijama DEP-a, na nivou godine će biti ostvarena nešto viša stopa rasta uvoza od 3,5%. Imajući u vidu trendove naplate prihoda od carina, kretanje uvoza i projekcije DEP-a, za 2024. godinu se projektira neto naplata carina u iznosu od 574,9 mil KM, što je za 13,5% više od naplate u prethodnoj godini (Grafikon 32, crvena linija).

3.2. Projekcije prihoda od carina za period 2025-2027

Liberalizacija vanjske trgovine dovela je do snažnog pada prihoda od carina. Sa 650,4 mil KM u 2007. godini, neto prihodi od carina pali su na svega 211 mil KM u 2013. godini. Od 2014. godine zabilježen je šestogodišnji trend blagog rasta ovih prihoda, dosežući nivo od 300,6 mil KM u 2019. godini. U 2020. godini, sa pandemijom koronavirusa, neto prihodi od carina su ponovo pali na 262,2 mil KM, dok su u periodu 2021-2023 zabilježili snažan oporavak, te su u 2023. godini iznosili 506,7 mil KM (Grafikon 32, plava linija).

Projekcije prihoda od carina zasnovane su na trendovima naplate, a prate projekcije kretanja uvoza (Grafikon 32 i Okvir 5).

Grafikon 32. Neto carine (naplata i projekcije)

Izvor: Podaci UIO i projekcije OMA

Okvir 5: Projekcije prihoda od carina

	2023	2024	2025	2026	2027
Projekcije, KM	506,7	574,9	600,8	634,4	672,5
Projekcije, % rasta		13,5%	4,5%	5,6%	6,0%
Projekcije, % BDP	1,0%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%

IV RIZICI

Imajući u vidu ogromne nepoznanice u trenutku izrade projekcija o daljem odvijanju situacije na međunarodnom planu vezano za ratna dešavanja u svijetu, te korištene pretpostavke (DEP, makroekonomske projekcije), ističemo da postoje značajni rizici za ostvarenje projekcija prihoda od indirektnih poreza. S obzirom na osnovne postavke projekcija indirektnih poreza i ukupne ekonomske uslove u BiH i u svijetu, ostvarenje projektiranog nivoa prihoda od indirektnih poreza u periodu 2024-2027 je podložno sljedećim rizicima: (1) svim rizicima za ostvarenje projektiranih makroekonomskih pokazatelja (DEP) i (2) rizicima koji se odnose na samu naplatu prihoda od indirektnih poreza i borbu protiv sive ekonomije.

Projekcije prihoda od indirektnih poreza su usko vezane za projekcije makroekonomskih pokazatelja DEP-a. Svi rizici koje DEP pominje u svojim projekcijama po automatizmu predstavljaju i rizike za projekcije prihoda od indirektnih poreza, pošto svako odstupanje realizacije DEP-ovih parametara od njihovih projektiranih vrijednosti neizbježno dovodi i do odstupanja realiziranih od projektiranih prihoda od indirektnih poreza.

U rizike koji mogu ugroziti izvršenje projekcija naplate prihoda od indirektnih poreza u sferi politike i administriranja indirektnim porezima možemo ubrojati sljedeće:

- Slabljenje borbe protiv crnog tržišta duhanskih prerađevina nakon okončanja harmonizacije poreznog opterećenja cigareta u BiH sa standardima EU;
- Slabljenje borbe protiv PDV prevara, pogotovo u sferi povrata, koji, u situaciji pada zaposlenosti i nelikvidnosti obveznika postaju atraktivni za prevare;
- Predlaganje izmjena politike indirektnog oporezivanja kao što su: diferencirane stope PDV-a, privremeno ukidanje akciza na derivate, zahtjevi za oslobađanjem ili isplatu povrata za promet u zemlji i sl.

Rješenja Vijeća za državnu pomoć BiH u vezi oslobađanja putarine za rudnike i termoelektrane nose određene rizike po naplatu indirektnih poreza. Imajući u vidu rješenja Vijeća projekcije prihoda od putarine za period 2024-2027 podrazumijevaju naplatu putarine za sve obveznike, osim za željeznice. Drugačiji ishod eventualnih pravnih postupaka korisnika porezne olakšice podrazumijevao bi manju naplatu putarine u odnosu na projekcije. S druge strane, povrat olakšice bi imao pozitivan efekat na naplatu prihoda od putarine. Imajući u vidu nepoznanice u vezi dinamike naplate povrata i trajanja eventualnih pravnih postupaka s tim u vezi, povrat olakšice nije uključen kao jednokratni dodatni prihod u projekcije prihoda za period 2024-2027.

Dodatak: Posljednje projekcije međunarodnih institucija*i. Projekcije Evropske komisije (EK)*

Na osnovu Tabele 6. mogu se vidjeti projekcije realnog rasta BDP-a i inflacije za period od 2023. do 2025. godine iz posljednjih projekcija EK.²⁴ Za 2023. godinu je procijenjeno da je u EU ostvaren realni rast BDP-a od 0,4%, dok se za 2024. i 2025. godinu projektuju stope rasta od 1% i 1,6%, respektivno. Što se tiče stope inflacije u EU, procjenjuje se da će pasti sa 6,4% u 2023. godini na 2,7% u 2024., te na 2,2% u 2025. godini.

Tabela 6. Projekcije EK, proljeće 2024

Projekcija	Realni rast BDP-a				Inflacija		
	2023	2024	2025		2023	2024	2025
Euro zona	0,4	1,0	1,6		6,4	2,7	2,2
EU	0,4	0,8	1,4		5,4	2,5	2,1

Izvor: European Economic Forecast, Spring 2024

ii. Projekcije Međunarodnog monetarnog fonda (MMF)

Posljednje projekcije MMF-a datiraju iz jula 2024. godine.²⁵ Prema navedenom izvoru, predviđa se da će globalni rast u 2024. godini iznositi 3,2%, te da će stopa rasta blago porasti u 2025. godini na 3,3%.

Osim projekcija za svjetsku ekonomiju, u Tabeli 7. predstavljene su MMF-ove projekcije za Eurozonu.

Tabela 7. Projekcije realnog rasta BDP-a, MMF, juli 2024

		Projekcija		Razlika u odnosu na WEO iz aprila 2024	
	2023	2024	2025	2024	2025
svijet	3,3	3,2	3,3	0,0	0,1
Euro zona	0.5	0.9	1.5	0.1	0.0

Izvor: IMF, World Economic Outlook Update, July 2024.

iii. Projekcije Evropske centralne banke (ECB)

U projekcijama ECB iz septembra 2024. godine očekuje se da će prosječni godišnji rast realnog BDP-a u Eurozoni iznositi 0,8% u 2024. godini, a da će ojačati na 1,3% u 2025. i 1,5% u 2026. godini.

Tabela 8. Projekcije ECB rasta BDP-a i inflacije za Eurozonu, septembar 2024.

	2023	2024	2025	2026
Realni BDP	0,5	0,8	1,3	1,5
Inflacija mjerena HICP-om	5,4	2,5	2,2	1,9

Izvor: Projekcije ECB iz septembra 2024. godine; www.ecb.europa.eu²⁴ European Economic Forecast, Spring 2024, May 2024²⁵ IMF, World Economic Outlook Update, July 2024

Potrošnja derivata nafte u periodu I-VI 2024. godine

Pripremila: Aleksandra Regoje (stručni savjetnik – makroekonomista)

Uvod

U prvom polugodištu 2024. godine prikupljeno je 10,1% više prihoda od akciza na derivate nafte i putarine zajedno nego u prvom polugodištu prethodne godine, pri čemu je naplata akciza na derivate nafte u istom periodu porasla za 9,8%, a naplata putarine za 10,4%. Zanimljivo je da su stope rasta po mjesecima snažno varirale, od izrazito visokih u početnim mjesecima prvog i drugog kvartala, do blago negativnih u posljednja dva mjeseca drugog kvartala.

Iako je potrošnja derivata nafte cjenovno neelastična²⁶, snažne turbulencije cijena u proteklom periodu su zajedno sa kretanjima relevantnih makroekonomskih indikatora odredile potrošnju derivata nafte na tržištu BiH, a time i prikupljene prihode po osnovu akciza, putarine i pripadajućeg PDV-a, koji imaju značajan udio u ukupnim prihodima od indirektnih poreza. Faktori koji određuju cijene derivata na tržištu BiH su prvenstveno cijene sirove nafte, trgovačke marže te visine poreznih stopa. Porezne stope na derivate nafte se nisu mijenjale od februara 2018. godine, a trgovačke marže su ograničene odlukama entitetskih vlada iz aprila 2021. godine. Ono što je odredilo turbulencije u cijenama derivata nafte u BiH su svakako turbulencije na tržištu sirove nafte.

U nastavku ćemo vidjeti da su u prvom polugodištu 2024. prosječne sedmične cijene dizel goriva na tržištu BiH bile relativno stabilne. Cjenovni raspon u kojem su se kretale (2,5-2,8 KM/l) značajno je manji u odnosu na izražena kolebanja u analiziranom periodu od početka 2019. do kraja juna 2024. godine.

U prvom dijelu priloga je prikazana dinamika cijena dizel goriva BiH, kao i faktora koji su je odredili (cijene sirove nafte). U drugom dijelu je prikazana potrošnja derivata nafte po vrstama, posmatrana po polugodištima. U trećem dijelu analizirani su naplaćeni prihodi od akciza na derivate nafte i putarine na JR Uprave za indirektno oporezivanje BiH (UIO) u prvom polugodištu 2024. godine u odnosu na prethodnu godinu kao i u odnosu na pretkriznu, 2019. godinu.

I Cijene derivata nafte na tržištu BiH

Cijene sirove nafte

Na osnovu podataka Američke uprave za energetske informacije²⁷ na Grafikonu 1 (lijevo) su prikazane mjesečne cijene sirove nafte tipa Brent²⁸ u periodu od I-2019 do VI-2024. Cijene sirove nafte su bile relativno stabilne u 2019. godini, a kretale su se u rangu od 59,0 do 71,3 dolara po barelu. U periodu od 2019-2022 godine su zabilježile ogromne fluktuacije, isprva kao rezultat efkata pandemije koronavirusa, a poslije zbog rata u Ukrajini. U aprilu 2020. godine cijene sirove nafte su pale na svega 18,4 dolara po barelu, što je najniža vrijednost nakon 1999. godine. Nakon toga je nastupio trend rasta, da bi u junu 2022. bila zabilježena maksimalna cijena u

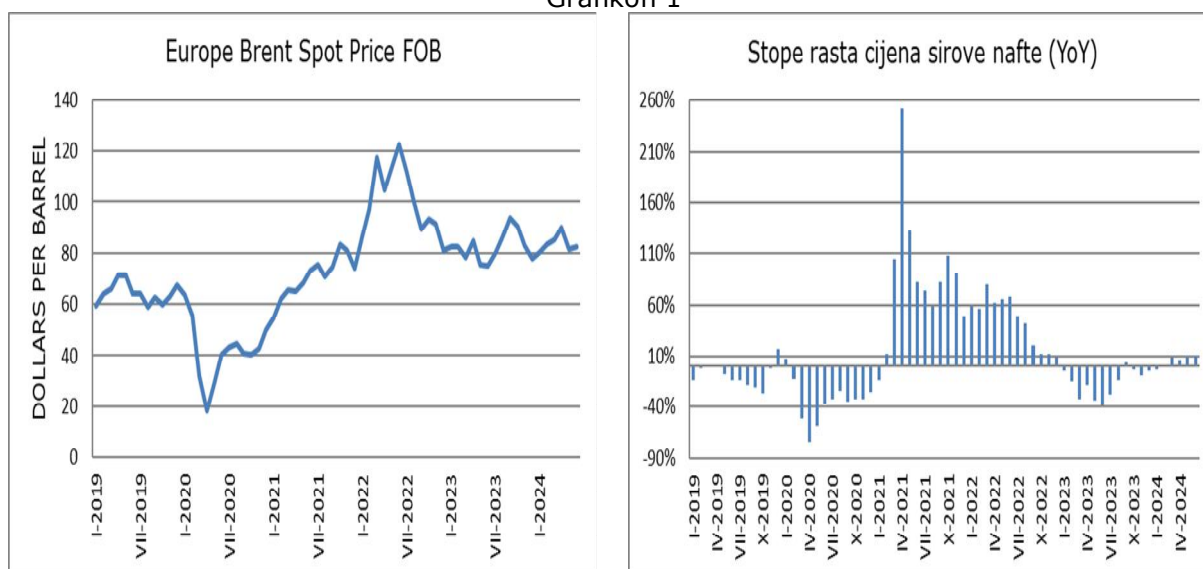
²⁶ U analizi predstavljenoj u OMA Biltenu br. 205-206 je na osnovu modela višestruke regresije i formule za izračun elastičnosti potražnje zaključeno je da je prosječna elastičnost potražnje za derivatima nafte (dizel i benzin) u BiH u periodu 2005-2021 iznosila oko -0,2469%. To znači da bi rast cijena od 10% doveo do pada potrošnje dizel goriva i benzina za oko 2,469%, pri ostalim neizmijenjenim faktorima (isti nivo BDP-a).

²⁷ U.S. Energy Information Administration

²⁸ Europe Brent Spot Price FOB

posmatranom periodu u iznosu od visokih 122,7 dolara po barelu. Od jula 2022. godine ponovo je nastupio trend pada cijena sirove nafte, a na kraju 2022. godine su iznosile 80,9 dolara po barelu. U odnosu na prethodni period, u 2023. godini su cijene bile relativno stabilne, a kretale su se u rangu 80,1 do 93,7 dolara po barelu. U prvom polugodištu 2024. godine su cijene takođe bile stabilne, sa minimalnom vrijednošću u januaru (80,1 dolara po barelu) i maksimalnom vrijednošću u mjesecu aprilu (89,9 dolara po barelu).

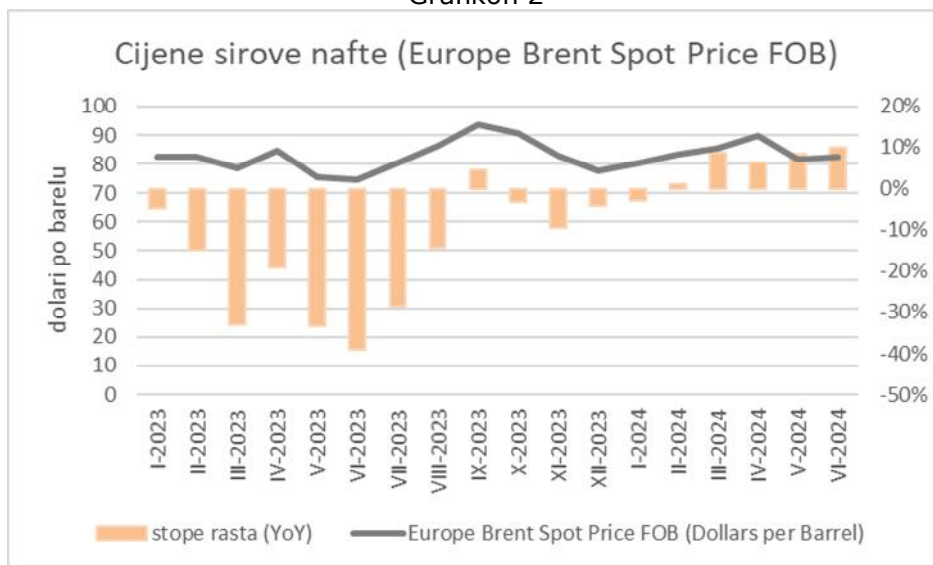
Grafikon 1

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

Na osnovu mjesečnih stopa rasta prikazanih u Grafikonu 1 (desno) takođe se mogu uočiti snažne turbulencije u cijenama sirove nafte u posmatranom periodu. Pošto se radi o poređenjima nivoa cijena u određenom mjesecu u odnosu na isti mjesec prethodne godine, stope rasta zavise ne samo od kretanja cijena u datoj godini, nego i od njihove dinamike u prethodnoj godini, koja služi kao osnovica za poređenje. Najviša stopa pada cijena sirove nafte u posmatranom periodu zabilježena je u aprilu 2020, kao posljedica pada cijena zbog pojave virusa korona. Kao rezultat tako niske osnovice za poređenje, ali i nastupanja trenda rasta cijena od tog mjeseca, u aprilu naredne, 2021. godine, zabilježena je stopa rasta cijene sirove nafte od ogromnih 252,6%. Visoke cijene sirove nafte i niska osnovica u prethodnoj godini uzrok su visokih stopa rasta u ostatku 2021. godine. U periodu od maja do decembra 2021. godine, mjesečne stope rasta su se kretale u rangu između visokih 48,4% (decembar) i 133,3% (maj). U 2022. godini su u svim mjesecima zabilježene pozitivne stope rasta cijena sirove nafte, u rangu između 9,1% (decembar) i 67,7% (juni), što je rezultat visokih cijena uzrokovanih ratnim dešavanjima u Ukrajini.

Grafikon 2

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka U.S. Energy Information Administration, www.eia.gov

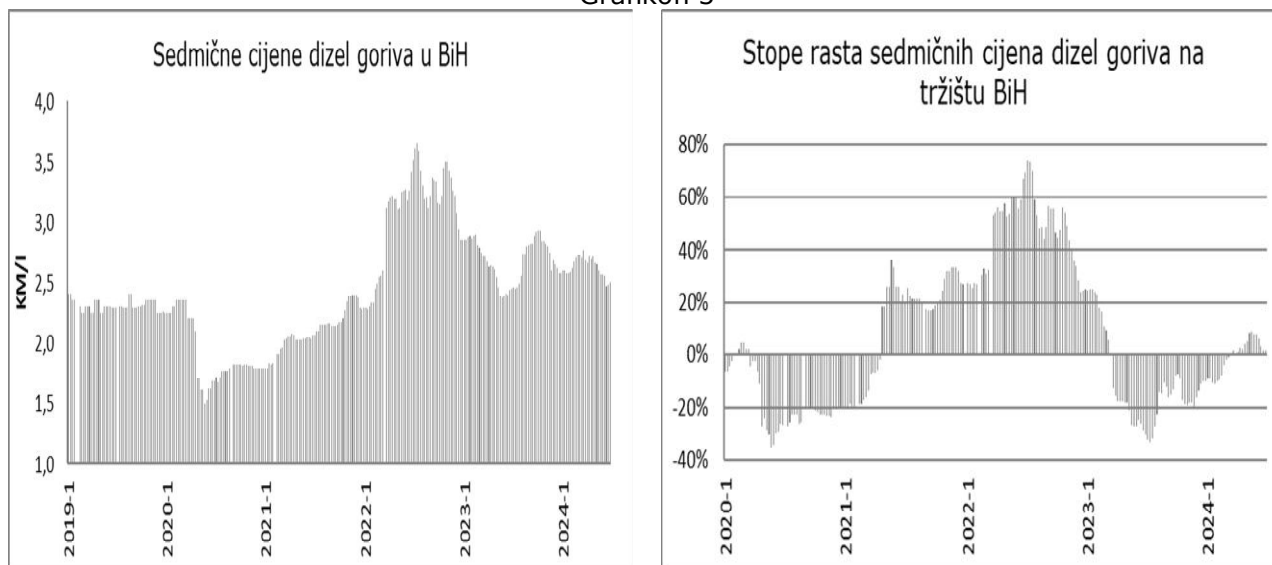
U 2023. godini nastupa pad cijena sirove nafte i negativne mjesečne stope rasta (Grafikon 2). Kao posljedica visoke osnovice iz prethodne godine i trenda pada cijena, u svim mjesecima u 2023. godini izuzev septembra zabilježene su negativne stope rasta cijena sirove nafte. Zbog visoke osnovice za poređenje, posebno su visoke stope pada bile izražene u mjesecu martu, maju, junu i julu 2023. godine. U januaru 2024. godine zabilježen je pad cijena sirove nafte od 2,9% u odnosu na isti mjesec prethodne godine, dok su u nastavku prvog polugodišta 2024. godine ostvarene pozitivne stope rasta, do +10%

Cijene derivata nafte na tržištu BiH

Grafikon 3. prikazuje sedmične cijene dizel goriva²⁹ u BiH u periodu od 2019. do polovine 2024. godine, koje prate dinamiku cijena sirove nafte. Nakon perioda izrazito stabilnih cijena u 2019. godini, cijene derivata nafte na tržištu BiH snažno su pale u proljeće 2020. godine, kao posljedica pandemije virusa korona. U 21. sedmici 2020. godine cijena dizel goriva iznosila je svega 1,5 KM/l. Od 22. sedmice 2020. godine (kraj maja) cijene derivata bilježe stabilan trend rasta, koji je zadržan kroz čitavu 2021. godinu. Na kraju 2021. godine prosječna sedmična cijena dizel goriva iznosila je 2,3 KM/l. Dešavanja u Ukrajini uticala su na intenziviranje trenda rasta cijena u 2022. godini. Prosječne cijene dizel goriva dostigle su svoj maksimum od visokih 3,7 KM/l u 28. sedmici 2022. godine (sredina jula). Nakon toga uslijedio je trend pada cijena dizel goriva sve do 21. sedmice 2023. godine kada su iznosile 2,4 KM/l. Slijedi trend rasta cijena dizel goriva do 41. sedmice 2023. godine (2,9 KM/l), pa ponovo trend pada do kraja godine (2,6 KM/l u posljednjoj sedmici 2023. godine). Od početka 2024. godine sedmične cijene dizel goriva uglavnom rastu sve do 12. sedmice (18-24 mart) kada su dostigle iznos od 2,8 KM/l, a onda u skoro svim sedmicama padaju sve do kraja juna kada su iznosile 2,5 KM/l.

²⁹ Prikazani su samo podaci za dizel gorivo jer je nakon 19. sedmice 2022. godine prekinuto izvještavanje o cijenama za goriva 95 BMB i 98 BMB na web stranici Vanjskotrgovinske komore BiH sa podacima International Road Transport Union-a.

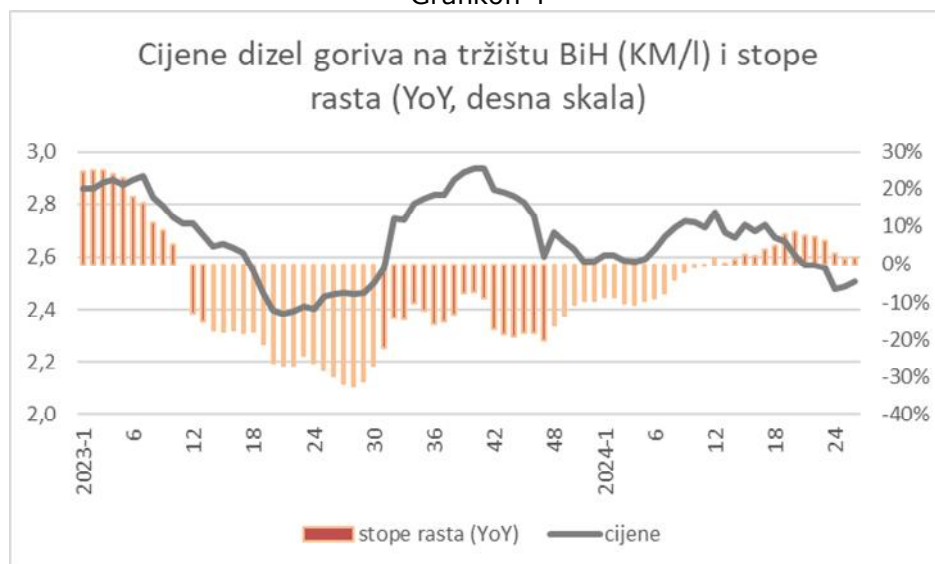
Grafikon 3

Izvor: Prikaz autora na osnovu International Road Transport Union-a preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH

Ako uporedimo sedmične cijene dizel goriva sa cijenama iz iste sedmice prethodne godine može se zaključiti da su one rasle tokom cijele 2022. godine, a padale tokom cijele 2023. godine pa sve do 11. sedmice 2024. godine. Prelazak stopa rasta sedmičnih cijena dizel goriva u pozitivnu zonu, odnosno „iznad X ose“ Grafikona 3 (desno), nastupio je od 12. sedmice 2024. godine. Zanimljivo je da je u toj sedmici zabilježen maksimum sedmičnih cijena u 2024. godini, te da je nakon te sedmice nastupio trend pada cijena u 2024. godini, ali je prelazak u pozitivnu zonu rasta u odnosu na prethodnu godinu rezultat trenda pada cijena koji je bio aktuelan u istom periodu u 2023. godini (Grafikon 4).

Grafikon 4

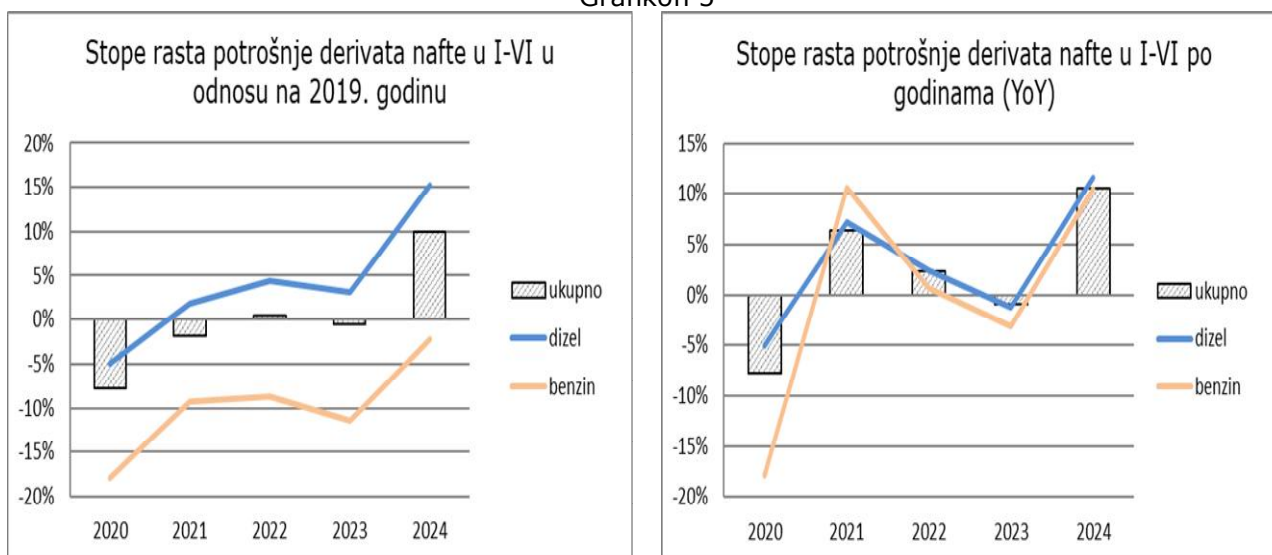
Izvor: Prikaz autora na osnovu International Road Transport Union-a preuzetih sa web stranice Vanjskotrgovinske komore BiH

II Potrošnja derivata nafte u prvim polugodištima u periodu 2020-2024

U ovom dijelu izvršeno je poređenje potrošnje derivata nafte³⁰ u prvom polugodištu u periodu od 2019. do 2024. godine. Na osnovu lijeve strane Grafikona 5. može se analizirati potrošnja derivata nafte u odnosu na bazu, 2019. godinu. Vidimo da je nakon pada u 2020. i 2021. godini, potrošnja ukupnih derivata nafte dostigla potrošnju iz I-VI 2019. godine tek u I-VI 2022. godine (rast +0,4%), uz ostvarivanje blago nižeg nivoa potrošnje u prvom polugodištu 2023. godine (pad -0,5% u odnosu na isti period 2019). **U prvom polugodištu 2024. godine potrošnja ukupnih derivata nafte³¹ bila je viša za 9,9% u odnosu na isti period 2019. godine. Pri tome je potrošnja dizel goriva u prvom polugodištu 2024. godine u odnosu na isti period 2019. godine porasla za 15,2%, a potrošnja benzina opala za 2,2%.**

Ako posmatramo stope rasta u prvom polugodištu u odnosu na isti period prethodne godine (Grafikon 5, desno) može se zaključiti da su u 2020. godini ostvarene negativne stope, kako ukupne potrošnje, tako i po kategorijama (dizel i benzin). U naredne dvije godine zabilježena su suprotna, pozitivna kretanja, a u 2023. ponovo negativna. **U prvom polugodištu 2024. godine je potrošnja ukupnih derivata nafte porasla za 10,5% u odnosu na isti period prethodne godine, pri čemu je potrošnja dizel goriva porasla za 11,7%, a potrošnja benzina za 10,5%.**

Grafikon 5

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UIO

Napomena: Potrošnja ukupnih derivata nafte obuhvata: dizel gorivo, benzin, lož ulje, kerozin, LPG.

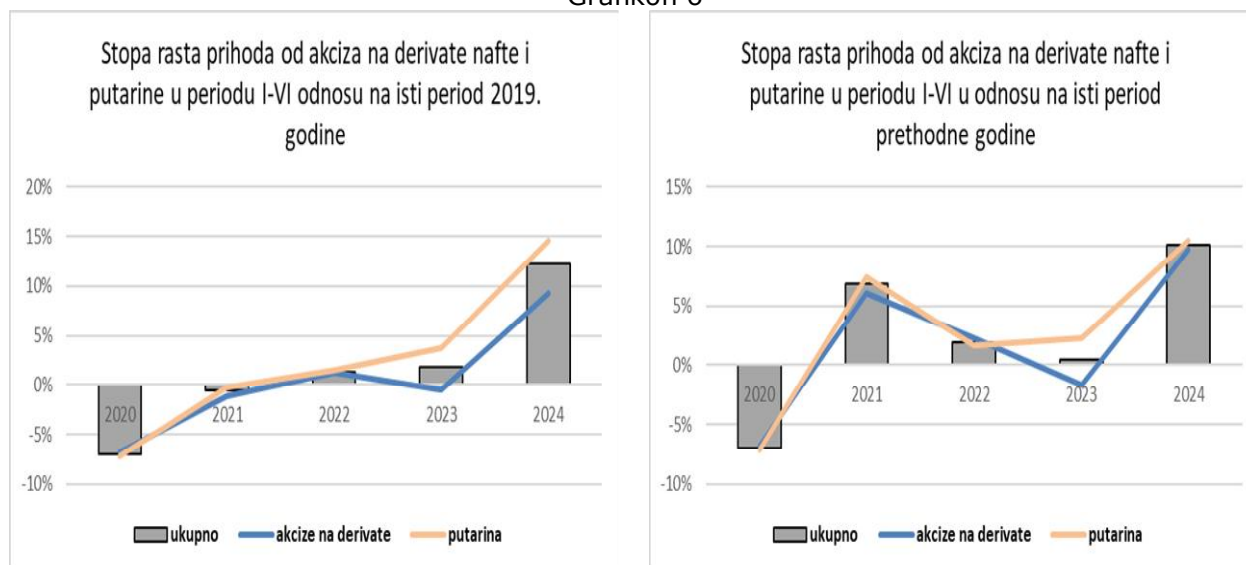
³⁰ Pojam „potrošnja derivata“ u ovom prilogu podrazumijeva količine izračunate od strane autora, te da uključuju količinu uvezenih derivata nafte i količinu domaćih derivata nafte stavljenih u promet. Količine domaćih derivata iz akciznih prijava uzete su sa vremenskim pomakom m-1, kako bi osnovica bila ispravno prikazana u skladu sa odredbama Zakona o akcizama u BiH koje se odnose na nastanak obaveze obračunavanja i plaćanja akcize. Posljednja godina u kojoj su domaći derivati stavljeni u promet je 2019, zbog obustave proizvodnje Rafinerije nafte Brod nakon havarije koja se dogodila u oktobru 2018. godine.

³¹ Dizel gorivo, benzin, lož ulje, kerozin, LPG.

III Prihodi prikupljeni na JR UIO po osnovu derivata nafte

Ukupni prihodi od akciza na derivate nafte i putarine u I-VI 2024. godine premašili su prikupljeni iznos iz odgovarajućeg perioda pretkrizne, 2019. godine za 12,2%, pri čemu su prihodi od akciza porasli za 9,3% a od putarine za 14,6% (Grafikon 6, lijevo). Sa druge strane, ukupni prihodi od akciza i putarine u I-VI 2024. godini porasli su za 10,1% u odnosu na isti period prethodne godine, pri čemu su prihodi od akciza porasli za 9,8%, a prihodi od putarine porasli za 10,4% (Grafikon 6, desno).

Grafikon 6

Izvor: Prikaz autora na osnovu podataka UIO

Razlike u stopama rasta prihoda od akciza na derivate nafte i putarine potiču od:

1. oslobađanja plaćanja putarine za rudnike, željeznice i termoelektrane (do 2023. godine);
2. različitim obuhvatu derivata u osnovicama za obračun akciza i putarine (za razliku od osnovice za akcize, osnovica za putarinu ne uključuje petrolej i lož ulje);
3. diferenciranih stopa akciza na derivate derivata i promjena u strukturi osnovice za akcize u posmatranom periodu (prekompozicija strukture osnovice u korist dizel goriva koje je oporezovano po nižoj stopi akcize u odnosu na benzin, vid. Grafikon 5, lijevo).

Osnovni razlog većih razlika u stopama rasta prihoda od akciza i putarine (i njihovog suprotnog predznaka) u periodu I-VI 2023 u odnosu na isti period prethodne godine, kao i u odnosu na isti period bazne 2019. godine, je izostanak oslobađanja plaćanja putarine za rudnike, željeznice i termoelektrane počevši od 2023. godine.³² Isti je razlog većih razlika stopa rasta akciza na derivate nafte i putarine u periodu I-VI 2024. godine u odnosu na isti period 2019. godine (efekat različite osnovce za poređenje), dok su stope rasta akciza i putarine u periodu I-VI 2024 u odnosu na isti period prethodne godine na približno jednakom nivou, zbog izostanaka oslobađanja u obje navedene godine.

³² Vid. Rješenje Vijeća za državnu pomoć BiH, „Službeni glasnik BiH“ 49/23

Zaključci

1. Prosječne sedmične cijene dizel goriva, derivata koji ima najviši ponder u ukupnoj potrošnji derivata nafte, imale su ogromne turbulencije u prethodnom periodu. Cijene su bile izrazito niske u 2020, te izrazito visoke u 2022. godini. Nakon zabilježenog maksimuma u sedmici na sredini jula 2022. godine od 3,7 KM/l, uslijedio je trend pada sedmičnih cijena dizel goriva sve do sredine maja 2023. godine kada su iznosile 2,4 KM/l. Nakon toga uslijedio je period u kojem nije bilo tako velikih turbulencija. Do kraja analiziranog perioda (juni 2024) prosječne sedmične cijene dizel goriva su se kretale u rang 2,4-2,9 KM/l. Maksimumi prosječnih sedmičnih cijena dizel goriva su zabilježeni u sedmici na početku oktobra 2023. godine (2,9 KM/l), te u sredini marta 2024 (2,8 KM/l). Nakon mjeseca marta cijene su uglavnom padale sve do kraja juna 2024. kada su iznosile 2,5 KM/l.
2. U prvom polugodištu 2024. godine potrošnja ukupnih derivata nafte porasla je za 10,5% u odnosu na isti period prethodne godine, pri čemu je potrošnja dizel goriva porasla za 11,7%, a potrošnja benzina za 10,5%. U odnosu na isti period 2019. godine, u prvom polugodištu 2024. godine potrošnja ukupnih derivata nafte bila je viša za 9,9%. Pri tome je potrošnja dizel porasla za 15,2%, a potrošnja benzina opala za 2,2%.
3. Ukupni prihodi od akciza i putarine u I-VI 2024. godini porasli su za 10,1% u odnosu na isti period prethodne godine, pri čemu su prihodi od akciza porasli za 9,7%, a prihodi od putarine za 10,4%. Ukupni prihodi od akciza na derivate nafte i putarine u I-VI 2024. godine premašili su prikupljeni iznos iz odgovarajućeg perioda bazne 2019. godine za 12,2%, pri čemu su prihodi od akciza porasli za 9,3%, a od putarine za 14,6%.

Arhiva biltena:

http://www.oma.uino.gov.ba/04_objasnjenja.asp?l=b

Analiza kretanja prihoda od akciza na kahvu

(piše: Mirjana Popović, stručni savjetnik - makroekonomista)

Sažetak

Analiza kretanja prihoda od akciza na kahvu u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) nastavak je analiza objavljenih u prethodnim brojevima biltena Odjeljenja³³ u čijem fokusu je:

- Godišnja naplata prihoda od akciza na kahvu u periodu 2021³⁴-2023.³⁵ godina i godišnja stopa rasta ovih prihoda za 2022. i 2023. godinu.*
- Godišnje kretanje uvoza kahve u periodu 2021-2023.³⁶ godina i godišnja stopa rasta uvoza kahve za 2022. i 2023. godinu.*
- Kvartalna naplata prihoda od akciza na kahvu za period prvi kvartal (Q1) 2021-treći kvartal (Q2) 2024.³⁷ godina i kvartalna stopa rasta ovih prihoda za period prvi kvartal (Q1) 2022-treći kvartal (Q2) 2024. godina.*
- Mjesečna naplata prihoda od akciza na kahvu za period januar 2021-septembar 2024.³⁸ godina i mjesečna stopa rasta ovih prihoda za period januar 2022-septembar 2024. godina.*
- Mjesečno kretanje prosječne cijene mljevene kahve u BiH u periodu januar 2021-septembar 2024.³⁹ godina i mjesečna stopa rasta za period januar 2022-septembar 2024. godina.*

1. Godišnje kretanje prihoda od akciza na kahvu

Ukupni prihodi od akciza imaju veliko učešće u ukupnim prihodima od indirektnih poreza, dok se učešće prihoda od akciza na kahvu u ovim prihodima u posmatrane zadnje tri godine kreće između 1,9% i 2,3%.

Grafikonom jedan prikazano je kretanje godišnje naplate prihoda od akciza na kahvu za period 2021-2023. godina, u milionima KM.

³³ O politici oporezivanja kahve i naplati prihoda od akciza na kahvu više u: Popović, M. (2022). "Analiza naplate prihoda od akciza na kahvu"; OMA bilten br. 207/208. O kretanjima naplate ovih prihoda i tekućim trendovima više u: Popović M. (2023) "Analiza naplate prihoda od akciza na kahvu". OMA bilten br. 221/222

³⁴ Zbog pojave pandemije Covid-19, 2020. godina nije relevantna za poređenje

³⁵ Posljednji raspoloživi godišnji podaci

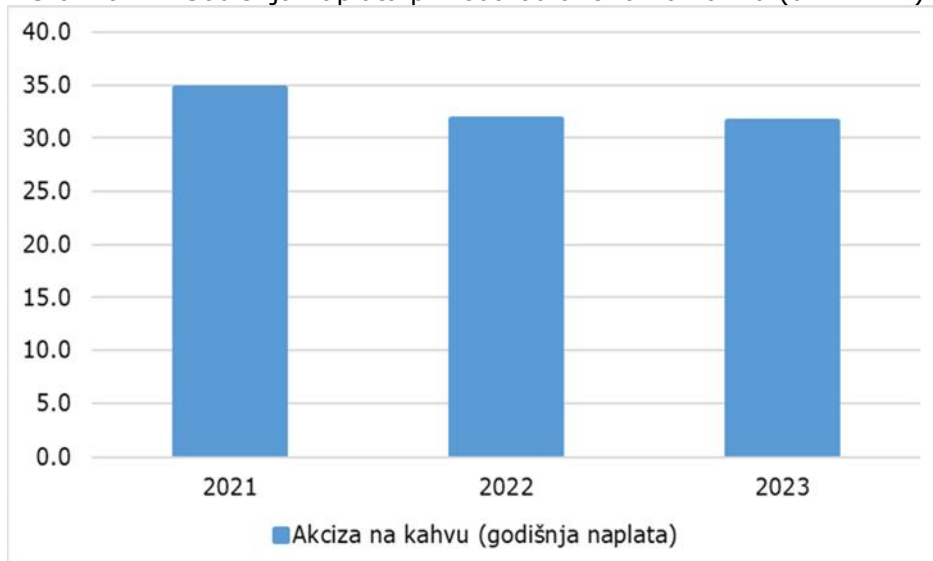
³⁶ Posljednji raspoloživi godišnji podaci

³⁷ Posljednji raspoloživi kvartalni podaci

³⁸ Posljednji raspoloživi mjesečni podaci

³⁹ Posljednji raspoloživi mjesečni podaci

Grafikon 1. Godišnja naplata prihoda od akciza na kahvu (u mil. KM)

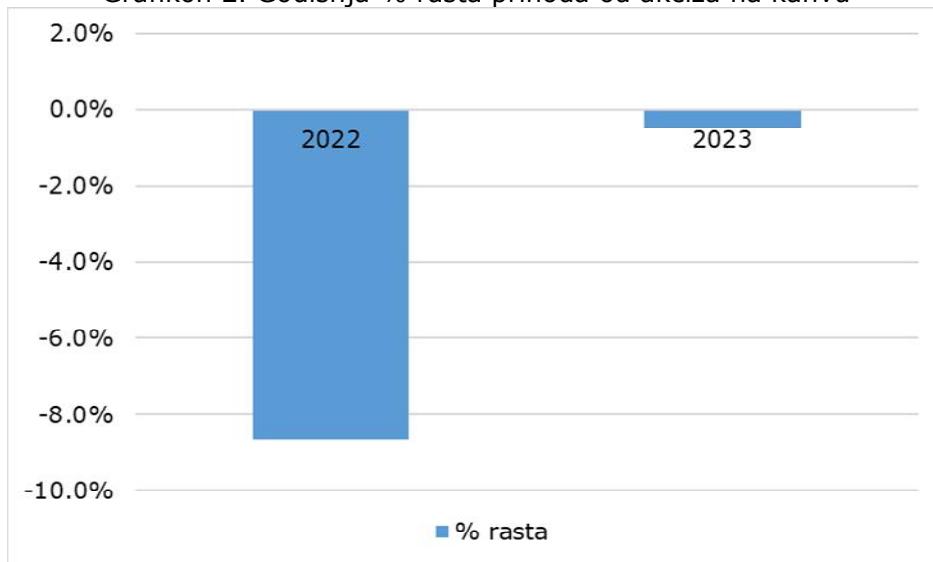

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Iz prethodnog grafikona se može zaključiti da su prihodi od akciza na kahvu u posmatranom periodu najveći u 2021. godini, nakon čega je zabilježen pad u naplati ovih prihoda u 2022. godini za 8,7% i stagnirajuća stopa rasta, tačnije blago smanjenje od 0,5% u 2023. godini u odnosu na prethodnu godinu (Grafikon 2).

Grafikonom dva prikazana je godišnja stopa rasta prihoda od akciza na kahvu za period 2022.-2023. godina.

Grafikon 2. Godišnja % rasta prihoda od akciza na kahvu

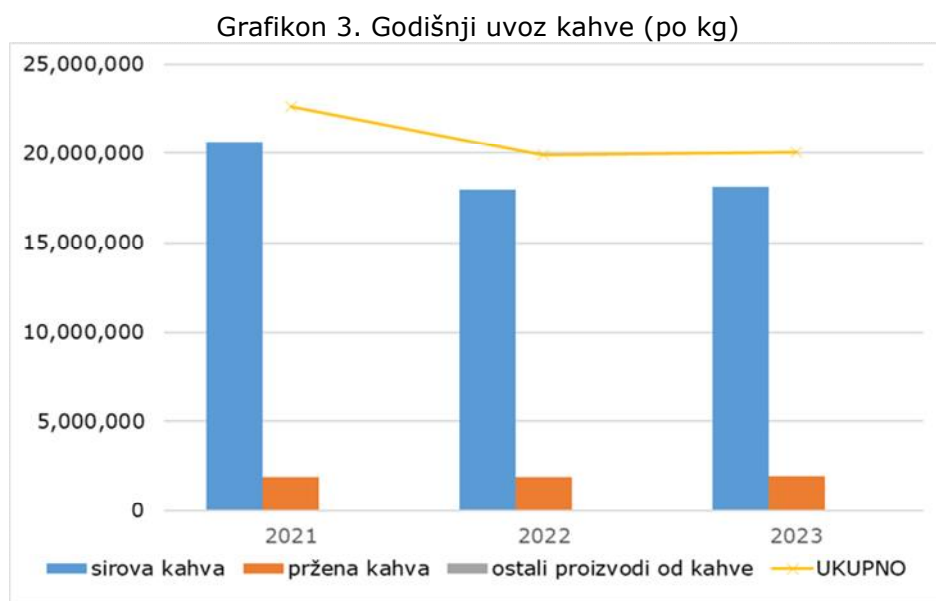
Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Svjetska industrija kahve nastavlja da se bavi pitanjima izazvanim pandemijom Covid-19 i dodatnim poteškoćama u vezi sa visokim troškovima života. Nakon perioda Covid-19 i nakon posljedičnih globalnih ekonomskih i društvenih poremećaja, svjetska potrošnja kahve je smanjena.

Zbog uticaja visokih troškova života, pada raspoloživih prihoda i pada zaliha, potrošnja kahve ne prati ustaljeni obrazac. Iako 2022. i 2023. godina svjedoče oporavku od pandemije Covid-19, visoka inflacija i globalno povećanje cijena na svjetskom tržištu, uticali su na kupovnu moć krajnjeg potrošača i posljedično na smanjenje ovih prihoda.

2. Godišnji uvoz kahve

S obzirom da se akciza na kahvu plaća prilikom uvoza po kilogramu⁴⁰, u cilju boljeg razumijevanja smanjenja naplate prihoda od akciza na kahvu na godišnjem nivou u posmatranom periodu u BiH, grafikonom tri je prikazano kretanje uvoza kahve u zemlju na godišnjem nivou za analizirani period, odnosno za period 2021.-2023. godina.

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

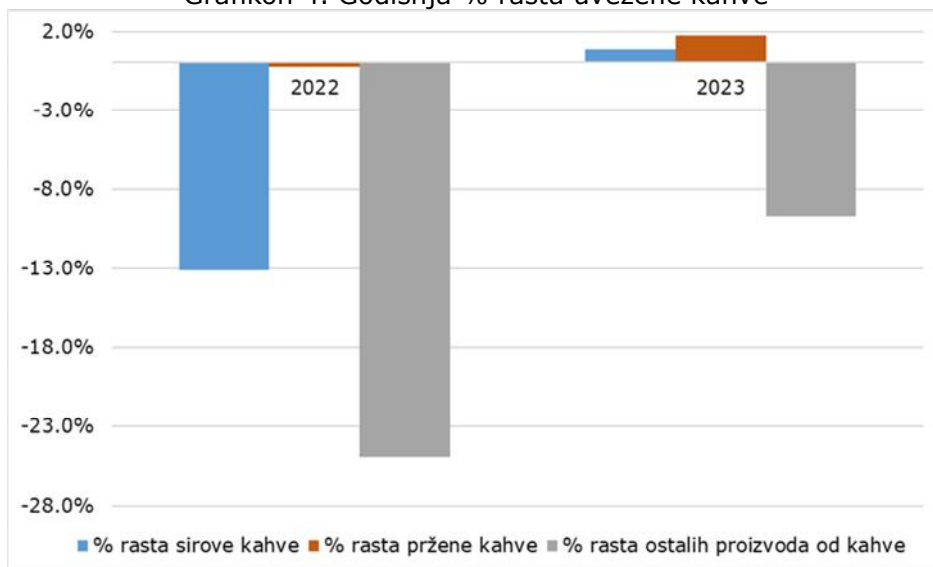
Iz grafikona je vidljivo da je najveće smanjenje zabilježeno prilikom uvoza sirove kahve čija je uvezena količina znatno veća u odnosu na prženu kahvu i ostale proizvode od kahve koji podliježu plaćanju akcize. Iz grafikona se može zaključiti da se naplata prihoda od akciza na kahvu kreće u skladu sa kretanjem ukupne količine uvezene kahve.

Grafikonom četiri prikazana je godišnja stopa rasta uvoza sirove kahve, pržene kahve i ostalih proizvoda od kahve koji podliježu plaćanju akcize za period 2022-2023. godina.

⁴⁰ Za:

- a) Sirovu kahvu 1,50 KM
- b) Prženu kahvu (u zrnu ili mljevena) 3,00 KM
- c) Ljuske i opne pržene kahve i ostali proizvodi od kahve 3,50 KM

Grafikon 4. Godišnja % rasta uvezene kahve

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

U 2022. godini zabilježen je znatan pad uvoza sirove kahve za 13,1% i ostalih proizvoda od kahve za čak 24,9%, dok je smanjenje uvezene količine pržene kahve 0,3%. Trend smanjenja ostalih proizvoda od kahve nastavljen je i u 2023. godini kada je zabilježeno smanjenje uvoza za 9,7%, dok je uvoz sirove i pržene kahve u blagom porastu.

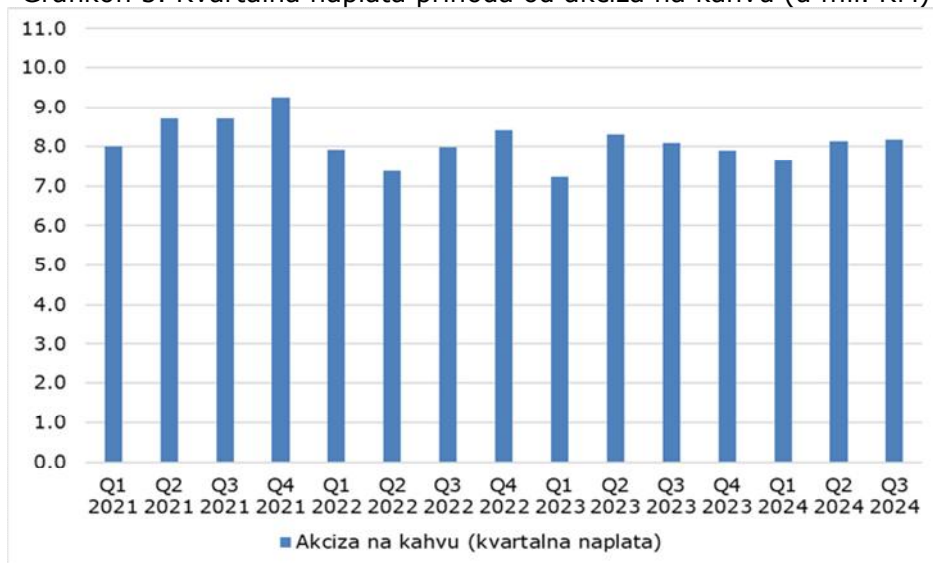
Pandemija Covid-19 izazvala je velike probleme pri čemu se trend potrošnje kahve smanjio kao odgovor na spoljni šok. Tako, u prethodnim godinama potrošnja kahve nije vjerno pratila ustaljeni obrazac zbog uticaja visokih troškova života, pada raspoloživih prihoda i pada zaliha. Uprkos tome što je kahva relativno neelastičan proizvod, izazovno globalno ekonomsko okruženje imalo je negativan uticaj na njenu potrošnju. Globalna inflacija uzrokovala je pad zaliha i smanjenje potrebe za kupovinom na međunarodnom tržištu, što je za posljedicu imalo niže globalne stope potrošnje kahve i samim tim niže stope potrošnje kahve u zemlji.

U cilju detaljnije analize kretanja naplate prihoda od akciza na kahvu, razlozima za smanjenje/povećanje ovih prihoda i uticaju drugih spoljnih faktora na naplatu u nastavku je prikazana kvartalna i mjesečna analiza naplate ovih prihoda i stopa rasta.

3. Kvartalno kretanje prihoda od akciza na kahvu

Grafikonom pet prikazana je kvartalna naplata prihoda od akciza na kahvu za period od prvog kvartala (Q1) 2021. godine do trećeg kvartala (Q3) 2024. godine, u milionima KM.

Grafikon 5. Kvartalna naplata prihoda od akciza na kahvu (u mil. KM)

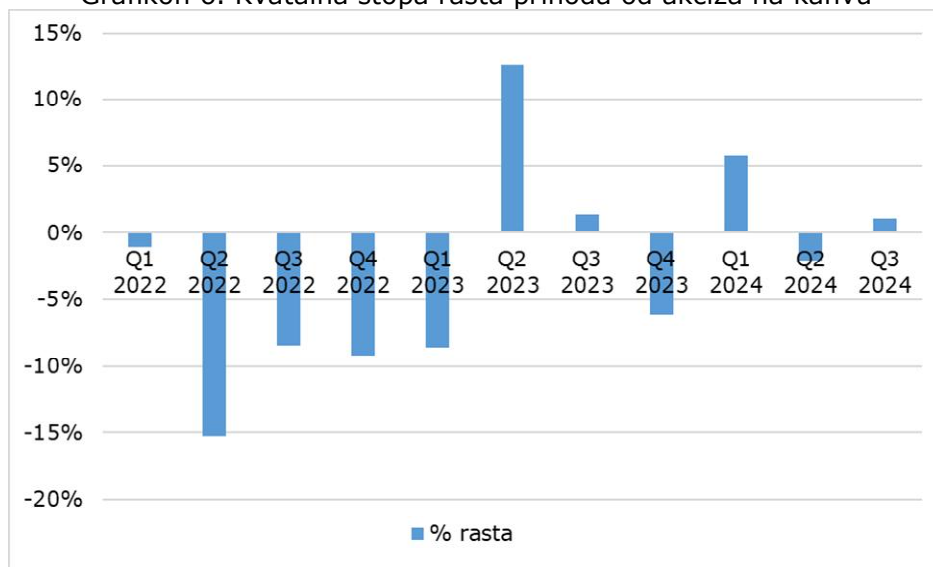

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

Tokom 2021. godine kvartalna naplata prihoda od akciza na kahvu ima tendenciju rasta. Tako je najveća naplata u posmatranom periodu zabilježena upravo u četvrtom kvartalu iste godine. Pozitivan trend u naplati ovih prihoda nije nastavljen u prvom i drugom kvartalu 2022. godine, dok drugu polovinu iste godine karakteriše blagi oporavak u naplati. Početak 2023. kao i početak tekuće godine, odnosno prvi kvartali u zadnje dvije godine karakteristični su po nižoj naplati ovih prihoda, dok drugi i treći kvartal tekuće godine karakteriše blagi oporavak, odnosno povećanje naplate. Ukoliko globalna ekonomija nastavi da raste i ukoliko industrija bude odgovorila na veliko smanjenje zaliha, ovo bi moglo pozitivno da se odrazi na potrošnju kahve i samim tim na povećanje uvoza i prihoda od akciza na kahvu u četvrtom kvartalu tekuće godine. Međutim, ukoliko ne dođe do ovih odgovora, a cijene kahve nastave da rastu, uvoz kahve i prihodi od akciza na kahvu mogli bi dodatno da padaju.

Grafikonom šest prikazana je kvartalna stopa rasta prihoda od akciza na kahvu za period Q1 2022 – Q3 2024. godine, a u odnosu na isti kvartal prethodne godine.

Grafikon 6. Kvatalna stopa rasta prihoda od akciza na kahvu

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

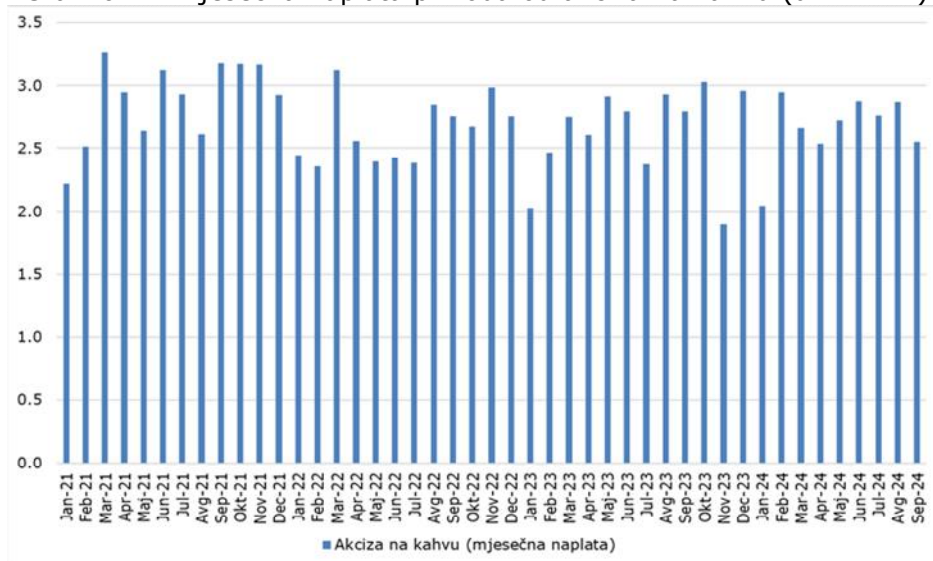
Smanjenje naplate prihoda od akciza na kahvu zabilježeno je tokom čitave 2022. godine te je negativan trend u naplati ovih prihoda nastavljen i u prvom kvartalu 2023. godine. S obzirom da je u drugom kvartalu 2022. godine zabilježeno najveće smanjenje u naplati ovih prihoda za 15,3%, drugi kvartal 2023. godine karakteriše najveće povećanje u posmatranom periodu 12,6%. U trećem kvartalu 2023. godine nastavljen je trend rasta u naplati prihoda od akciza na kahvu sa blagim povećanjem od 1,4%, dok četvrti kvartal iste godine karakteriše smanjenje ovih prihoda za 6,2%. U tekućoj godini prvi i treći kvartal obilježio je rast ovih prihoda za 5,7% u prvom, odnosno 1,1% u trećem kvartalu, dok je u drugom kvartalu zabilježeno smanjenje naplate za 2,1%, a u odnosu na naplatu u istom kvartalu prethodne godine.

4. Mjesečno kretanje prihoda od akciza na kahvu

Mjesečna dinamika kretanja naplate prihoda od akciza na kahvu prikazana je za period od januara 2021. godine do septembra 2024. godine. Mjesečno kretanje naplate ovih prihoda pruža detaljne informacije o dinamici potrošnje kahve pod uticajem različitih spoljnih faktora.

Grafikonom sedam prikazano je mjesečno kretanje prihoda od akciza na kahvu za period januar 2021-septembar 2024. godina, u milionima KM.

Grafikon 7. Mjesečna naplata prihoda od akciza na kahvu (u mil. KM)

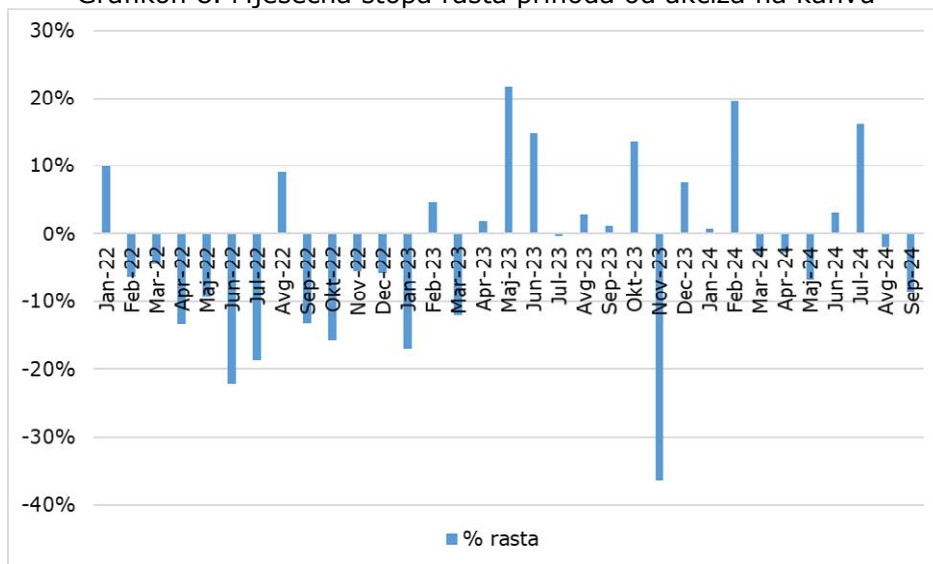

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

S obzirom da kahva nije sezonsko piće kao što su bezalkoholna pića, alkoholna pića i pivo čija je potrošnja pod uticajem sezonskih faktora, oscilacije u potrošnji kahve se ne mogu vezati za određeni period u godini. Međutim, na potrošnju kahve utiču drugi faktori poput poremećaja u lancima snabdijevanja, cijena sirove kahve na svjetskom tržištu, cijena transporta, pakovanja, radne snage i drugi faktori. Porast cijene utiče na smanjenje potražnje, što dovodi do smanjenja uvoza, a smanjenje količine uvezene kahve utiče na smanjenje naplate prihoda od akciza na kahvu.

Grafikonom osam prikazana je mjesečna stopa rasta prihoda od akciza na kahvu za period januar 2022–septembar 2024. godine, a u odnosu na isti mjesec prethodne godine.

Grafikon 8. Mjesečna stopa rasta prihoda od akciza na kahvu

Izvor: Podaci Uprave za indirektno oporezivanje BiH, prikaz OMA

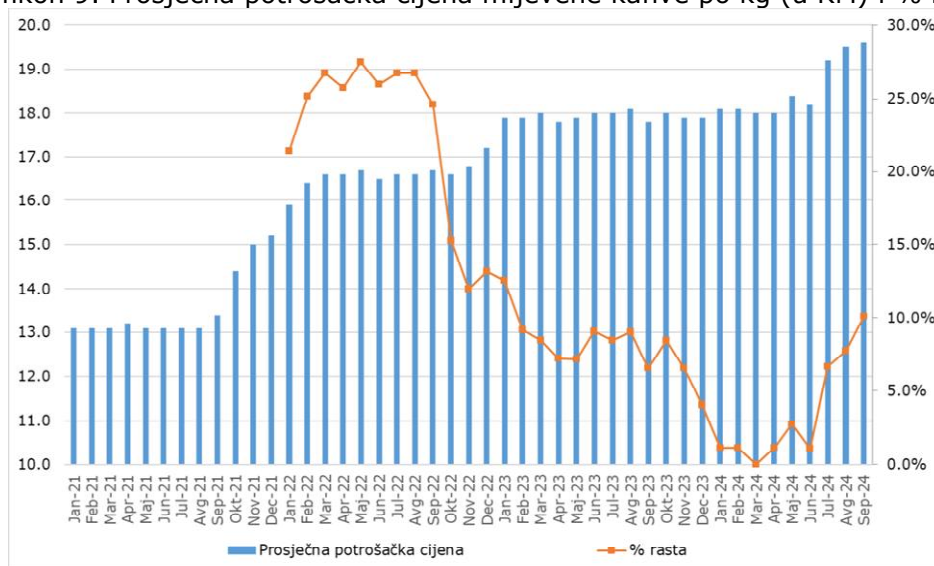
Posmatrajući ove prihode na mjesečnom nivou u analiziranom vremenskom periodu njihova naplata je u 2022. godini bila smanjena tokom svih mjeseci izuzev u januaru i avgustu, nakon čega je negativan trend nastavljen i u januaru 2023. godine. Tokom 2023. godine zabilježena su veća odstupanja u naplati ovih prihoda na mjesečnom nivou u odnosu na isti mjesec 2022. godine. Tako je najveća stopa rasta prihoda od akciza na kahvu zabilježena u maju 2023. godine 21,7%, dok je najveći pad u naplati zabilježen u novembru iste godine 36,4%. Tokom većeg broja mjeseci u tekućoj godini stopa rasta ovih prihoda stagnira, dok februar i juli bilježe rast od 19,6%, odnosno 16,2%.

5. Mjesečno kretanje cijene kahve

Klimatske nepogode, odnosno velike suše koje su obuhvatile usjeve kahve najvećih svjetskih proizvođača kahve Brazil i Vijetnam uzrokovale su nestašicu u snabdijevanju kahve i povećanje globalne cijene kahve koja je u konstantnom porastu i na najvišoj vrijednosti u posljednjih trinaest godina⁴¹. Takođe, **zbog poremećaja na svjetskom tržištu i većih cijena sirovina, očekivanja su da će cijena kahve i u narednom periodu dodatno rasti. Obzirom da** su berzanske cijene kahve znatno porasle u posljednjem periodu, vjerovatno je da cijene sirovina neće opadati. Nestabilna situacija na Bliskom istoku uzrokuje povećanje cijena barela nafte što dodatno utiče na poremećaje i poteškoće u lancima snabdijevanja i povećava cijenu ovog akciznog proizvoda.

Grafikonom devet prikazano je mjesečno kretanje prosječne potrošačke cijene mljevene kahve u BiH po kilogramu za period januar 2021-septembar 2024. godina, u KM (lijeva vertikalna skala) i mjesečna stopa rasta prosječne potrošačke cijene kahve za period januar 2022-septembar 2024. godina (desna vertikalna skala)⁴².

Grafikon 9. Prosječna potrošačka cijena mljevene kahve po kg (u KM) i % rasta

Izvor: Podaci Agencije za statistiku BiH⁴³, prikaz OMA

Prosječna potrošačka cijena mljevene kahve u BiH po jednom kilogramu prikazana mjesečno za period januar 2021-septembar 2024. godine imala je stagnirajuću stopu rasta tokom prvih osam mjeseci 2021. godine nakon čega od septembra iste godine cijena ovog proizvoda konstantno

⁴¹ International Coffee Organization

⁴² Posljednji raspoloživi podaci BHAS

⁴³ Mjesečno saopštenje: Prosječne potrošačke cijene u Bosni i Hercegovini

raste do januara 2023. godine. Tokom 2023. godine i u prvoj polovini 2024. godine cijena se nije znatno mijenjala, nakon čega od jula tekuće godine rapidno raste. Tako je, najveća cijena mljevene kahve u posmatranom periodu zabilježena u septembru tekuće godine i u poređenju sa cijenom iz septembra prethodne godine veća je za 10,1%.

U vrijeme visokih cijena potrošači mogu odlučiti da piju kahvu kod kuće, a ne u ugostiteljskim objektima ili mogu da se odluče za instant umjesto svježe mljevene kahve. Takođe, Arabika koja je skuplja i boljeg kvaliteta može biti zamjenjena sa kahvom Robusta koja je povoljnija i lošijeg kvaliteta. Iako je za potrošače kahva uglavnom potreba, a ne želja, sa velikim nizom dostupnih zamjena koje odražavaju raspon cijena, iz sveobuhvatne analize se može zaključiti da je povećanje cijena kahve osnovni uzrok smanjenja potrošnje kahve, smanjenja uvoza kahve i smanjenja prihoda od akciza na ovaj akcizni proizvod u zemlji.

Obzirom na činjenicu da je tržište kahve u svijetu nepredvidljivo, a da prosječna potrošačka cijena kahve u BiH konstantno raste, zabrinutost za cijenu može biti opravdana jer veće povećanje cijene može prouzrokovati veće smanjenje potrošnje kahve, što dalje može uticati na dodatno smanjenje uvoza i smanjenje prihoda od akciza na ovaj akcizni proizvod. Vlasti u zemlji ne mogu direktno uticati na kretanje cijena kahve na svjetskom tržištu, međutim mogu u kriznim situacijama, kao što je bila situacija u vrijeme pandemije Covid-19, ograničiti marže, jer zaustavljanjem rasta cijena ili dodatnim smanjenjem cijene kahve utiče se na povećanje potrošnje, čime se javlja potreba za povećanjem uvoza kahve, a što uzrokuje povećanje prihoda od akciza na kahvu u zemlji.